

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Andrea Hrušková

Případ krvavého obvinění v Holešově

Diplomová práce

Obor: Judaistika: Dějiny a kultura Židů

Olomouc 2013

Vedoucí diplomové práce:
Doc. Tamás Visi, MA, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12. srpna 2013

Děkuji doc. Tamási Visimu, MA, Ph.D., za odborné vedení práce, mnoho cenných rad, podnětů a pomoc při překladu hebrejského textu. Mnoho díky rovněž patří Mgr. Alžbětě Drexlerové ThLic. a Mgr. Marii Krappmannové, PhD., za editaci hebrejského překladu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Historický nástin situace Židů ve středověku a novověku.....	8
1.1 Společenský vývoj v Evropě	8
1.2 Židé v Čechách a na Moravě do konce 18. století.....	15
1.3 Historie Židů v Holešově do konce 18. století	29
2 Krvavého obvinění ve středověku a novověku	36
2.1 Koncept krvavého obvinění a rituální vraždy.....	36
2.2 Případy obvinění z rituálních vražd v západní Evropě.....	39
2.3 Vývoj nařčení z rituální vraždy ve středovýchodní a východní Evropě.....	42
2.4 Problém obvinění z rituálních vražd v českých zemích a na Moravě	46
2.5 Rituální vražda v křesťanském umění	49
3 Jakob Frank a fungování židovských komunit na Moravě	52
3.1 Šabatiánství a frankismus na Moravě.....	52
3.1.1 Hnutí Šabtaje Cviho	52
3.1.2 Frankovo působení na Moravě.....	54
3.2 Židovské komunity na Moravě.....	58
4 Obvinění z rituálního využívání křesťanské krve, Holešov, 1774	62
4.1 Původ hebrejské písemné zprávy	62
4.2 Rekonstrukce případu	63
4.2.1 Vražda a počáteční vyšetřování.....	64
4.2.2 Lidové bouře a rabování v židovské čtvrti v Holešově.....	70
4.2.3 Na útěku a dopadení.....	76
4.2.4 Spiknutí odpadlíků	80
4.2.5 Výsledky a další vyšetřování v Brně	82
4.2.6 Doznání k vraždě a poprava	85
Závěr.....	91
Literatura a prameny	94
Seznam zkratk	98
Seznam příloh.....	99

Přílohy	100
---------------	-----

Úvod

Téma židovsko-křesťanských vztahů je nekonečnou studnicí námětů pro diskuzi. Dějiny vztahů mezi těmito dvěma náboženskými společenstvími zaujaly mou pozornost už dávno před tím, než jsem začala psát tuto práci. Případ rituální vraždy nebo, chceme-li, krvavého obvinění v Holešově z roku 1774 se stal nakonec předmětem této diplomové práce na základě návrhu vedoucího mé práce. Navržené téma pro mne představovalo velikou výzvu zvláště kvůli nutnosti překladu hebrejské kroniky s názvem *Sefer niflaot*¹ (v překladu *Kniha zázraků*), jež už v počátcích předjímal nelehký úkol, kterého jsem se měla zhostit. Mým úmyslem bylo zúročit znalosti osvojené studiem biblické a moderní hebrejštiny, a tak přispět do oblasti zkoumání židovského života na Moravě něčím novým.

Pro badatelskou činnost v oblasti dějin Moravy jsou hebrejštiny a jidiš důležitými jazyky. Židé, kteří žili nejen na Moravě, ale i v jiných zemích sepsali v hebrejštině či v jidiš velké množství historických, právních, literárních, náboženských a filosofických textů objasňujících různé aspekty života na Moravě v minulých staletích. Tyto prameny se v první řadě a v největší míře zabývají moravskými Židy. Nicméně často obsahují cenné informace také o nežidovských osobách a institucích. Jedním takovým pramenem je i hebrejská kronika, jejíž překlad je předkládán v příloze na konci této práce. Tato kronika zde slouží jako hlavní pramen, od něhož se odvíjí celá čtvrtá kapitola, a která musela být přeložena, abychom dostáli ústředního záměru práce porovnat poznatky vycházející na jedné straně z této hebrejské zprávy o případu holešovské vraždy a na druhé straně z archivních pramenů uložených v Moravském zemském archivu v Brně. Nejdůležitější záznamy archivních materiálů nám shrnuje článek Rolanda Schwarze *Příspěvek k dějinám Židů v Holešově*.²

Bylo však nutné případ zařadit do kontextu doby, historického vývoje a pojednat o fenoménu obvinění z rituální vraždy, protižidovskému stereotypu objevujícímu se po staletí v křesťanských zemích, v nichž se Židé usazovali. Právě první kapitola se zabývá obecným historickým vývojem, myšlenkovými proudy; zaměřuje se na historii Židů v Čechách, na Moravě a nakonec ve středomoravském městě Holešově, kde byla sledovaná vražda spáchána. Druhá kapitola pak zachycuje vznik, vývoj a koncepci nařčení z rituální vraždy. Předposlední kapitola se věnuje postavě samozvaného mesiáše Jakoba Franka pobývajícího v době oněch

¹ Vydání je dostupné on-line na [www: http://www.hebrewbooks.org/39385](http://www.hebrewbooks.org/39385) [shlédnuto 20. 6. 2013].

² SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, in *Věstník Muzea v Kroměříži*, 8 (1965), s. 70-76.

událostí v Brně, který promluvil svým konáním do vyšetřování holešovského případu. Pro vytvoření představy o tom, jak bylo moravské židovstvo organizováno, se kapitola zabývá také uspořádáním židovských komunit na Moravě a jejich fungováním.

Co se týče používání velkého, či malého začátečního písmene v pojmenování příslušníků židovského národa, přidržuji se názoru, že do občanské a náboženské emancipace židovského obyvatelstva v 19. století je vhodnější pokládat židovskou komunitu za společenství nábožensky i národně integrované, tedy psát velké Ž. Jen pokud jde o citace, dodržuji způsob psaní daného autora.

1 Historický nástin situace Židů ve středověku a novověku

Abychom porozuměli dobře důvodům a okolnostem vzniku krvavého obvinění, případně rituální vraždě, která je předmětem této práce v podobě konkrétního případu, pokládám za relevantní, seznámit se s kontextem a poměry 18. století, avšak i vývojem předchozích staletí, jež přímo či nepřímo ovlivnily tehdejší dění v Evropě včetně českých zemí a Moravy. Dovolte mně tedy začít středověkem, který se může zdát z tohoto pohledu klíčovým.

1.1 Společenský vývoj v Evropě

Středověk se pro Židy v Evropě nesl ve znamení vylučování z většiny oblastí obživy, vznikajících a poté neustále se vracejících obvinění z mnoha různých důvodů, následným vyháněním Židů z měst, zemí a ve znamení veřejných židovsko-křesťanských disputací dříve spíše spontánnějších, později nucených. Nadto byly koncem této éry poprvé uplatněny restriktivní zákony vystavené na rasové diskriminaci a to můžeme označit za zcela nový prvek v tehdejších nepřátelských postojích vůči Židům založených hlavně na náboženském antijudaismu. Tato zvrácená myšlenka nečistého Žida, který je nenávratně hříšný a špatný už ze své přirozenosti následkem mala sangre, „špatné krve“, pocházela z myslí františkánského mnicha Alfonse de Spiny (dílo *Fortalitium fidei* z roku 1460, v překladu *Pevnost víry*).³ Zde se přetváří nábožensky motivovaný antijudaismus opírající se o teologické předpoklady na antijudaismus rasistický, jež kulminoval pohromou zinscenovanou ve 20. století nacistickým Německem.

Židovsko-křesťanské polemiky vedené v průběhu středověku na mnoha disputacích (Paříž, Barcelona, Tortosa) zajistily sice hlubší seznámení křesťanských učenců s rabínskými

---

³ Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?, Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, Judaica Olomucensia II: Olomouc 2009, s. 92.

spisy a naukou a stejně tak hlubší proniknutí Židů do křesťanství a Nového zákona, avšak nakonec se zvrhly v pokusy a příležitosti, jak přimět Židy ke konverzi.

Kromě krvavého obvinění, jemuž je věnována celá druhá kapitola, pohovoříme v krátkosti o dvou dalších nařčeních, kterými bylo obvinění ze znesvěcení hostie a travičství studní. Počátky prvně zmíněného úzce souvisí s přijetím transsubstanciační nauky⁴ na IV. Lateránském koncilu v roce 1215. Následkem toho se proměněný chléb (ve skutečnosti tělo Páně) a víno (svou podstatou krev Páně) začaly veřejně uctívat ve svatostánku. Kazatelé začali ve svých kázáních neúnavně vyprávět o zázracích spojených s hostiemi, v nichž na vlastní oči spatřovali Krista jako dítě a které podivuhodně unikaly z rukou ničemných duchovních. Víra nejširších lidových vrstev se ještě nezbavila pověrčivosti pohanských dob, a proto proměněné hostie, v nichž je přítomen Ježíš, zakopané v poli nebo uložené pod chlévem, musely přece garantovat bohatou úrodu a rozšíření počtu ve stádech.⁵ Z těchto základů se vyvinula představa, že Židé nenávidící Ježíše, se nemohou ubránit svodům připomenout si na hostii, která je nyní Ježíšovým tělem, jeho trýznění a ukřižování. A tudíž posléze, co si Židé opatřili hostii buď krádeží, koupí či uplácením křesťanů, měli jí údajně dle obvinění lámat, vařit, probodávat jehlou či provrtávat, v důsledku čehož měla hostie začít krváčet, někdy i vydávat dětský hlas či vzlyky a křik nemluvněte.⁶ Pak už bylo jednoduché vynutit si falešná doznání skrze mučení nebo získat nepravdivou výpověď od dlužníka obviněného Žida, ženy lehkých mravů či konvertity a na základě nich odsoudit k smrti včetně obžalovaného i ostatní členy židovské komunity.

Nařčení z travičství bylo dáno situací, která nastala v letech 1348-1350, kdy vypukla epidemie černého moru. Tato událost rozpoutala dohady o tom, že Židé se spikli, aby otrávil po celé Evropě studně nakažlivým práškem zapříčiňujícím tuto smrtící chorobu kvůli mnoholeté křesťanské dominanci a soužení. Židé byli zatýkáni a za uplatnění útrpného práva z nich byla vymáhána falešná přiznání, která zahrnovala v některých případech i návod na výrobu choroboplodného jedu. Obvinění Židů z otrávení studní lze označit za první nenábožensky podněcené nařčení proti Židům ve středověku, které spustilo, jak bylo obvyklé

---

⁴ Toto dogma učí, že Ježíš je ve skutečnosti přítomen v proměněné hostii, která nyní přijala jeho neviditelnou podstatu, přestože její viditelná podoba se nijak nezměnila.

⁵ Srov. GRAUS, F., *Nepřátelství vůči Židům ve středověku* [online]. Přeložil Martin Schlemmer 2005. Dostupné na WWW: <http://glosy.info/texty/nepratelstvi-vuci-zidum-ve-stredoveku/3>.

⁶ Srov. GRAUS, F., *Nepřátelství vůči Židům ve středověku* [online]. Přeložil Martin Schlemmer 2005. Dostupné na WWW: <http://glosy.info/texty/nepratelstvi-vuci-zidum-ve-stredoveku/3>.

u všech nařčení proti Židům, velké masakry napříč Evropou, z toho největší na území Německa.

Vyhánění Židů z měst a obcí bylo částečně dílem těchto obvinění, ale i jiných faktorů jako byla ekonomická situace Židů. Na začátku středověku se obyvatelé židovských komunit živilí zemědělstvím, obchodem a řemesly. S rozšiřováním křesťanství po celé Evropě se postupně zužovaly jejich možnosti v oblasti obživy (např.: nákup půdy byl vázán na přísahu o křesťanském vyznání, což dopadalo na provozování zemědělské činnosti). Později bylo Židům na některých místech zapovězeno zabývat se řemesly mimo svou komunitu nebo obchodováním s křesťany. Vybuodovali si přesto silnou pozici v obchodní sféře a to především prostřednictvím své rozptýlenosti po celém světě. Finančnictví, přesněji řečeno půjčování peněz na úrok, se však stalo převládajícím způsobem obživy.⁷ K této činnosti se však dostali díky jejich segregaci z ostatních aktivit a díky zákazu z Písma, který nedovoloval půjčování na úrok mezi křesťany. Naproti tomu stejný typ půjčky od nekřesťana Písmo připouštělo (srov. Dt 23,20-21a). Ekonomická úspěšnost Židů se zasloužila o jejich zbohatnutí, společenský postup a úzké vztahy s vládnoucími kruhy. Majetní a schopní Židé představovali spolehlivý zdroj peněz pro taková panství, diecéze i království prostřednictvím pečlivého danění a získali status „služebníků královské komory“.⁸ Když si však někteří křesťané i přes církevní odpor oblíbili výnosnost této činnosti, přestali být Židé pro mocipány užiteční, poněvadž již nezadržovali tolik majetku a stávali se čím dál častěji terčem útoků a vyhánění z rozhodnutí těchto pánů, kde svou roli sehrála i lidová závist a pověřčivost. Nicméně po jistém čase, kdy se posílily pozice měst, byli strůjci vyhánění také samotní měšťané i přes nesouhlas církevních a královských autorit. Židé, kteří nepřišli o život při těchto událostech, unikli do východní Evropy či Palestiny, nebo se usadili na venkově vedouce skromný a nenápadný život.

Ani reformace, jejíž hlavní postavou byl původem augustiniánský kanovník Martin Luther, nezaznamenala žádný převrat. Jeho spis *Že Ježíš Kristus se narodil jako Žid*, v němž odsuzuje násilí páchané křesťany na Židech, jakoby předznamenal lepší časy pro Židy, ale v okamžiku, kdy se setkává s neochotou a tvrdošijností Židů ohledně přijetí Ježíše jako Krista, mění ostře svůj postoj navracením se ke starým protižidovským stereotypům.⁹ Důkazem je

⁷ Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?, Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, Judaica Olomucensia II: Olomouc 2009, s. 87.

⁸ DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?, Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, 88.

⁹ SMOLÍK, J., *Křesťanství bez antijudaismu*, Oikoymenh: Praha 2002, s. 15.

jeho dílo *O Židech a jejich lžích* z roku 1543. Židé této doby byli vyčlenění z života většinového obyvatelstva tím, že museli žít ve zdmi ohraničené čtvrti, ačkoliv se již dávno předtím podle svého zvyku usazovali ve vyhrazených částech měst. Již ve 12. století bylo oddělení Židů od křesťanů životem ve vymezených čtvrtích ošetřeno v právním řádu křesťanské společnosti.¹⁰ Tehdy se jednalo spíše o ochranné opatření před hrozícími vlnami protizidovských násilností. První ghetto vzniklo v roce 1516 v Benátkách. Za zdmi ghetta byli lidé obvykle sužováni chudobou a přelidněností a špatnými životními podmínkami, i když existovala samozřejmě bohatá ghetto jako třeba již výše zmíněné benátské. Následkem minulého vývoje byli Židé připraveni o šanci uspět v mnoha oblastech, často provozovali obchody s obnošenými oděvy a zastavárny. Jejich „obávanost“ a „nebezpečnost“ vystřídal výsměch a opovržení.

Samostatnou kapitolou je fenomén dvorských Židů, k jehož počátkům se dostáváme v roce 1582, kdy Rudolf II. (1576-1612) zřídil instituci „dvorem osvobozených Židů“, která je zbavila povinností platit dávky městu a zemi, jejich zboží nebylo zatíženo cly a mýtem, pravomoc soudit je měl výlučně dvorní maršálek, jejich šat nemusel být opatřen žádným židovským znamením, mohli pobývat v místě sídla dvoru (tzn. ve Vídni). Později však museli odvádět válečné kontribuce nabývající na důležitosti v časech válek, hlavně třicetileté války (1618-1648) nebo finančně podporovat monarchii a zbrojit armádu v obraně proti Turkům.¹¹ Nicméně ani dvorské Židy neminulo vyhnanství například z Vídně v roce 1670. Máme-li jmenovat nějaké známé dvorské Židy, uveďme Jakoba Baševiho, jež byl představeným pražské židovské obce roku 1616, Samuela Oppenheimera, Josefa Süse Oppenheimra (stal se předlohou Feuchtwangerova historického románu *Žid Süss*). Tato skupina Židů však byla nadále nerovnoprávná, přestože se ráda přizpůsobovala módním trendům oné doby a přestože jim byla udělena určitá privilegia a právo pobytu, jejichž trvání bylo ale časově omezeno daným počtem let, nejčastěji 10-25 let.¹² V tomto fenoménu dvorských Židů můžeme vidět náznaky asimilace Židů do většinové společnosti. Ukázalo se však, že na tento proces ještě nebyla společnost připravena jako v případě dvorního Žida J. Süse Oppenheimra, jenž byl nakonec pověšen, protože usiloval v postavení komorního agenta a správce prince Karla Alexandra Württemberského (od 1732) svými reformními opatřeními o přeměnu dosavadního

---

¹⁰ III. Lateránským koncil z roku 1179.

¹¹ Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, NS Svoboda: Praha 2003, s. 82.

¹² Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, s. 85.

stavovského zřízení na ekonomicky vyspělejší industrializovaný a kapitalizovaný systém. Ale ani židovské straně nebyly tyto asimilační touhy po chuti.¹³

18. století, jež je v této práci stoletím nejsledovanějším, mohlo probouzet v řadě členů židovských komunit falešnou naději na zlepšení jejich situace ve společnosti vlivem osvícenského myšlení, kde se dostává do popředí rozum a věda stavící se do protikladu k ustrnulé barokní zbožnosti a kde jsou pověry a nepodložená tvrzení odsunuta do oblasti intelektuální zaostalosti. Církevní a feudální model společnosti je ohrožen. Osvícenství přináší vlastní duchovní, etické a estetické principy, do té doby neznámé, tvořící základ dnešních konceptů občanské svobody, rovnosti, demokracie, pokroku a lidských práv. Nese v sobě i odkaz minulých myšlenkových proudů renesance, která se vrací do antických časů, a humanismu, v němž se upíná pozornost na člověka jako individualitu s vlastním porozuměním, cítěním a potřebami, která náleží do určitého společenství lidí. Nicméně tyto myšlenky, jakkoliv zní optimisticky, nestačily vytrhnout silně zakořeněné názory a představy Evropanů o duševní a tělesné méněcennosti Židů vštěpované po uplynulá staletí. Nesmíme rovněž zapomenout na fakt, že všechny revoluční názory a zásady pramenící z osvícenství se dostaly jen k vybraným skupinám společnosti, v nichž mnoho členů ovlivněno svou náboženskou determinací považovalo za rouhání pouhé přečtení díla hlásícího se k tomuto směru. Lidová masa, již se tyto myšlenky ani nedotkly, byla nadále hrozícím živlem, který procítl ve chvílích potenciálního nebezpečí. Nutno konstatovat, že s osvícenstvím bohužel přichází rádooby nové formy antisemitismu, v němž však byly staré protižidovské postoje oděny do nového hávu. Dokladem je Voltairův Filosofický slovník (1757), v němž vymezuje židovský stereotyp jako barbarický, ignorantský národ, který vystupuje jako nepřítel moderního, sekularizovaného pojetí společnosti.¹⁴ Na druhou stranu v roce 1779 vychází také Lessingova dramatická báseň s poselstvím vzájemné tolerance mezi náboženstvími a odmítající jakýkoliv zlý a špatný charakter Židů a jejich náboženství.

S osvícenskými ideály a myšlenkami tolerance vstupují do života i snahy o emancipaci Židů, která se citlivě dotýká problémů asimilace, integrace Židů do společnosti a zachování židovské identity. Bezpochyby byla emancipace jednak státoprávní snahou integrovat Židy do svého okolí a jednak vnitřním židovským procesem vyžadujícím změnu sebepochopení. Zde však narážíme na rozpor mezi „životem v ghettu“ udržujícím židovskou odlišnost (identitu?)

---

¹³ Tamtéž.

¹⁴ SMOLÍK, J., *Křesťanství bez antijudaismu*, Oikoymenh: Praha 2002, s. 15.

od ostatního světa, zachovávajícím tradiční židovské hodnoty, pocit sounáležitosti při sdílení stejného údělu, ale spojeným i s uzavřeností, zpátečnictvím a „životem za zdmi ghetta“ určeným otevřeností k okolnímu prostředí, světonázorovými představami, zároveň však ztrátou soudržnosti a odcizením se tradici. V tomto ohledu se prosadil jako autorita vzdělané berlínské společnosti Moses Mendelssohn (1729-1786), jenž byl v tomto pohledu představitelem kompromisu a především tzv. *haskaly* (židovského osvícenství)¹⁵, a tudíž zastáncem syntézy židovské tradice a světské vzdělanosti, která však v budoucnosti vedla často k asimilaci Židů do společnosti bez výjimky té náboženské. Tyto procesy proto vzbudily mezi Židy potřebu uchopit to, co vymezuje židovskou identitu.

V období 18. století hýbala židovským světem ještě dvě významná hnutí, která měla významný vliv nejen na přítomnost, ale i budoucnost židovství. První z nich, hnutí Jakoba Franka, jež se inspirovalo šabatiánským hnutím, nás přivádí až do roku 1492, kdy vyvrcholilo vyhánění Židů z měst a zemí nejslavnějším a „nejokázalejším“ vypovězením Židů, tj. vyhnání ze Španělska. Unavení svým osudem a těžkým břemenem ustavičného odsuzování, očerňování a pronásledování ze strany většinové společnosti se řada Židů uchýlila v nahlížení své perspektivy do sféry eschatologického uvažování. Vnímání blízkosti příchodu Mesiáše mohlo jako jediné pro mnohé skoncovat s tímto bolestným životem a dát naději na život dokonalý. A právě v těchto okamžicích se vynořuje silné mesianistické hnutí Šabtaje Cviho, které do budoucna přímo ovlivnilo hnutí Jakoba Franka. Počátky šabatianismu náleží do poloviny 17. století; jeho protagonisty byli Šabtaj Cvi, dříve slibný talmudický učenec, student a vyznavač kabaly, židovské mystiky, a Natan z Gazy, samozvaný „muž Boží“¹⁶ hlavní ideolog a kazatel tohoto hnutí, jenž uznal mesianistické nároky Šabtaje Cviho ukryté v jeho mesianistických představách a podivném chování a prohlásil jej za mesiáše. Jako revolucionář měl být popraven na příkaz sultána, popravě však unikl díky jeho obrácení k islámské víře v roce 1667. Tento čin se stal zklamáním a rozplynutím nadějí spousty jeho současníků. Přívrženci tohoto mesianismu pak vytvořili sektu *dönme*, jejímž zakladatelem byl Berechja. Zajímavé je z tohoto úhlu pohledu srovnání Šabtaje Cviho a Barucha Spinozy, oba

---

¹⁵ Ideologický směr rozšířený mezi židovstvem, zvláště západní Evropy v 18. a 19. století. S pomocí přetvoření židovského kulturního a náboženského života v duchu moderních názorů měli nabýt Židé schopnosti lépe se integrovat do evropské společnosti. To znamenalo zvýšit míru sekulárního vzdělání v židovské populaci, výuku hebrejštiny a židovské historie.

¹⁶ Srov. KARP, A. J., heslo „Shabbetai Zvi“ in WWW:
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/Zvi.html>.

zemřeli v roce 1677, oba se rozešli či odchýlili od cesty židovské tradice, stojíce na opačných stranách názorového spektra, jeden mystik stavící vše na víře, vztahu s Bohem a svých duchovních zkušenostech, druhý filosof, kritik odvolávající se na západní vzdělanost a rozum. Cesty obou se seběhly v pokusu obrátit se směrem k židovskému novověku.¹⁷

V 18. století mesianistická očekávání přetrvávala a jejich výrazem nyní bylo hnutí Jakoba Franka (původně Jakoba Leibowitze), nástupce Šabtaje Cviho, jenž se sám vydával za Mesiáše. Narodil se na území dnešní Ukrajiny, v Korolowce, na pomezí Volyně a Podolí, v tehdejší Polsko-litevské unii. Této době opět předcházela hrozivá zvěrstva, která po sobě zanechala tentokrát kozácká a tatarská vojska v čele s Bogdanem Chmielnickým mstící se katolickým Polákům, kteří je léta utlačovali a polským Židům, jejichž populace byla po těchto událostech silně zdecimována a utrpěla ohromný šok v prostředí dříve tak přátelského Polska, v němž hledalo útěchu mnoho Židů po vyhánění a útisku v západní Evropě. Díky svým cestám až do Osmanské říše se Frank dostal do kontaktu se šabatiánskou sektou dönme (tedy Cviho odkazem), jejíž myšlenky formovaly Frankovo učení. Frank prohlašoval, že mesiášská duše prošla Davidem, Eliášem, Ježíšem, Mohammedem, Šabtajem Cvim, Berechjou a nakonec našla svůj cíl v jeho těle.¹⁸ Frankismus postavený na kabale a uznávající za svatou knihu Zohar a současně zavrhuující Talmud si získal přízeň mnoha církevních hodnostářů a naopak odpor většiny rabínů a učenců Talmudu, neboť se přibližoval křesťanské doktríně trojjedinosti Boha, již si vysvětloval jako zvláštní jednotu tří nejvyšších sefirotů. Lze také postřehnout paralelu s křesťanstvím ve frankistickém přesvědčení ve zjevení Boha v lidské podobě.¹⁹ V roce 1757 a 1759 se konaly dvě disputace (Kamenec Podolský, Lvov), při nichž frankisté jednak hájili a formulovali své učení proti rabínům, představitelům tradičního judaismu, ale měli potvrdit oprávněnost obvinění z rituálních vražd vznášených proti Židům za přítomnosti katolické církve. Za záminkou dosáhnout ještě větších sympatií u církve tvrdili, že víra v „Pomazeného“ si vyžaduje křest. Ani tento předpoklad nebyl v rozporu s jejich mesianistickou koncepcí, poněvadž Ježíš byl podle frankistů jednou z předchozích inkarnací mesiášské duše. Přestože Jakob Frank přijal křest v roce 1759, nezřekl se svých mesianistických nároků a politických aspirací. I když byl později uvězněn, počet jeho přívrženců rostl a vliv jeho sekty se šířil. Po prvním dělení Polska byl Rusy propuštěn, mezi

---

¹⁷ Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, s. 74.

¹⁸ Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, s. 75.

¹⁹ Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, s. 75.

lety 1774-1778 se přesunul do Rakouska, kde mu bylo povoleno držet si i vlastní dvůr, pak do německého Offenbachu nad Mohanem.²⁰

Současníkem Jakoba Franka byl Jisra'el ben Eliezer zvaný Ba'al Šem Tov („Pán dobrého [tj. Božího] jména“), jenž se stal zakladatelem zjevně nejvýznamnějšího náboženského hnutí východoevropského židovstva. Mluvíme zde o charismatickém hnutí lidové zbožnosti, které vznikalo v lokalitě ukrajinského Podolí a Volyně, tedy území se silným vlivem výše zmíněných falešných mesianistických hnutí Šabtaje Cviho a Jakoba Franka, jehož sekty bylo také kolébkou. Chasidismus slavil úspěch hlavně mezi nevzdělanými vrstvami, byť jeho přívrženci byli také rabínské učenci. Vycházel rovněž z kabalistické nauky a držel se v aškenázském prostředí sefardského ritu. Chasidé podle hebrejského chasidim „zbožní“ příliš nedbali na talmudické vzdělání, nad které stavěli důležitost modlitby, jejímž pravým cílem je překonání tělesnosti a dospění k úplné jednotě s Bohem. Tím vším a také podivnými pohyby, tancem, extatickými výkřiky, jež doprovázely jejich modlitby, se dostali do konfliktu s představiteli aškenázské ortodoxie založené na rabínské vzdělanosti tzv. mitnagdim („odpůrci“), kteří neakceptovali jejich odlišnost a uvrhli je do klatby. Přesto se však chasidismu dokázal prosadit až do současnosti, kdy jsou možnosti všech naprosto otevřeny.

1.2 Židé v Čechách a na Moravě do konce 18. století

O počátcích židovského osídlení v Čechách a na Moravě toho moc nevíme, informace o raných židovských osadách jsou mizivé, zdá se, že první Židé se zde v rámci svých obchodních cest ocitli spolu s osadami římských vojáků. Nicméně obecně přijímaným písemným záznamem, který přímo dosvědčuje pobyt židovských otrokářů na našem území²¹, je zpráva španělského židovského cestovatele a kupce, Ibrahima ibn Jakuba, jenž navštívil mezi lety 965-966 střední Evropu²². Stejně tak se vyjadřuje o přítomnosti Židů v oblasti Čech a Moravy na začátku 9. století přípis solnohradského arcibiskupa Arna a Raffelstättenský celní a plavební řád Ludvíka IV. z roku 903-906 o Židech na Moravě, ač dále nerozvádí, kde

²⁰ Srov. SCHUBERT, K. *Dějiny Židů, Historie náboženství antisemitismu*, s. 76.

²¹ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, Praha: Mladá fronta Praha 1992, s. 23.

²² Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Sefer: Praha 1993, s. 13.

přesně sídlili. Interpretace obou zmíněných dokumentů je však předmětem sporu.²³ Lze jen diskutovat o tom, zdali se jednalo v těchto případech o putující obchodníky či usazené obyvatelstvo. Zhruba od počátku 10. století vedla na čas přes Čechy suchozemská obchodní transverzála, již používali různí kupci, avšak často ti židovští provozující tranzitní obchod a výměnou za luxusní zboží, zvláště sůl, vyváželi zemské produkty, v začátcích i otroky.

Podobné české zprávy jsme se dočkali v 11. století, postaral se o ní český kronikář a děkan pražské kapituly Kosmas (1045-1125), píšící o stálých židovských obcích v Čechách v roce 1090 a v Brně v roce 1091. Podle jeho slov dokonce postavil pokřtěný Žid v roce 1067 hrad Podivín (od jména Podiva jako cizinec, Žid) na jižní Moravě.²⁴ Kosmas ve své kronice vypráví o ničivých dopadech první křižácké výpravy v roce 1096 na židovské komunity v Čechách (Praha) i na Moravě (Brno) a násilných křtech uskutečněných na přeživších obyvatelích křižáckými vojsky. Napadení se nedočkali ochrany u světské moci a projevovaly nesouhlas biskupa Kosmy, jmenovce kronikáře, nebyl vyslyšen. Jiní Židé neochotní vzdát se své víry, když se rozhodli z našeho území odejít, byli při opouštění svého domova okradeni o majetek. Neopomeňme také zprávu Jicchaka Dorbella, žáka rabína Jakoba ben Meira Tama, zmiňujícího se o existenci židovské obce jinde než v Praze nebo Brně a to konkrétně o židovské obce v Olomouci kolem roku 1146.²⁵ Avšak první úřední dokument hovořící výslovně o Židech na Moravě je jihlavský městský zákon z roku 1249.

Zdá se pravděpodobné, že ke skutečnému rozvoji židovského života na území Čech a Moravy došlo až ve 13. století. To je možné usoudit ze sdělení úředních dokumentů vypovídajících o řadě vznikajících židovských obcí. Tento fakt lze pozorovat i v dekretu vydaném Přemyslem Otakarem II. v roce 1254, markrabětem moravským, vévodou rakouským a králem českým, která byla mnohem shovívavější k Židům, než dřívější výnosy už pro zveřejnění poslední papežské buly proti obviňování Židů z rituálních vražd nebo co se týče záležitosti úroků z půjček nebo ochrany židovských věřitelů před vyplácením zástav o sobotách a svátcích,²⁶ avšak tato privilegia také změnila jejich postavení z dosud svobodných lidí na zcela závislé a podřízené panovníkovi (o tom později).

---

²³ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 13.

²⁴ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 25.

²⁵ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 23.

²⁶ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, 23.

Rozkvět židovského života 13. století v Čechách dosvědčuje rovněž velké množství učenců, jež zde působilo. Většina z těchto později uznávaných talmudistů studovala na ješivách (židovských akademiích) v Německu a Francii. Centry židovské vzdělanosti se stala města Praha v Čechách a Mikulov na Moravě, která byla správními a duchovními středisky. Z nejslavnějších učenců jmenujme Jicchaka ben Jakuba ha-Lavana, jehož bratrem byl Petachja z Řezna proslulý svým cestopisem o Svaté zemi nebo Jicchaka ben Mordechaje (Ribama), Eliezera ben Jakuba, Abrahama ben Azriela (autora spisu *Arugat ha-bosem*) či vídeňského Jicchaka ben Mošeho (autora význačného halachického díla *Or Zarua*), který se narodil v Čechách a často ve svých pracích opatřoval název země svého původu přívlastkem „kananejská“ (tj. země zaslíbená).²⁷ Že Židé v této době zde byli již plně usazeným obyvatelstvem s výbornou znalostí češtiny, dokazuje hojně používání staročeských glos v tehdejší hebrejské literatuře, jejichž úlohou bylo osvětlit nějakou těžkou pasáž z rabínské literatury. Na základě užívání českého jazyka v běžném kontaktu můžeme vyvodit, že docházelo ke styku mezi členy židovských komunit s ostatním obyvatelstvem, a tudíž se Židé v jistém ohledu kulturně začlenili do české společnosti. Obrat Židů k říšské kultuře, tedy německému jazyku nastal až výrazně později.

Raně středověká židovská obec byla plně podřízená panovníkovi, který jí musel udělit souhlas k jejímu usazení. Obec, organizována politicky na místní úrovni, byla řízena vlastní samosprávou, v jejímž čele stáli znalci náboženského práva. Pečovala o vzdělání a blaho svých členů, zajišťovala stanovení a výběr daní, rozhodovala právní spory u svých soudů podle halachy (židovského náboženského práva), poskytovala péči o nemocné a měla na starost pohřbívání svých mrtvých. Zpočátku měli Židé status svobodných obyvatel („hostů“) a živili je obvykle dálkový obchod, přitom touto aktivitou se významně podíleli na rozmachu měst a představovali stabilní zdroj příjmů panovníka hlavně skrze pravidelně odváděné židovské daně.

Usnesením IV. Lateránského koncilu v roce 1215 papež Inocenc III. definitivně rozhodl o naprostém oddělení Židů od křesťanské společnosti, vedle toho jim ještě uložil povinnost odlišovat se od ostatních nošením zvláštního označení. Od 13. století je existence Židů vymezena do uzavřených židovských ulic, z nichž se v budoucnosti vyvinuly ghetta. Výnosy přijaté na tomto koncilu zapovídají Židům žít se zemědělstvím, řemeslem a vlastnit

---

²⁷ Srov. HILLEL, J. K., Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 23.

půdu, a tudíž se jejich činnost v hospodářství přirozeně zúžila a to na půjčování peněz, na úrok, jak už bylo v minulé kapitole naznačeno. Výjimkou v tomto směru nebyla ani žádná z českých zemí.

Zlomovým bodem 13. století bylo pro Židy v Čechách a na Moravě vydání privilegií *Statuta Judaeorum* (1254) Přemyslem Otakarem II., jichž jsme se před okamžikem dotkli, formálně měnících právní postavení dosud svobodných Židů na „*servi camerae regiae*“ služebníky královské komory zcela odkázané a podřízené panovníkovi.²⁸ Tato formální úprava statutu Židů předurčila oficiální postoj vládnoucích kruhů k židovskému obyvatelstvu v Čechách a na Moravě až do konce 18. století. Židé se tak stali naprosto závislí na aktuální politické strategii konkrétního panovníka, na jeho vrtoších, finanční situaci dvora, především ale na tom, zda řádně a pravidelně odvádí patřičnou výši daní, zvláštních poplatků, například za povolení k usazení. Podle toho pak jako přímí poddaní panovníka měli či neměli zaručenou náboženskou svobodu, volný obchod s penězi, další ochranu spočívající v zákazu násilí proti nim, jejich majetku, v opatřeních proti obviněním z rituálních vražd nebo znesvěcování hostií. V souladu se statutem měl být útok proti Židům nebo jejich majetku považován za útok proti samotné královské komoře²⁹. Trestem za zabití byla ztráta jmění, za zranění nebo zbití vysoká pokuta a odškodné vyplacené postiženému; za násilné odvedení židovského dítěte stihl viníka stejný trest jako zloděje; nepodložená obvinění znamenala pro žalobce ztrátu majetku a hrdla; hanobení židovského hřbitova se trestalo také smrtí. Po deseti letech od privilegií Přemysla Otakara II. dostali své výsady i Židé z Olomouce a v roce 1268 i brněnští Židé.

Pokud jde o závislost tehdejších Židů na panovníkovi, za vše mluví příklad vlády Jana Lucemburského. Když po čtyřech letech bojů o následnictví, protože rod Přemyslovců vymřel po meči, usedla na český trůn dynastie Lucemburků v roce 1311, brněnští Židé vřele vítali za doprovodu hebrejského zpěvu a se svitky Tóry v náručí nového krále Jana Lucemburského. Vydává o tom svědectví Petr Žitavský ve Zbraslavské kronice. V roce 1336 však stejný panovník přikázal k uvěznění všech Židů na svém území, aby získal peníze na výpravu do Rakous.³⁰

Židé se kvůli svému novému postavení stávali terčem lidové nenávisti, jestli je panovník neochránil. Za Otakarovy vlády nebyli domácí Židé objektem větších násilností ze strany církve a měšťanského stavu jako tomu bylo jinde. Vděčili panovníkovi za jeho ochranu

²⁸ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 22.

²⁹ Ústřední nejvyšší dvorský úřad pro finanční záležitosti panovníka.

³⁰ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 29.

projevovanou loajalitou - placením vysokých daní, podporovali ho ve válkách a za to také působili ve státních finančních úřadech. Od smrti Přemysla Otakara II. však vzrostly protižidovské nepokoje a masakry kvůli vzrůstajícímu sociálnímu napětí, k němuž se přidružily náboženské předsudky, a jelikož Židé stáli právně i sociálně mimo ostatní vrstvy společnosti. Poslední roky vlády Jana Lucemburského a první roky panování Karla IV. byly doprovázeny velkými protižidovskými bouřemi, tato vlna násilí přišla ze západu a zasáhla české země, zvláště Moravu (Čáslav, Jindřichův Hradec, Znojmo, Třebíč), byla to mimo jiné reakce na obvinění ze znesvěcení hostie vznesené proti židovské komunitě v rakouském Pulkau v roce 1338. Tehdy měla být zkrvavené hostie nalezena v úkrytu před židovským domem v době první velikonoční neděle, zde se taky měly udát různé zázraky. K místu chodily davy lidí, aby údajnou hostii uctily, poté byli tamní Židé upálení na hranici, jejich majetek zdrancován a knihy zabaveny.

Rokem 1345 měla právo usídlovat Židy na svém území i moravská města Brno a Jihlava. V roce 1348 se vzmožila další vlna masakrů tentokrát kvůli nákaze černého moru (dýmějového moru) šířící se od jara z Francie do Porýní a dále na východ. Nákaza černého moru rychle decimoval evropskou populaci, Evropané dlouho nehledali viníka, našli ho v Židech, které vinili z otrávení studen a malomocných. Morová rána zasáhla české země pouze okrajově, více však Moravu, kde uteklo mnoho Židů z Německa v obavě před nařčením z travičství. Moravu však opouštěli také ze stejného důvodu. V roce 1350 byla vybita celá židovská komunita v Chebu. Jakmile se situace uklidnila a Karel IV. v roce 1356 potvrdil Otakarova privilegia, navraceli se Židé zpátky. I když v českých zemích docházelo k výtržnostem, upalování, pogromům, jejich rozsah nebyl zdaleka srovnatelný s násilnostmi konanými na Židech v říšských městech. V říši, kde si Karel IV. (1346-1378) teprve upevňoval svou moc a měl dluhy u městských rad, často zneužíval Židů jako židovského regálu (tj. majetku panovníka) k zajištění půjčených částek od městských rad, v nichž mohlo dojít k „umoření“ dluhu provedením pogromu věřitelem na dané židovské komunitě.³¹ Při něm se mohli zmocnit peněz, majetku oloupených Židů, případně mohli zabrat domy po Židech, kteří přišli v průběhu pogromu o život. Karel IV. během své vlády potvrdil minulá privilegia upravující postavení Židů v našich zemích, někdy jim poskytl i ochranu, ale tím vším upevnil jejich status královských služebníků podrobených přímo králi.

---

³¹ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 31.

Václava IV. (1376-1419), syna Karla IV. považovaly nepřátelské dobové texty za panovníka, který byl nakloněn Židům, avšak jeho náklonnost si lze těžko plést s jeho vypočítavostí či zjištěností, poněvadž jakkoliv se Václav IV. zastával Židů, hájil tím pouze zájmy svého regálu.³² Tedy pokračoval ve stejném jednání jako jeho předchůdci. Pokud Židé žádali nějakou ochranu, museli si jí náležitě vykoupit, kromě toho panovníkovi stále sloužili jako jakási forma „zástavy“ při jeho půjčkách. Několikrát například odvolal všechny dluhy, které měly být splaceny židovským finančníkům. Za Václavovy vlády v roce 1389 krveprolití dospělo svého vrcholu pražským pogromem. Šlo o největší pogrom v dějinách pražského ghetta spáchaný na Židech do doby 2. světové války. Pod záminkou údajného znesvěcení hostie v prostředí živeném pověstmi o židovském rouhání rozšiřovaných pražským klérem rozlícené davy posílené těmito pomluvami vyplenily, spálily židovskou čtvrt, upalovaly její obyvatele, zabíjely je na ulicích, mstily se na mrtvých vytahující je z hrobů, spousta žen a dětí byly násilím pokřtěny.³³ Těmto zvrácenostem padlo za oběť na 3000 Židů. Jeden z přeživších tento pogrom byl kabalista, básník a později pražský rabín Avigdor Karo, jenž napsal svědectví o tragédii své obce v podobě elegie *Et kol ha-telaa ašer macaatnu (Všechno to neštěstí, které nás postihlo)*, která je dodnes součástí obřadů židovského svátku Dne smíření ve Staronové synagoze.

Husitské reformní hnutí bylo Židy vítáno, židovskou přízeň si získala pozornost reformátorů ke Starému zákonu, zvláště ke knihám Proroků a jejich etice a k tomu, jak se starozákonní dění odráželo v husitské ideologii. Židé spatřovali v husitech obraz starozákonních bojovníků a v jejich výbojích je podporovali. Husité se sami připodobňovali k „Izraeli bojujícímu proti Amálekově“, odvěkému nepříteli Izraelitů už z dob raně biblických (srov. Ex 17,8–6; Nu 24,20; 1 S 15,1-35), Amálek zde přitom symbolizoval církevní instituce, německé křižáky. Židé je proto i finančně a obchodně podporovali, dováželi pro ně zbraně a například husitům pomohli v opevňovacích pracích v roce 1420 při dobývání Vyšehradu.³⁴ V židovských pramenech z 15. století je patrný i příklon k Janu Husovi, hlavně táborité byli vnímání jako bojovníci spravedlivého národního boje. Husitské války sice na jednu stranu oslabily císařskou moc nad politickými záležitostmi v českých zemích, a tak zvětšili židovskou zranitelnost, na druhou stranu na čas uvolnily i některá omezení týkající se třeba

³² Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 33.

³³ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 24.

³⁴ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 39.

osvojování některých řemeslných znalostí. Také přístup husitů k židovskému obyvatelstvu byl relativně tolerantní. Jejich hněv se proti Židům obrátil pouze mimořádně, například při dobývání Chomutova (1421) vybili většinu obyvatel, Židé se mohli rozhodnout mezi smrtí a křtem, zvolili smrt.

Bohužel se židovské sympatie s husity obrátily proti nim, neboť byli obviňováni z podporování husitů v jejich zápase s církví a císařem, Židé se často stávali oběťmi lidových bouří a rabování ze strany lůzy. Mnoho Židů nacházejících útočiště při vyhnání z Vídně v roce 1421 na Moravě, bylo za svou nelojalnost ke svému panovníkovi vypovězeno z Jihlavy o pět let později rakouským vévodou a moravským markrabětem Albertem. V důsledku ekonomické konkurence vyhnalo své Židy v roce 1454 pět ze šesti královských měst na Moravě (Brno, Olomouc, Znojmo, Nové Město a Jihlava). V roce 1514 bylo vyhánění završeno šestým městem – Uherským Hradištěm, počínaje touto chvílí se brány moravských měst židovským osadníkům zavřely až do poloviny 19. století.³⁵

Zemský sněm³⁶ sice v roce 1501 obnovil práva Židů umožňující Židům hospodářsky expandovat, a tato práva ještě stvrdil Vladislav II. Jagellonský, v roce 1510 byli Židé přesto vyhnáni z Prahy a Plzně, kde mohli setrvat pouze vybraní jedinci. Mezi 15. a 16. stoletím se městské rady zasloužily o to, aby byli Židé vyhnáni ze všech královských měst Čech (kromě Prahy a Kolína), která se jim stala nepřístupná až do roku 1848.

Habsburská dynastie spojila české a uherské království pod jednu říši v roce 1526, ve stejném čase zažila rozmach renesanční kultura severně od Alp. Renesance byla impulsem pro ekonomický, kulturní a územní rozmach pražského židovského města. Díky zavedení knihtisku mohla v roce 1512 první hebrejská tiskárna v Praze vyrábět knihy a pro svou kvalitu tisku a umělecké novinky získala věhlas po celém židovském světě.

Politika Ferdinanda I. (1526-1564) vůči Židům se vyznačovala svou protichůdností. Přestože potvrdil židovská privilegia a v některých lokalitách dokonce rozšířil ochranu, jinde postupy a výtržnosti proti Židům ochotně přehlížel. Na nátlak měšťanského stavu plynoucí ze zápasu o moc mezi ním a korunou, Ferdinand nakonec vypověděl Židy ze země. Po vyhlášení dekretu propukly protižidovské bouře v Žatci a Roudnici. Do vypovězení Židů ze země však

---

³⁵ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 27.

³⁶ Zřízení jsou v rukou šlechtických stavů.

nebyla pro intervence šlechty zahrnuta Morava.³⁷ Posléze se mnoho Židů vrátilo, avšak výnos byl znovu vydán v roce 1557, kdy všechna královská města musela být zbavena židovského obyvatelstva s výjimkou Prahy, kde zůstalo nemnoho rodin. Hodně Židů se toho času uchýlilo do Polska a Turecka.

Oproti tomu vláda Ferdinandova nástupce Maxmiliána II. (1564-1576) zaznamenala klíčový obrat královské moci k židovstvu Čech a Moravy. Maxmilián II. zrušil příkaz o vypovězení Židů z Čech, pražským Židům pak povolil zůstat natrvalo a zmínil některá omezení obchodu. Zlepšení situace pokračovalo rozkvětem židovského kulturního a hospodářského života v Čechách, který vyvrcholil za vlády Rudolfa II. (1576-1612). Této době říkáme „zlatý věk“ českých židovských dějin (přelom 16. a 17. století). Do Prahy bylo přesunuto sídlo císařského dvora a stala se jedním z nejvýznamnějších kulturních středisek Evropy. V roce 1577 vešel v platnost dekret přiznávající Židům nová velká práva a zavazující se k tomu, že už Židé nebudou nikdy vypovězeni z Prahy ani z dalších částí království, byť zůstali vyloučeni z královských měst. Motivy Rudolfové vstřícnosti vůči Židům pražského ghetta si lze vysvětlovat jako jeho vděk za finanční pomoc ve válce proti Turkům nebo také v potřebě vyjít z atmosféry katolicko-protestanského střetu³⁸. Každopádně díky nim vznikly velmi pozitivní politické, ekonomické a kulturní podmínky pro české a moravské židovstvo, které daly možnost k vytvoření židovské intelektuální elity udržující kontakt s učenými centry nežidovského společenství samozřejmě v mezích židovské víry a zvyků. Vědcem pozdně renesančního židovského světa byl historik, astronom, matematik David Gans, jenž je autorem velmi známého světského hebrejského spisu, kronikou světových i židovských dějin *Cemach David* (Ratolest Davidova). Neobyčejného renomé dosáhla pražská židovská komunita daleko za hranicemi země, bylo jedním z vedoucích center aškenázských Židů. O rozvoji hebrejského knihtisku jsme již mluvili výše, Praha byla ovšem domovem známé talmudistické školy, jejíž význačnou osobností byl Jehuda Liwa ben Becalel (Maharal). Jeho myšlenky shrnuty do několika děl patřily k neoriginálnějším raně moderní éry. Obsahovaly reflexe o postavení Izraele mezi ostatními národy světa, charakterových vlastnostech jeho národa, dilematu vyhnanství, slibu spasení (práce *Tiferet Jisrael* [Krása Izraele], *Beer ha-gola*

---

³⁷ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 27.

³⁸ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 27.

[Studna vyhnanství], *Necach Jisrael* [Věčnost Izraele]); v *Netivot olam* [Stezky světa] vytváří své pojetí etiky a pedagogiky.³⁹

V roce 1585 císař uzákonil některé druhy obchodu českých Židů se zbožím⁴⁰, povolil českým Židům zabývat se dosud zapovězeným zlatnickým řemeslem, obchodovat i mimo ghetto a věnovat se i řadě dalším řemeslům, což vedlo k jejich částečnému ekonomickému osamostatnění. Tím se dostáváme k tzv. dvorským Židům, o nichž jsme obecně pojednali v předchozí kapitole. Jedním z nejproslulejších, který za své cenné služby dostával speciální privilegia, byl Mordechaj Maisel, královský finančník, dodavatel a investor, jenž se výrazně zasadil o výstavbu a renovaci pražského ghetta. Dalším podobně významnou postavou byl Jakob Baševi z Treuenburku, finančník a obchodník na dvoře Rudolfa II., Matyáše a Ferdinanda II., který jej jako prvního Žida v roce 1628 povýšil do šlechtického stavu. Šlechtický titul dával Jakobu Baševimu pro Židy nebývalá práva vysoké šlechty, osvobodil ho od většiny daní a mýt, směl si postavit vlastní synagogu, bydlet u dvora apod.⁴¹

Třicetiletá válka (1618-1648) zdevastovala venkov střední Evropy, zruinovala městské hospodářství a zdecimovala obyvatelstvo, přesto podmínky židovského života nijak zvlášť nezničila. Císař Ferdinand II. (1619-1637) totiž dbal, aby nebyl blahobyt jeho zdroje příjmů, Židů, jež potřeboval na potlačení vzpoury české protestantské šlechty, nijak narušen.⁴² Předcházela si židovské finančníky (Jakob Baševi) zaměřující se na odbyt vytěženého stříbra, bránil Židy přinášející prospěch státu, za finanční a obchodní pomoc při bojích odměňoval zvláštními výsadami. Po výhře císařských vojsk na Bílé Hoře, měli vojáci přikázáno se při drancování vyhnout pražskému ghettu. V roce 1623 rozšířil pražským a českým Židům privilegia o právo zaručující jim svobodně se usazovat, o ochranu před vyhnáním a právo neomezeného obchodního podnikání. V roce 1627 potvrdil opět privilegia Židů českých a slezských a v roce 1629 i moravských, o rok později jim nařídil účastnit se jezuitských kázání usilujících o jejich konverzi.

Za panování Ferdinanda III. se rostl dále počet Židů v Praze, na venkově, v menších i větších městech, jeho politika vůči židovským komunitám se nesla ve stejném duchu jako

---

³⁹ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 28.

⁴⁰ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 60.

⁴¹ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 64.

⁴² Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 29.

postupy jeho otce. Při obléhání Prahy švédskými vojsky poskytli Židé panovníkovi značný obnos a jeho vojska slušně zásobovaly, dokonce se podíleli na obraně jedné části hradeb. V roce 1648 po konci třicetileté války se tzv. *Židovským patentem* hranice židovských svobod a tolerance přeci jen zúžily. Právo pobytu a ochrana Židů před vyháněním se v souladu s ním měly vztahovat pouze na královská města a panství, židovští řemeslníci směli prodávat své zboží jen v ghettu nebo na bleších trzích v křesťanských čtvrtích, apod. V roce 1650 se však Ferdinand pokusil vyhnat Židy ze všech míst, v nichž se od roku 1618 nelegálně usazovali, protože tato místa spravovala z velké části šlechta a tím měl v úmyslu oslabit její sílicí moc v království.⁴³ Český zemský sněm se dále usnesl o zákazu nájmu mýt a cel, zákazu nájmu křesťanské čeledi, omezení, zákazu prodeje o nedělích a svátcích.

Úzké spojení Židů s korunou vypěstované z minulých dob probouzelo nepřátelství proti Židům v cítění veřejnosti. Leopoldem I., Josefem I. a Karlem VI. se odklonila přízeň koruny na opačnou stranu, uvedení panovníci přistoupili na naléhání městských, státních úředníků, aby byla Židovská působnost výrazně omezena. Postupně byla přijímána různá opatření snažící se o snížení počtu českých, moravských a především pražských Židů, neboť jejich počet strmě vzrostl nastolením příznivých podmínek v minulosti, mnoho Židů zde také imigrovalo. Jednalo se o směr protižidovské politiky diametrálně odlišný od předchozího trendu, který chtěl profitovat na majetku a bohatství Židů. Současní panovníci viděli v přítomnosti Židů na svých územích spíše nevýhodu než přednost.⁴⁴ Stále nekončící ekonomický úpadek po třicetileté válce se začal přičítat Židům jsoucím překážkou pro křesťanské podnikání a obchod, skutečností však bylo, že i židovské čtvrti zchudly, nestačily vyhovět finančním nárokům a zadlužovaly se. Jen malá skupině židovských obchodníků a podnikatelů se dařilo. Hlavní starostí těchto panovníků nyní bylo nebezpečí tureckého vpádu do Vídně. V roce 1679 byly zpracovány návrhy pro redukci židovského obyvatelstva, jejich realizaci však zhatil velký mor, který zachvátil české země na počátku roku 1680, epidemie téměř vylidnila pražské ghetto a způsobila těžké hospodářské ztráty. Po velkém požáru, jež zasáhl ghetto v roce 1689 byla ustanovena komise, které bylo nařízeno připravit návrhy na radikální snížení počtů Židů.

---

⁴³ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 33.

⁴⁴ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 29.

Podstatným zásahem do židovské existence u nás byl císařský translokační reskript z roku 1726 založený na minulých církevních výnosech, nařizující Židům přesídlit do jim vyhrazených zvláštních ulic a čtvrtí vzdálených od katolických hřbitovů a kostelů (kudy procházely náboženské průvody). Židé byli tedy důsledně segregováni od zbytku společnosti. Výnosy z roku 1726 a 1727 uzavřely židovský život do ghett, venkovským Židům zakazovaly stěhovat se do Prahy a na jejich počet uvalila numerus klausus⁴⁵ (pro Čechy 8541 rodin, pro Moravu 5106). Familiantský zákon reguloval přirozený přírůstek židovských obyvatel, v němž otec rodiny měl jediný právo pobytu v zemi a inkolát (občanství ve stavovské monarchii), ten jeho smrti přešel na nejstaršího syna, který měl jako jediný právo se oženit. Ostatní museli zůstat svobodní (neshoduje se s tradicí judaismu) nebo odejít ze země a byli považováni za cizince, pokud měla rodina pouze dcery, směly se provdat jen do ciziny. Dá se říci, že jakkoli byly tyto zákony bezohledné, zabraňovaly bližícímu se vyhánění Židů z českých zemí.⁴⁶ Tyto zákony byly platné až do revoluce v roce 1848, jejich intence spočívala ve ztlumení židovské expanze v hospodářství, zakládání nových rodin, ale přitom ve snaze nepřipravit se o příliš velkou část příjmů z daní. Mnoho Židů však obešlo tato nařízení svým rozptýlením na venkově, jež často vlastnila šlechta a kde se schovali před státní mocí.⁴⁷

Velkým neštěstím pro židovské komunity mezi rokem 1744-1748 v průběhu vlády Marie Terezie (1740-1780) bylo jejich vypovězení na počátku jejího panování. Země se zapojila do neúspěšné války s prospěchářským Pruskem o ovládnutí Slezska. Marie Terezie po své porážce totiž došla k názoru, že Židé při válce spolupracovali s Pruskem a tím zradili svou zem. Lze spekulovat o tom, že Židé s liberálnějším Pruskem do jisté míry sympatizovali a měli s nimi tradičně dobré a rozsáhle obchodní styky, to však nemění nic na tom, že její obvinění nebylo nijak podloženo a opodstatněno.⁴⁸ Vykázala proto Židy v roce 1744 z Moravy, Čech i Českého Slezska, přičemž měli navíc zakázáno se usazovat v jiné zemi koruny na rozdíl od minulosti. Vyhnání Židů však v krátké době způsobilo značný hospodářský úpadek Prahy. Pro české Židy se ve Vídni přimlouvala delegace složená z českých stavů v čele s pražským arcibiskupem, dále také třeba i papež, vyslanci z Anglie,

---

⁴⁵ Počet židovských rodin stanovený pro dané území.

⁴⁶ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 79.

⁴⁷ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 34.

⁴⁸ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 80.

Holandska, Dánska a Turecka. V roce 1748 se konal zemský sněm žádající císařovnu, aby v zájmu zlepšení hospodářské situace v celé zemi Židům povolila návrat, jelikož si zemské stavy velmi cenily podnikatelských schopností a zahraničních styků Židů. Nařízení židovského exilu bylo odvoláno a Židům byl povolen pobyt na deset let za podmínek, že za toto povolení budou platit tzv. toleranční daň každý rok. V roce 1754 uveřejnila Marie Terezie všeobecné úpravy zákona o obchodu pro Židy na území Moravy, v roce 1762 vydala znovu příkaz o zvláštním označení. Pražské ghetto bylo při návratu Židů v troskách, tudíž museli věnovat ohromné sumy nejen na jeho obnovu, ale i na úplaty různých přímluvců, kontribuce a dávky na boje a již zmíněnou toleranční daň, díky tomu se ghetto značně zadlužilo a zchudlo. Posléze, co mu byla navracena jistá podoba a situace se ustálila, muselo čelit druhému největšímu požáru v jeho dějinách.

Ačkoliv Karel VI., stejně jako jeho dcera Marie Terezie uplatňovali proti Židům nepřátelské postupy, moravské židovské komunity prospívaly. S duchovním centrem v Mikulově se rozvinuly i důležité školy v Uherském Brodě, Boskovicích, Kroměříži, Prostějově a Lipníku nad Bečvou.

V období mezi rokem 1525 a 1740 obdržely instituce židovských autonomií v Čechách a na Moravě pevný řád a nabyly různých forem. Schéma židovské samosprávy se u těchto dvou zemí od sebe navzájem odlišovalo. V Čechách vystupovala pražská obec jako reprezentant všech zemských obcí, i když mezi sebou Praha s ostatními komunitami země představující jednotlý celek někdy soupeřily. Židé žili ve svých čtvrtích českých měst (za Habsburků) až do roku 1541, kdy byli vyhnáni z královských měst, měli však povoleno zůstat v Praze. Pražská obec se proto velmi rozrostla, přestože za tuto dobu došlo ke dvěma vyhnáním. Zbytek Židů se usazoval v menších městech a vesnicích. Komunita v Praze se stala bohatou, poměrně velkou a mocnou, takže mohla rozhodovat o židovských záležitostech v Čechách. V průběhu 17. století však nabylo i významu venkovské židovstvo, a proto byl stát nucen uznat *Böhmische Landesjudenschaft*⁴⁹ za nezávislou instituci, jež měla především

---

⁴⁹ Instituce zaštiťující židovských obce z Čech mimo pražskou komunitu. Až do konce třicetileté války všichni Židé z Čech náleželi k pražské komunitě jako obci sdružující všechny Židy z Čech. Když provinční židovstvo zastupovala u představitelů moci pražská židovská obec, cítilo se toto židovstvo znevýhodněno, především v rozdělování daní, a proto se jeho členové rozhodli vytvořit federaci komunit mimo Prahu, která by zastupovala zájmy židovstva z malých měst a venkova.

obstarávat výběr a rozdělování peněz z židovských daní.⁵⁰ Formálně spojovalo pražskou obec ostatními komunitami Čech úřad vrchního rabína. Teprve ve 20. letech 18. století uspěl vrchní rabinát v rozšíření pravomoci na všechny židovské obce. V roce 1749 se do toho vložil stát, který zrušil titul zemského rabína a uznal pražského rabína za náboženského vůdce celých Čech. Z Moravy vypudila královská města Židy o sto let dříve než z Čech a žádné z měst si neudrželo stálou židovskou obec. Nicméně na Moravě se dařilo Židům usazovat ve středně velkých městech a nerozptýlili se po venkově. A tudíž mezi moravskými židovskými obcemi vznikl úzký kontakt a vyznačovaly se větší soudržností, než to bylo v případě Čech. Tento stav můžeme přirovnat k situaci v Polsku. Paralelu s Polskem vidíme ve zřízení nad-obecní rady *Vaad medinat Mehrin*, nad níž vykonával kontrolu zemský rabin. Rada plnila funkci výběrčího daní, zákonodárce ve věcech židovských obcí a hájila židovské zájmy před úřady.⁵¹

Moravský vaad shromáždřoval a vydával své legislativní předpisy, první část se skládala z 311 ustanovení (*takkanot*), jež jsou často nazývaná jako *Šaj (311) takkanot*, k nim pak postupně přibývaly výnosy obcí.⁵² *Takkanot medinat Mehrin* byla souborem zákonů určujících život moravských Židů. Podle příkazu habsburské vlády byla sbírka *takkanot* přeložena a zveřejněna v roce 1754, kdy bylo vydáno tzv. *Generalordnung*, podle něhož jsou vnitřní záležitosti moravských Židů řízeny na základě spisu *Šaj Takanut*. Rada vydala v 18. století ještě další sbírku zákonů zaměřenou na vzdělání garantující existenci ješiv⁵³ v Mikulově a v jiných moravských lokalitách. Ač Marie Terezie vyžadovala tato ustanovení doplnit o určité dodatky, setrvaly principy židovské samosprávy nezměněné.

Vládou Josefa II. (1780-1790) vstoupili Židé do procesu modernizace. Základní činitelé tohoto obratu byli na jedné straně stát, na druhé stoupenci židovského osvícení (*haskaly*). Josef II. podobně jako jeho matka následoval vizi centralizovaného státu postaveného na industriálně zaměřené ekonomice a podporovaného funkční a výkonnou činností vládní byrokracie, v němž by byla pozvolna odstraněna všechna soutěžící ohniska.

---

⁵⁰ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 35-36.

⁵¹ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 38.

⁵² Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 38.

⁵³ Vyšší stupeň židovského vzdělávacího systému. Základní škola se nazývá *cheder*, vyšší stupeň ješiv bychom mohli označit i za rabínské akademie.

V tomto procesu hodlal stát ovládnout ty oblasti, nad nimiž měly pravomoc autonomní židovské obce. To pak nutně směřovalo k nutnosti okleštit právní autonomii židovských obcí, restrukturalizovat sféru židovských povolání, přetvořit židovskou kulturu. Stát měl vymezit společenské postavení obce i jejích členů a zároveň měl být právně určen vztah státu a společnosti k Židům jakožto jednotlivcům. Tato skutečnost spěla ke zrovnoprávnění Židů jako občanů, jednotlivců, ne však jako národa.

Josef II. započal své dílo prováděním reforem, prvním krokem bylo vydání tolerančního patentu v roce 1781 pro Židy v Čechách a 1782 pro Moravu. Těmito reformami panovník vyzýval k náboženské toleranci k rakouským protestantům, prosazoval osvobození občanů od jejich závazků vůči feudální půdě, zavedení povinného základního vzdělání, Židům zrušil povinnost platit daň za hlavu a jiné daně, povinnost nosit označení, umožnil větší svobodu pohybu. Židé sice nemohli vlastnit půdu, zůstávali dále vyloučení z postavení mistrů a měšťanů řemeslníků, i přesto se jim otevřely možnosti v průmyslu, podnikání a zemědělství díky tomu, že jim bylo dovoleno zabývat se dříve zapovězenými způsoby obživy. Cílem bylo učinit Židy, kteří byli na našem území trpěni, užitečnými státu. Záměrem bylo, aby se tato opatření dotkla hlavně Židů v menších městech a městečkách a aby byli Židé přijati i do křesťanských cechů.

Nejúčinnějšího vlivu reformy doznaly na poli kultury a vzdělanosti, kde se Josef druhý zasazoval o zavedení sekulárního vzdělání v židovské výuce tím, že každá větší obec měla založit vlastní školu s vládním dohledem, v níž mělo být vyučováno matematice zeměpisu, německému jazyku a mravouce.⁵⁴ V místech, kde takové školy neexistovaly, se měly děti vzdělávat v křesťanských zařízeních. Židé mohli navštěvovat univerzity a jiné vyšší vzdělávací ústavy a museli se účastnit vojenského výcviku. V obchodních záznamech musela být požívána pouze němčina místo tradiční hebrejštiny či jidiš. Tyto kroky měly postupně vést k integraci a později emancipaci židovského obyvatelstva. V roce 1784 byla zrušena právní autonomie židovské obce ve věcech občanských a trestních. Reformy však vedly i ke germanizaci židovského obyvatelstva podobně jako křesťanského, to pak v budoucnosti Židům škodilo v řešení různých sporů, v nichž byli obviňováni jako cizí element v české společnosti z příklonu k německé kultuře a národu, „zradě českého národa“ jako odraz česko-německého národnostního zápasu. Od roku 1785 museli Židé přijímat německá křestní jména

---

⁵⁴ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 41.

i příjmení. Německožidovská obecná škola se stala trvalým rysem židovského kulturního života až do konce 19. století, na němž nesli podíl jak stát, tak příslušníci světské židovské inteligence (zastánci *haskaly*) nazývající se *maskilim*.

Odpovědí na tyto změny byl také proud náboženského tradicionalismu zahrnující přizpůsobení židovské víry, tradic, forem vzdělání nastupujícím myšlenkám evropského racionalismu. Původcem organizované opozice proti kulturní reformě byl rabín Moše Sofer (Chatam Sofer 1762-1839), jenž vedl jezivu v Prostějově, sloužil jako rabín ve Srážnici na Moravě, ale také třeba v Bratislavě, kde založil ješivu stanoucí se baštou tradičního židovského učení. Představitelem silné konzervativní opozice byl také vrchní pražský rabín Ezechiel Landau (1713-1793), uznávaný vůdce českého židovstva vystupující proti berlinské *haskale*.

Právní postavení Židů na našem území bylo nakonec shrnuto v Židovském systemálním patentu v roce 1797, jemuž v podstatě posloužila jako předloha všechna josefínská ustanovení, která upravovala židovský život v oblasti hospodářství i kultury a nařizoval různé povinnosti ke státu (povinná služba v armádě, zákon o jménech atd.). Židé mohli sídlit na místech, kde byli trpěni již v roce 1725; Židé směli vlastnit půdu a vstoupit do státních služeb jen v případě, že se nechali pokřtít; rabíni byli povinni absolvovat studium filosofie na některé z císařských univerzit, postavení synagogy bylo třeba speciálního povolení.⁵⁵ Opravdového posunu ve zrovnoprávnění se však Židé dočkali až v roce 1841, kdy jim bylo dovoleno vlastnit pozemky, v roce 1848, kdy v důsledku revoluce padlo nařízení omezující sňatky a místa povolená k pobytu a v roce 1859 byla osvobozena jejich ekonomická činnost, plnohodnotná zákonná samostatnost jim byla přiznána až se vznikem Rakousko-Uherské monarchie v roce 1867.⁵⁶

1.3 Historie Židů v Holešově do konce 18. století

První zmínka o Holešově (německy Holleschau), středomoravském městě, které se stalo sídlem významné židovské komunity na Moravě, odkazuje na rok 1134, kde je Holešov popisován jako trhová osada patřící olomoucké kapitule, v roce 1272 je už označován za

⁵⁵ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 89-93.

⁵⁶ Srov. HILLEL, J. K., *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in red. BERGEROVÁ, N., *Na křižovatce kultur, Historie československých Židů*, kolektiv autorů, s. 40.

městečko a rokem 1322 město.⁵⁷ Město pak vlastnily do poloviny 17. století různé šlechtické rody, které vystřídal rod Rottalů držící Holešov ve svém majetku až do roku 1848. Existenci Židů v okolí Holešova dokládá svolení vydané Janem Lucemburským v roce 1322 olomouckému biskupovi Konrádu I. povolující usazení jedné židovské rodiny v každém ze svých měst mimo jiné (Svitavy, Vyškov, Mohelnice) také v Holešově blízce Kroměříží.⁵⁸ Další zprávu máme dispozici z moravských zemských desek z roku 1391 uvádějící, že „měl Žid Pešak (Pessach, Petachia) z Brna získat dvůr v Kostelci u Holešova“⁵⁹. S jistotou však víme, že Židé se začali v Holešově usazovat za vlády krále Ladislava Pohrobka poté, co byli vyhnáni výnosem z roku 1454 ze všech moravských královských měst (zde patrně zvláště z Olomouce a Uničova), a tudíž si byli nuceni najít nové útočiště ve městech podrobených vrchnosti. Tato poddanská města, jimiž byly v okolí Holešova i Prostějov, Lipník nad Bečvou či Kojetín nabídla Židům možnost „azylu“, avšak za slušnou úplatu vlastníkům těchto panství. V případě Holešova to byl šlechtický rod Šternberků. Těžkosti se však navracely, jakmile se změnil majitel panství, u něhož se museli Židé ucházet o svá práva. Židé se v Holešově začali usazovat v jim vykázaném prostoru ležícím severně od města na levém břehu řeky Rusavy, kde se postupně rozvinula židovská čtvrť oddělená od Holešova (zbytku města) Přerovskou bránou, jinak nazývanou jako Židovskou, která byla v roce 1906 stržena; ze čtvrti se později zformovalo samostatné město. Toto místo se nacházelo nedaleko zámku, sídla vrchnosti, kde se mohli Židé uchýlit v případě hrozícího nebezpečí. Se souhlasem tehdejších pánů Holešova byla ze dřeva vybudována židovská synagoga, k níž zanedlouho přibyl také židovský hřbitov. Ačkoliv bylo Židům pro založení jejich samostatné čtvrti vyhrazeno určité místo a nebylo jim dovoleno skupovat pozemky v oblastech osídlených křesťany, daný zákaz byl porušován. Dokazuje to privilegium Jana Rottala v roce 1651, podle něhož měli v držení pět domů mimo židovskou čtvrť.⁶⁰

---

⁵⁷ Srov. FREIMANN, J., *Geschichte der Juden in Holleschau*, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, Jüd. Buch. Kunstverl., Brünn 1929, s. 233.

⁵⁸ Srov. ČAPKA, F., *K historii židovské obce v Holešově*, in *XXVI. Mikulovské sympozium, Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780-1918)*, Brno 2000, s. 287.

⁵⁹ Srov. FREIMANN, J., *Geschichte der Juden in Holleschau*, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, s. 233.

⁶⁰ Srov. STOJAN, Z., *Židé v Holešově ve druhé polovině 18. století*, in KLENOVSKÝ, J., *Židovské památky Holešova*, II. upravené vydání, město Holešov: Holešov 2004, s. 52-53.

Nicméně nejstarší dějiny Židů z Holešova jsou pro absenci písemných pramenů těžko dosažitelné. Možnosti probádat toto období holešovského židovstva zmařil velký požár, který zpustošil židovskou čtvrť v roce 1560. Tento požár tamní židovskou komunitu připravil také o dřevěnou synagogu, kterou nahradila ve stejném místě s povolením tehdejšího držitele panství Jindřicha ze Šternberka nová modlitebna, současná Stará či tzv. Šachova synagoga.⁶¹ Židé se ovšem z této obtížné situace poměrně rychle vzchopili díky relativně pozitivnímu období. Obživa holešovských Židů zahrnovala převážně obchod s obilím, peřím, kůžemi a lnem, mezi zdejšími Židy bychom našli i několik velkoobchodníků. Aktivně obchodovali a udržovali styky nejen s moravskými městy, nýbrž také s městy okolních zemí, například s obchodníky z Krakova, Lipska, Vratislavi. Vykonávali též některá jim povolená řemesla, k nimž se řadilo koželužnictví, jirchářství⁶², řeznictví, páleníctví, punčochářství či krejčovství. Listina z roku 1584 vydaná Ludmilou z Miličina právně ošetřila vztah Židů k řemeslnickým cechům.⁶³ Tzv. V druhé polovině 18. století dokonce víme z dokumentu zvaného *Soupis domů a poplatků panství Holešov*⁶⁴ o svobodných povoláních, jež zastávali místní Židé, objevuje se zde 5 učitelů, jeden preceptor, muzikant, student, sluha v synagoze, noční hlídač.

Dostavily se však časy, po které byl dosud vcelku příznivý vývoj utlumen kromě jiných příčin častým střídáním majitelů panství, které bylo pro židovskou komunitu dost nákladné. Velkou ránu utřžila nejen židovská čtvrť, ba i samotné město Holešov za třicetileté války. V roce 1622 utrpěly škody způsobené prvně protestantskými vojsky Mansfelda, pak uherskými vojsky Gábora Bethlena; v roce 1643 je zasáhla ničivá síla rabujících švédských vojáků pod velením Lennatra Torstensaona a v roce 1645 se nevyhnula městu ani ghettu děsivá morová nákaza. Po bitvě na Bílé Hoře byl nastolen proces striktní rekatolizace soustředěný na křesťany různých evangelických vyznání. Přítomnost Židů byla nadále trpěna kvůli jejich klíčovému hospodářským schopnostem, které byly bezprostředně po tak dlouhé a vyčerpávající válce potřebné víc než kdy jindy.

---

⁶¹ Srov. FREIMANN, J., Geschichte der Juden in Holleschau, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, s. 234.

⁶² Jinak také bělokožešnictví je historický řemeslný obor zabývající se zpracováním kůží.

⁶³ Srov. FREIMANN, J., Geschichte der Juden in Holleschau, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, s. 234.

⁶⁴ Tento seznam nechal vyhotovit František Antonín Rottal v roce 1760 poté, co zdědil holešovské panství po svém otci, aby jej uvedl do původního stavu po ničivých válkách s Pruskem. Srov. STOJAN, Z., *Židé v Holešově ve druhé polovině 18. století*, in KLENOVSKÝ, J., *Židovské památky Holešova*, s. 52.

Rokem 1651 byla Židovská obec obdařena důležitými výsadami od nového vlastníka panství hraběte Jana Rottala za roční poplatek 700 moravských zlatých do vrchnostenského příjmu. Hlavním cílem tohoto privilegia bylo hlavně postupovat tak, aby se jeho majetek rozmnožoval a v tomto duchu aby mu prospívali i jeho poddaní. Mezi dané výsady náleželo právo vykonávat židovské obřady, vystavět školu, synagogu, hřbitov, rituální lázeň, nemocnici, právo obchodovat, prodávat maso Židům stejně jako křesťanům, zabývat se řemesly tak, aby jejich činnost nepoškodila příjmy vrchnosti ani měšťanů a podobně aby křesťané Židům nekladli nějaké překážky. Privilegium upravuje i spory mezi Židy a křesťany způsobem, že vždy má být vyslechnut i obviněný před rychtářem žalující strany.⁶⁵ Vzhledem k hraběcí štědrosti v jeho privilegiu uděleném holešovským Židům docházelo velmi často ke konfliktům způsobeným konkurencí mezi Židy a křesťanským obyvatelstvem. Příkladem je stížnost řeznického cechu na Židy, kteří měli nekontrolovaně prodávat maso křesťanům. Následkem toho měli být křesťanští řezníci finančně poškozeni.⁶⁶ Po třicetileté válce bylo nezbytné obnovit zničenou židovskou čtvrť. Holešovští Židé si tudíž museli vypůjčit v roce 1654 se svolením svých pánů peníze od kroměřížského probošta a děkana Domenica Seraglia de Contiho za podmínek umoření celého dluhu a zaplacení úroků do 4 let.⁶⁷

Známkou silné pozice holešovské židovské obce v 17. století na Moravě je rovněž fakt, že zde bylo v roce 1653 uspořádáno první synodální rabínské shromáždění, jež bylo svoláno za účelem úpravy a doplnění původních ustanovení (311 takkanot viz kapitola 1.2). Komunita si dále mohla v roce 1657, teprve 9 let po pustošivé válce, dovolit půjčit vedlejší židovské obci v Kroměříži peníze na stavbu synagogy, neboť kroměřížská komunita se stále nemohla vyrovnat s následky třicetileté války.⁶⁸ V roce 1686 postihla Holešov velká povodeň, při níž byl zasažen i židovský hřbitov, kvůli tomu byla kolem židovského hřbitova vystavěna kamenná zeď. Prostor hřbitova byl však stále těsnější, takže byl roku 1701 zakoupen od

---

⁶⁵ Srov. PÁLKA, P., Postavení holešovských Židů v polovině 17. století a Rottalovo „Židovské privilegium“, in *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 11. listopadu 1998 v Kroměříži*, Muzeum Kroměřížska: Kroměříž 1999, s. 62-63.

⁶⁶ Srov. PÁLKA, P., Postavení holešovských Židů v polovině 17. století a Rottalovo „Židovské privilegium“, in *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 11. listopadu 1998 v Kroměříži*, s. 64.

⁶⁷ Srov. PÁLKA, P., Postavení holešovských Židů v polovině 17. století a Rottalovo „Židovské privilegium“, in *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 11. listopadu 1998 v Kroměříži*, s. 64.

⁶⁸ Srov. FREIMANN, J., Geschichte der Juden in Holleschau, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, s. 236.

holešovské obce vedlejší pozemek a hřbitov znovu ohrazen.⁶⁹ Židovská čtvrť představovala samostatnou správní jednotku reprezentovanou vlastním rychtářem (později starostou), přísežnými přísedícími, školou a synagogou, rabínem.

Holešov byl již odedávna sídlem rabinátu, jenž rozvíjel náboženský život a upevňoval víru nejen svých holešovských souvěrců, pravomoc tohoto rabína sahala až do valašských Vizovic a Vsetína. S postupem času byla působnost rabína určena územím politického okresu Holešov. V tomto čase také holešovská židovská obec zastávající významnou pozici mezi moravskými židovskými obcemi vyslovila přání získat na post holešovského rabína renomovaného a obdivovaného učence Šabtaje ben Meira ha-Kohena⁷⁰, spíše známého jako „Šacha“ pocházejícího z oblasti dnešní Litvy, z rodů slavných rabínů a učenců (rabiho Nathana Šapira⁷¹, rabiho Moše Katze Aškenaziho působícího ve Frankfurtu nad Mohanem). Šach je zkratka názvu jeho prvního a nejdůležitějšího díla *Siftej Kohen (Rty kněze)* jsoucí komentářem k Šulchan aruchu⁷², jež mu zajistilo uznání u rabínských autorit. Důležitost Šachova komentáře tkví v tom, že jeho tvůrce byl schopen bystře reagovat na jednotlivé oddíly Šulchan aruchu a adaptovat je aškenázskému prostředí. Svůj domov byl Šach nucen opustit kvůli pogromům páchaných mimo jiné i na litevských Židech kozáky vedenými Bohdanem Chmielnickým. Odtud unikl údajně roku 1655 s dalšími členy své komunity na jih do Lublinu a posléze na Moravu.⁷³ Zemský rabín Menachem Mendel ben Abraham Krochmal tuto žádost vyslyšel a roku 1657 učeného Šacha obsazuje na místo rabína v Holešově, kterým setrval až do konce své smrti (1663). Obec se zavázala Šachovi lepšími podmínkami, než měl ve svém přecházejícím působišti ve Strážnici. Danými sliby bylo včetně jeho úplné finanční podpory především zajistit provoz ješivy. V mnoha legendách, které se dochovaly, je Šach

---

⁶⁹ Srov. FREIMANN, J., Geschichte der Juden in Holleschau, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, s. 233.

⁷⁰ RICHTER, J., Šabtaj ben Meir ha Kohen, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13. listopadu 2002*, Muzeum Kroměřížska: Kroměříž 2003, s. 29.

⁷¹ Autor díla Megale Amukot, předseda bejt din (židovského náboženského soudu) v Krakově.

⁷² Jedná se o halachický kodex shrnující židovské náboženské právo. Protože byl autorem tohoto díla Josef Karo, sefardský rabín a učenec, bylo nutné dílo doplnit pro potřeby aškenázských Židů o aškenázské zvyklosti a halachu formou komentáře.

⁷³ Srov. RICHTER, J., Šabtaj ben Meir ha Kohen, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13. listopadu 2002*, s. 28-29.

vyobrazen jako rabín se zázračnou mocí spíš než jako respektovaný učenec či bystrý mladík schopný proniknout tajemství výkladu Tóry.⁷⁴

O prosperitě židovské obce vypovídá soupis informující nás o tom, že Židé tehdy drželi skoro třetinu pozemků v Holešově. V průběhu času se stěhovali i do domů na náměstí, jak už jsem dříve zmínila. V roce 1674 obývali Židé v Holešově 48 domů a křesťané 329 domů, přičemž až do padesátých let 19. století se pohyboval počet domů osídlených Židy mezi 48 a 50.⁷⁵ Pozoruhodný je fakt, že vlastníky židovských domů byli dva a místy i tři Židé. Jejich rozpínavost byla zastavena násilným přestěhováním zpět do ghetta při separační akci v letech 1727-1728, kterou vyvolalo vydání translokačního reskriptu (viz kapitola 1.2). Židovské domy měly být odstraněny z okolí kostelů, tras procesí a náměstí. Soupis držby nám rovněž ukazuje, kdo byl majitelem pozemků, jaký měl pozemek rozměr a současně jména jednotlivých majitelů. Do josefínských reforem, tedy roku 1785, než měli Židé povinnost akceptovat německá křestní jména i příjmení, Židé přejímali jména podle otce (David syn Mojžíšův), podle místa původu (Izák Bzenecký), druhu obživy či řemesla (Jakob Knöpfelmacher), vlastností či jména posměšná a hanlivá.

Vláda Marie Terezie stěžila i život holešovským Židům, poněvadž s jejím nástupem na trůn byl spatřen počátek slezských válek, při nichž vpadla do Slezska (části habsburské monarchie) v roce 1740 pruská vojska Friedricha II. O rok později vstoupili Prusové i do Holešova. Na začátku roku 1742 židovské město posloužilo jako ubikace pro pruské vojsko a v březnu onoho roku měla židovská obec zaplatit velkou sumu válečné kontribuce a daně. 18. prosince 1744 byli Židé obviněni Marií Terezií z údajného komplotu s Prusy, pokládaného za zemězradu, následkem čehož byli reskriptem vypovězeni ze země. Holešovská synagoga byla tedy úředně uzavřena, předáci komunity uvězněni, jmění obce a bohoslužebné předměty zabaveny. Mimo jiné i na přímlyvu holešovských křesťanů, že Židé z Holešova vždy zachovávali věrnost císařovně, byli tito vězni nakonec propuštěni. K těmto nesnázím se v roce 1745 připojil požár, který zlikvidoval třetinu židovského města. Pro nevalnou hospodářskou situaci a na naléhání Nizozemska, Anglie a dalších států bylo nařízení panovnice odvoláno

---

⁷⁴ Srov. RICHTER, J., Šabtaj ben Meir ha Kohen, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13. listopadu 2002*, s. 29.

⁷⁵ Srov. PÁLKA, P., Postavení holešovských Židů v polovině 17. století a Rottalovo „Židovské privilegium“, in *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 11. listopadu 1998 v Kroměříži*, s. 64.

v roce 1748. Po několik desetiletí však židovská obec zápasila s finančními potížemi vlivem poměrně vysoké zadluženosti.⁷⁶

Úmrtím Františka Antonína Rottala roku 1762 končí v Holešově epocha rottalovské slávy. Rod Rottalů vymřel po meči. Vnučka posledního z Rottalů Barbora se provdala za hraběte Erdödyho a po její smrti zdělili panství její synové Karel a František. Karel odkázal Holešov své dceři Barboře, po jejímž sňatku s Eugenem hrabětem Vrbnou zůstává Holešov v držení rodu Vrbnů.

Během první protižidovské bouře v Holešově, jejíž příčina je hlavním tématem této práce, která vypukla 5. dubna roku 1774, byly vyrabovány téměř všechny domy v židovském městě, včetně Staré synagogy. Podnětem těchto výtržností a násilí mělo být údajné obvinění z rituální vraždy, jejíž obětí se měla stát křesťanská služebná Josefa Trnečková (o tomto nařčení pojednává kapitola 3). V důsledku těchto vážných událostí, jimiž se holešovská židovská komunita dostávala často do bezvýhodných situací, se mezi místními Židy prosazovalo v 16. a 17. století mesianistické hnutí šabatianismu.

---

⁷⁶ Srov. ČAPKA, F., K historii židovské obce v Holešově, in *XXVI. Mikulovské sympozium, Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780-1918)*, Brno 2000, s. 287.

2 Krvavého obvinění ve středověku a novověku

Období středověku bylo poznamenáno vlnou křížových výprav a rozsáhlým vyvražďováním Židů po celé Evropě. Vynořily se nové mýty a nepravdy o židovské hříšnosti a zkaženosti vyrůstající z lidové zbožnosti a pověrčivosti křesťanů, navíc podporované a často i šířené řeholníky a kněžími. Židé byli popisováni jako vtělení d'ábla, jenž se spojil se všemi možnými silami zla. Přisuzovaly se jim pověrečné praktiky a čarodějnictví. V představách lidí se Židé stávali pozemskými vyslanci Satana, kteří škodí prostřednictvím kouzel křesťanské komunitě. Právě z tohoto démonického obrazu vzešlo nařčení z rituální vraždy a znesvěcení hostie. Ve své podstatě tento jev utvořil začarovaný kruh, poněvadž každé falešné obvinění přispělo k děsivějšímu obrazu Žida a zhoršení tohoto obrazu dodalo věrohodnosti ustavičně se obnovujícím obviněním. Židům byla rovněž přičítána vina za vypuknutí morové nákazy, kvůli níž museli čelit dalším perzekucím. Časy společenského neklidu ať už ve městech či na venkově, krutá období ve společnosti příznivě působily ve prospěch víry v židovskou krutost a potřeby jednat krutě vůči Židům. V této práci se již dále budeme věnovat pouze jednomu z uvedených stereotypů – rituální vraždě nebo také „krvavému obvinění“, který byl Židům po staletí přičítán a který měl, odvážím si říci, nejrozsáhlejší dopad na židovské komunity jak co do času, tak co do vlivu.

2.1 Koncept krvavého obvinění a rituální vraždy

Pouze málo času uplynulo od hrůz spojených s pronásledováním během První křížácké výpravy a území Evropy zaplavil nový zvláštní fenomén, obvinění Židů z rituálních vražd, který se stane do budoucna zdrojem velkého utrpení pro Židovskou komunitu. V úzkém slova smyslu lze toto obvinění vymezit jako rituální vraždu křesťana, velmi často dítěte, jež je spáchána během Svatého týdne o Velikonocích pro rituální účely, přičemž tento čin není mezi Židy nijak zastírán a navíc je všemi odsouhlasen. Z širšího hlediska může nařčení vyjadřovat jakoukoliv vraždu křesťana motivovanou nábožensky či z důvodu

pověřivosti, jejíž součástí je také úkon odebrání krve oběti pro magické nebo léčebné záměry, v tomto případě se obvykle setkáme s označením „krvavé obvinění“.⁷⁷ Vysvětlením a odůvodněním uvedeného činu má být skutečnost, že Židé kdysi ukřižovali Ježíše, prahnou tudíž po neposkvrněné a nevinné krvi a protože dříve vtělený Bůh byl nyní na nebesích, Židé toužili po krvi těch nejnevinnějších z věřících, jimiž byly děti, láskyplní, citliví křesťané dosud nezatíženi těžkým břemenem hříchů.⁷⁸ Na základě této argumentace, se obdobím největšího počtu krvavých obvinění či nařčení z rituálních vražd stala doba židovských oslav Pesachu⁷⁹, která se časově překrývala s obdobím uctění Utrpení Páně (Velikonoc) v křesťanské liturgii.⁸⁰ Někteří historikové jako C. Roth, I. J. Yuval objasňují tuto skutečnost, jež utkvěla v povědomí křesťanů tak, že o svátku Purim Židé v procesí zapalovali panáka symbolizujícího Hamana⁸¹. Křesťané však v tomto zvyku začali spařovat kvůli své neznalosti židovského prostředí a díky své zášti jiný obraz a to obraz upalování postavy Ježíše na místo Hamana. Už první protižidovský zákon císaře Theodosia II. z roku 408 zapovídal Židům slavení svátku Purim. Tento zákaz byl výsledkem křesťanského přesvědčení, že Židé se tím vysmívají Ježíši, zapalované postavy Hamana byly totiž někdy i křižovány.⁸² Svátek Purim teologicky souvisí s příběhem Pesachu a Exodu, a tudíž se postupně vytvořila představa, že v čase Pesachu vítězí židovský lid nad faraonem, respektive Hamanem a patrně i nad Ježíšem. To mělo za následek, že křesťané smýšleli o Židech jako o těch, kteří o Pesachu zabíjejí ty, jež nenávidí; tedy že v době Pesachu potřebují někoho zabít, a tak byla připravená živná půda pro vznik obvinění z rituálních vražd křesťanských dětí.⁸³

⁷⁷ Srov. FLANNERY, E., *Anguish of the Jews*, Paulist Press: New Jersey 1985, s. 99.

⁷⁸ Srov. BEN-SASSON, H. H. ed., *A History of the Jewish People*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts 1976, s. 482.

⁷⁹ Pesach patří mezi tzv. biblické svátky poutní, slaví se 15. – 22. nisanu, podle gregoriánského kalendáře, v současnosti nejrozšířenějšího typu kalendáře na světě připadá tento svátek na měsíce březen/duben. Ústředními tématy tohoto svátku jsou východ Židů z Egypta, tedy osvobození z egyptského otroctví a darování Tóry. Srov. DIVECKÝ, J., *Židovské svátky, Kalendářem od Pesachu do Purimu*, P3K: Praha 2005, s. 13, 16.

⁸⁰ Srov. BEN-SASSON, H. H., *A History of the Jewish People*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, s. 482.

⁸¹ Postava ve starozákonní knize *Ester*, která se o Purim čte, usilující o vyhlazení Židů.

⁸² Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?*, *Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, Judaica Olomucensia II: Olomouc 2009, s. 74.

⁸³ Srov. YUVAL, I. J., *Two nations in Your Womb*, University of California Press: Berkeley – Los Angeles 2006, *Op. Cit.*, na s. 164-167 uvádí článek LANGUIR, G., *Thomas of Monmouth: Detector of Ritual Murder*, in *Spekulum*, 59 (1984), s. 827.

Dříve zmíněná vymezení obvinění z rituálních vražd odpovídá jistému vývoji, jímž v průběhu středověku procházela; v nejstarších záznamech zabití oběti velmi často detailně imitovalo umučení Krista. Dříve, než oběť skonala, měla být postižena mučením, bičováním, korunována trním a nakonec ukřižována. V očích křesťanů Židé tímto konáním opakovali zločin spáchaný jejich předky na Ježíšovi, aby tak uspokojili svou touhu po pomstě za křivdy a bezprávní, jež na nich byly od té doby páčány. Postupem času se charakter nařčení přetvářel, až spíše nabyl podoby výše jmenovaného krvavého obvinění, kde se do ústřední role dostává krev oběti, využívána k rituálním, magickým či dokonce léčebným účelům.⁸⁴

„Rozmach“ těchto obvinění zrovna ve 12. století nezřídka podněcoval mnoho odborníků k pátrání po jeho příčinách. Jeden z názorů říká, že Evropa oné doby znovu objevila klasickou literaturu, v níž byla dávná obvinění z rituálních vražd rozšířená. Setkáváme se s tímto nařčením použitým proti Židům již u starých Řeků, naopak Římané vinili křesťany ze zabíjení dětí a vyrábění hostií z jejich krve. Právě ve 12. století mělo dojít k návratu zmiňovaných nařčení do společenského povědomí, bylo však prokázáno, že skupiny těch, kdo věřili v pravdivost židovských rituálních vražd, tuto literaturu neznaly.⁸⁵ Israel Jacob Yuval, profesor židovských dějin na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě poskytuje jiné možné vysvětlení. Mezi křesťany, jež se stali během První křížácké výpravy očitými svědky zabíjení židovských dětí rukou vlastních rodičů, se začaly rychle šířit zvěsti o tomto jednání Židů, kterým byl křesťanský lid silně pobouřen a které povzbuzovalo jeho představivost a upevnilo ho v přesvědčení, že Židé se nezastaví ani před vražděním jen proto, aby škodili křesťanství.⁸⁶

---

⁸⁴ Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?, Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, Judaica Olomucensia II: Olomouc 2009, s. 75.

⁸⁵ YUVAL, I. J., *Two nations in Your Womb*, Univesity of California Press: Berkeley – Los Angelis 2006, *Op. Cit.*, na s. 165 uvádí článek LANGUIR, G., *Thomas of Monmouth: Detector of Ritual Murder*, in *Spekulum*, 59 (1984), s. 827.

⁸⁶ YUVAL, *Op. Cit.*, s. 163-164. Podle Yuvala bylo toto přesvědčení obsaženo již v evangeliích, legendách o svatých, jež objevovaly v raném středověku.

2.2 Případy obvinění z rituálních vražd v západní Evropě

Nařčení, že Židé používají křesťanskou krev pro rituální účely, se poprvé objevuje v západní Evropě ve 12. a 13. století a za takovéto první doložené obvinění je považována vražda Williama z Norwiche z roku 1144.⁸⁷ V raných anglických a francouzských případech byli Židé obviňováni z mučení, bičování a nakonec z ukřižování oběti, aby tím tak názorně předvedli utrpení Ježíše. V této fázi se tedy nezdá, že by užívání krve sehrálo nějakou významnou roli v těchto nařčeních a navíc tato obvinění nezmiňovala slavení svátku Pesach. Židé by obviňováni především ze spáchání krutého výsměchu křesťanskému obřadu spíš než užívání krve v jejich vlastních obřadech.

Vraťme se nyní zpět k obvinění z anglického Norwiche. Křesťanský chlapec William sloužící v jednom z židovských domů se v období velikonočních svátků ztratil. Jelikož se blížily Velikonoce, bylo pojata podezření, že chlapce zavraždili Židé, aby jeho krev využili k rituálním účelům a aby tak napodobili Ježíšovo ukřižování. Po určitém čase do místa údajné vraždy dorazil benediktinský mnich Thomas z Monmouthu, jež věřil, že smrt chlapce byla smrtí mučednickou, tedy pokládal Williama za svaté dítě, které zemřelo při rituální vraždě. Pro dokázání svatosti zavražděného a obhájení kultu Williama z Norwiche, který se již začal rodit, vytvořil Thomas z Monmouthu knihu *Život a zázraky sv. Williama z Norwiche*. Tato kniha je považována za nejpodrobněji vylíčenou rituální vraždu středověku a podle názoru historika I. J. Yuvala se tak stalo rovněž z toho důvodu, že měla být nástrojem pro přesvědčení anglické veřejnosti o smrti Williama jako skutečného mučedníka. Faktu, že anglická veřejnost o obvinění Židů zcela přesvědčena nebyla, se konec konců dotýká i sám Thomas.⁸⁸ Williamův kult se rozvíjel ještě několik staletí navzdory tomu, nakolik vratké a chabé byly všechny důkazy předložené ve prospěch obžaloby, jak ukázal historik G. Langmuir.⁸⁹

Situace v Německu a Francii byla naproti tomu naprosto odlišná obzvláště díky tomu, že obyvatelé starého kontinentu prožili První křížáckou výpravu a často sami zažili pro ně

---

⁸⁷ Srov. YUVAL, *Two Nations in Your Womb*, s. 184-188.

⁸⁸ Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?*, *Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, Judaica Olomucensia II: Olomouc 2009, s. 74.

⁸⁹ LANGUIR, G., *Thomas of Monmouth: Detector of Ritual Murder*, in *Spekulum*, 59 (1984), s. 820 – 846.

hrozivé a nepochopitelné židovské jednání nebo o něm byli dobře zpraveni svými křesťanskými souputníky, a tudíž měli větší sklon takovéto obvinění přijmout za pravdivé.⁹⁰

Na konci 12. století se vynořila řada nařčení připomínajících norwichský případ jak na půdě ostrovní (Bristol, Bury St. Edmunds, Winchester, Gloucester), tak na půdě starého kontinentu. S postupem času byla přidána různá rozvinutí údajných rituálních vražd. V Norwichi se tvrdilo, že Židé svou oběť mučili a následně ji ukřižovali. V roce 1255 se sneslo obvinění i na Židy z Lincolnu. Ti měli údajně poté, co ukřižovali křesťanského chlapce, svou oběť sejmut z kříže a pak z těla vyjmout střeva zjevně se záměrem praktikovat magii.

Přesuňme se nyní do Evropy, kde se měl udát další z mnoha případů rituálních vražd ve francouzském Blois o Velikonocích v roce 1171. Hebrejský záznam této události nám popisuje místního Žida jdoucího k řece a nesoucího v podpaží kůži ze zvířete, jíž vrhnul do řeky. Jeho konání pozoroval jeden křesťan, který z viděného usoudil, že to, co Žid vhodil do řeky, bylo křesťanské nemluvně. Žid, jehož obvinili, neuspěl ve „zkoušce vody“⁹¹ a to se stalo osudným k odsouzení jeho a dalších 40 členů tamní komunity k smrti nahnáním všech těch, kteří vzbudili nelibost v očích soudců, do dřevěného stavení, kde byli upáleni.

V roce 1286 byli Židé z Mnichova nařčení, že ve slovech židovského žalozpěvu zabíjí různé křesťanské děti, jež zraňují do všech jejich končetin a krutě pijí jejich krev.⁹² Výše zmíněný židovský úkon údajného násilí a požívání krve křesťanských obětí ještě přispěl k obecnému zděšení. Spousta křesťanů věřilo, že tato krvavá obvinění jsou doslovnou pravdou a veřejná prohlášení dokonce i z vyšších společenských vrstev rozhodně nepodpořila rozbití této „víry“. V roce 1235 neminulo nařčení z rituální vraždy ani Židy z německé Fuldy. Neboť se perzekuce Židů související s tímto obviněním natolik rozrostla, tehdejší císař Fridrich II. (1215-1250) se proto rozhodl záležitost důkladně prošetřit. Po neúspěchu ze svolané rady složené z představených duchovenstva, jež se nedokázala shodnout na jednoznačné odpovědi v otázce pravdy o tomto obvinění, císař nařídil uspořádat zvláštní shromáždění Židů obrácených na křesťanskou víru, aby prozkoumali, zda existuje pro toto

---

⁹⁰ Srov. YUVAL, *Op. cit.*, s. 170.

⁹¹ „Zkouška vody“ se vyznačovala spoutáním obviněného a jeho následným ponořením do nádrže se svěcenou vodou. O pravdě rozhodlo, že se ponořil a zůstal u dna o lži, že se vynořil a zůstal na hladině. Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?*, *Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, s. 75.

⁹² Srov. BEN-SASSON, H. H. ed., *A History of the Jewish People*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts 1976, s. 482.

nařčení nějaké skutečné opodstatnění. Dodnes se dochovaly dopisy zaslané do různých zemí pozývající uznávané přestopivší Židy na toto shromáždění.⁹³ Na tomto zasedání bylo s naprostou srozumitelností prohlášeno a dokázáno, že Židé neubližovali křesťanským dětem a ani nepotřebují jejich krev pro své obřady, poněvadž podle židovského zákona je pro Židy krev zapovězena jakožto něco nečistého pro člověka, takže myšlenka, že by krev pozřeli nebo užili v náboženském obřadu, je zcela nepřípustná a v rozporu s jejich náboženským přesvědčením (srov. Gn 9,5-6; Lv 7,26-27; Lv 17,10-15). V roce 1236 vydal císař prohlášení oznamující závěry jeho šetření a ve své *Zlaté bule* obdobná nařčení zakázal. Stejně tak papež Inocenc IV., císařův nepřítel veřejně odsoudil tato krvavá obvinění jako nepodložená, rovněž vydal bulu v roce 1247 s podobným sdělením a posléze ještě další tři. V budoucnu takto činili i jiní papežové popírající odpovědnost Židů za neustále se vracející krvavá obvinění (například Řehoř X. v roce 1272, Martin V. v roce 1422, Pavel III. V roce 1540, atd.)⁹⁴

Na základě neutuchajícího úsilí církevních i světských činitelů zabránit dalším obviněním na jejich území lze jen vyvodit, jak byla představa vraždy chtivého, škodícího Žida vryta do povědomí nejširších vrstev společnosti. Je tedy nasnadě odpovědět si na otázku, nakolik byla nařízení vydána těmito autoritami efektivní. Ve snaze posílit lidský omyl a nenávisť nezháleli ani lidoví kazatelé, zvláště žebraví mniši, když zdařile šířili případy obvinění z rituálních vražd mezi lidovou masou už od 13. století a zároveň byli horlivými hlasateli vznikajících kultů nových mučedníků, za něž byly svévolně prohlašovány „oběti“ domnělých rituálních vražd. Šest takových obětí, jež nepřišly o základní rysy typické pro uctívání svatých mučedníků, jako je existence zázraků či konání poutí, se stalo součástí lidové zbožnosti.⁹⁵ Úcta k některým se zachovala po celá staletí.

Vedle děsivých pogromů cílených na lokální židovské komunity vyvolaných bezprostředně po zveřejnění daného obvinění a vytváření pochybných kultů svatých měla nařčení ještě jiný dopad ve skutečnosti ekonomicky motivovaný, totiž vyhánění Židů z měst a zemí. Příkladem může být francouzský král Filip Augustus (1180-1223), jež nechal vyhnat v roce 1182 ze své země všechny Židy, jelikož se ocitl ve finanční krizi. Svým počínáním si zajistil obстойný příliv peněz do královské pokladny. Tím, že nechal Židy nejprve zadržet, poté je propustil za úplatu a vypověděl ze země. Bylo však běžnou praxí, že panovníci po určité době povolili Židům návrat na své území, protože vlastní zkušeností pochopil, že jejich

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Srov. FLANNERY, *Anguish of the Jews*, s. 100.

⁹⁵ Srov. DREXLEROVÁ, A., *Jákob a Ezau na cestě k smíření?*, *Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, s. 75.

absencí přicházejí o značné finanční zdroje. Tento návrat si také dali obyčejně štědře zaplatit. Rozhodnutí francouzského krále mělo však podnítit i jeho obeznámení v dětství s vyprávěním o rituálních vraždách, v jejichž pravdivost sám uvěřil. Vyhánění Židů časem nabylo na popularitě i u dalších panovníků a těšilo se oblíbenosti čím dál častěji až do konce středověku.

Tedy nejen v časech, kdy tato obvinění oživila, ale i v dobách relativního klidu, Židé trpěli krutým zabíjením a násilím jako následku těchto nařčení, která nešetřila svým výskytem 19. století (Německo, Francie, Rusko) a dokonce ani století 20., byť moderní věda popírá historicitu každého ze zachycených případů. Celé komunity byly vymazány ze zemského povrchu nebo přinuceny přesunout se jinam. Ačkoliv Židé byli v některých případech ušetřeni zkáze a mučení, sociální a psychická újma přetrvávala a zanechala svou stopu. Tento vývoj nakonec vyústil v kulturním prostředí středověké západní Evropy ve vznik hrozivého démonického obrazu Žida jakožto někoho, kdo je ve spojení s ďáblem, Antikristem, jehož příchod je ustavičně předjímán.

2.3 Vývoj nařčení z rituální vraždy ve středovýchodní a východní Evropě

Pro shrnutí, z pohledu židovské zkušenosti obvinění jak z rituální vraždy, tak i ze znesvěcení hostie představovalo nebezpečné narušení společenské a politické rovnováhy. Vedly k vyšetřování trestných činů, výslechům za použití „útrpného práva“, popravám či justičním vraždám, lidovým nepokojům a ba i hromadným vyháněním Židů ze zemí. Překvapivé je, že oblasti východní a středovýchodní Evropy zůstala ve srovnání ze západní Evropou nařčením proti Židům před 16. stoletím ušetřena. V Polsku se třeba objevila před rokem 1500 pouze dvě obvinění z rituálních vražd (Krakov, 1407 a 1423). Ta nařčení, která se vyskytla v pozdním středověku, musíme hledat nejčastěji na území Svaté říše římské a Uherského království.

Maďarsko oné doby bylo svědkem velkých případů krvavého obvinění v Trnavě (maďarsky Nagyszombat) v roce 1494 a 1536 a ve městě Pezinok (maďarsky Bazin) v roce 1529. Událost v Pezinoku byla vyprovokována místním hrabětem, Frencem Wolfem, jenž dlužil místním židovským věřitelům značné obnosy peněz. Poté, co veřejně prohlásil, že Židé zabili křesťanské dítě, aby jeho krev využili ke rituálním účelům, bylo 30 Židů zatčeno, mezi nimi i vůdci komunity včetně rabiho Mosheho ben Yaakova ha-Kohena a jeho dětí. Všichni ze zatčených byli upáleni na hranici a zbylí Židé vyhnáni z města. Přitom chlapce, z jehož

vraždy byli Židé nařčení, nakonec našli živého.⁹⁶ Právě tento případ byl významným, protože posloužil jako impuls k prvnímu systematickému vyvrácení obvinění z rituální vraždy křesťanským teologem, Andreasem Osianderem z Norimberku.

Výrazného „rozmachu“ obou obvinění se tehdy Polsko-Litevská únie dočkala v 16. století, v němž velmi prudce vzrůstal počet i četnost nařčení ruku v ruce se silícím protireformačním hnutím katolické církve. Některé měly spojitost s působením jezuitského řádu tvrdě prosazujícího konverze nekatolíků a nekřesťanů; jiným se přisuzuje souvislost s touhou některých biskupů a ostatních ospravedlnit křesťanské teologické učení o Židech vedle jejich zjevnému úspěchu v polském ekonomickém životě.

Uvedme události ze Sandoměře (polsky Sandomierz), v polském království. Zde byla vznesena dvě zásadní krvavá obvinění na přelomu 17. a 18. století (1698 a 1710-1713). Strůjcem a organizátorem vyšetřování zločinu v druhém jmenovaném případě byl Stefan Żuchowski (1666-1716), farář, arciděkan a inkvizitor tohoto města. V roce 1711 bylo Żuchowskému umožněno dohlížet nad průběhem vyšetřování obvinění proti Židům tím, že byl ustanoven církevním sněmem Krakovské diecéze za komisaře pro židovské záležitosti. Osobně se zajímal o téma židovské rituální vraždy a v reakci na první sandoměřské obvinění vydal knihu na toto téma v roce 1700 (Ogłos procesów kryminalnych na Żydach o różne ekscesy [Zveřejnění soudních procesů proti Židům pro různé excesy]) a následně vytvořil jinou práci, kde zahrnul i druhý sandoměřský případ. Tyto knihy byly nesmírně vlivným příkladem antisemitského působení v tehdejší prostředí Polsko-Litevské únie, jejich myšlenky se však projevovaly i nadále v budoucnosti.⁹⁷

Specifikum Sandoměřského nařčení z roku 1710 představuje výpověď konvertity od judaismu, Jana Serafinowicze, který posloužil obžalobě v soudním procesu svým svědectvím, že Židé doopravdy prováděli rituální vraždu na křesťanských dětech. Serafinowicz, údajný bývalý rabín, který byl pokřtěn v Zólkiew 10. května 1710, se po své konverzi obrátil na křesťanské hodnostáře s odhodláním odkrýt jim vše ohledně rituálních vražd křesťanů a

---

⁹⁶ Srov. KIEVAL, H. J., článek „Blood Libels and Host Desecration Accusations” in http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Blood_Libels_and_Host_Desecration_Accusations.

⁹⁷ Srov. KIEVAL, H. J., článek „Blood Libels and Host Desecration Accusations” in http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Blood_Libels_and_Host_Desecration_Accusations.

napsal proto zdouhavý rukopis⁹⁸ v jidiš, jež zastával funkci „důkazu“ podporujícího krvavá obvinění a v němž později nacházelo pomoc mnoho různých žalobců také díky tomu, že byl ihned přeložen do polštiny.⁹⁹ Podle Maciejka žádný jiný konvertita než Serafinowicz nezasvětil celou svou práci těmto nařčením a žádný jiný stejně tak o sobě neprohlašoval, že se sám účastnil takových obřadů a byl jejich svědkem před svou konverzí.¹⁰⁰

Serafinowicz podepřel své obvinění doznáním se ke čtyřem rituálním vraždám. Kromě toho se prezentoval jako učený rabín a své argumenty zakládal na židovských zdrojích jako například Talmud, z něhož chtěl ukázat, že jakožto svatá kniha konkrétně nařizuje zohavit hostii, ničit křesťanské obrazy, zvláště ty zachycující Pannu Marii a užívat křesťanskou krev pro své obřady. Ve svém rukopise odůvodňuje rozhodnutí rabínu užívat krev křesťanských dětí pro uklidnění krve křesťanských vládců odkazem na traktát Gitin v Talmudu popisující, jak Nebúzaradán¹⁰¹ utišil bublající krev Zachariášovu zabitím křesťanských dětí.¹⁰² Zajímavý je popis různých magických praktik, v nichž sehrála krev nepostradatelnou roli. Zmíňme třeba úkon, při němž měli Židé po dva týdny v roce označeny veřej křesťanských domů krví, aby si zajistili přízeň těchto obvatel; nebo novomanželé dostávali vejce okořeněné křesťanskou krví během svatebního obřadu a podobně připravené vejce byla dávana mrtvým a zakopávána pod domy; jiné známé použití křesťanské krve bylo při přípravě macesů a v magických rituálech majících za úkol zbavit se obchodních konkurentů.¹⁰³ Serafinowiczův rukopis popisuje konkrétní rouhání a zločiny Židů, jichž se dopouštěli v měsících židovského roku, měsíc Nisan přitom symbolizuje měsíc rituálních vražedných obřadů.¹⁰⁴

Za zmínku stojí i nařčení z Žytomyru a Jampole (polsky Żytomierz). V roce 1753 o velkonočním pondělí bylo nalezeno tělo tří a půl ročního Stefana Studzieńskiho. Kajetan Sołtyk, biskup-koadjutor (spolusprávce) kyjevské diecéze, v níž se proces konal, nařídil uvěznit 31 Židů, mezi nimiž byli i nejbohatší nájemci v zemi. Oblastní soud podrobil

---

⁹⁸ Originál manuskriptu a jeho kopie polského překladu patřící Národní knihovně ve Varšavě byly spáleny v roce 1944. Je však možné rekonstruovat podstatní části rukopisu na základě jiných prací vytištěných začátkem a v polovině 18. století.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude, Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*, University of Pennsylvania Press: Philadelphia 2011, s. 101.

¹⁰¹ Srov. Velitel tělesné stráže, služebník babylónského krále (2 Král 25,8).

¹⁰² Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude, Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*, s. 101.

¹⁰³ Tamtéž, s. 102.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 101.

obviněné útrpnému právu a shledal je vinnými. Šest z nich bylo zaživa stáhnuto z kůže, poté rozčtvrceno a šest dalších rozčtvrceno, zbylí Židé byli zproštěni viny. Někteří z těchto obviněných přistoupili k přijetí křtu, a tudíž byl jejich trest zmírněn na stětí hlavy. V ostatních případech byli rozsudky vykonány.¹⁰⁵ Na událost v Žytomyru v roce 1756 navázal případ v Jampole spadající do Lucké diecéze. Kníže Radziwiłł přikázal vyšetřit toto obvinění, z něhož vyplynulo, že tělo dítěte nalezené v řece neneslo žádné známky násilné smrti. Soud proto propustil obviněné Židy. Bohužel však zásah luckého biskupa, Antoniho Wołłowicze, způsobil, že obvinění Židé byli nakonec postaveni před soudní proces, trýznění, přinucení k falešnému doznání a nakonec odsouzeni k smrti. V těchto krutých dobách se vynořila ještě jiná účinná zbraň, která měla podepřít věrohodnost obvinění z rituálních vražd, kterou byli stoupenci Jakoba Franka.¹⁰⁶ Ti se samozřejmě dostali díky svým netradičním a protitalmudistickým postojům do konfliktu s židovskou ortodoxií. Toho využila církev, které měli frankisté pomoci dosvědčit „pravdu“ o nařčeních prostřednictvím disputací pořádaných na jejich podporu (v Kamenci Podolském 1757, ve Lvově 1759).

V zemích ležících západně od Polsko-litevské unie měla protestantská reformace dopad na zpochybňování obvinění z rituálních vražd i znesvěcování hostií a odsunovala je intelektuálně do podezřelé skupiny lidových pověr a pověstí. V západní a střední Evropě bylo od poloviny 16. století do poloviny 19. století vedeno mnoho soudních procesů o těchto nařčeních. Východní Evropa však takovýto podobný „osvětý proces“ nezažije do konce 18. století.

Pokud jde o případy obvinění z 19. století či dokonce začátku 20. století, jsou zde zařazovány proto, abychom ukázali, nakolik tento středověký protižidovský stereotyp překonal i sílu času a jelikož byly některé z níže uváděných případů natolik zásadní a měli takový dopad na veřejné mínění a nálady, že by bylo chybou je v této práci opomenout.

Jednotlivé případy rituálních vražd se objevily v carském Rusku po rozdělení Polska. Mezi výraznější patří aféra ve městě Velizh ve Vitebské oblati, jež se táhla od roku 1823 do roku 1835 a vyústila v osvobození obviněných Židů, kteří nepřišli o život již dříve ve vězení,

---

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 103.

¹⁰⁶ Frankismus bylo židovské náboženské hnutí soustředěné kolem vedoucí postavy Jaakova (Jakoba) ben Jehudy Leiba Franka (1726?-1791) prohlašujícího se za reinkarnaci samozvaného mesiáše Šabbataie Zeviho i biblického patriarchy Jákoba. Výraz frankismus byl vytvořen až začátkem 19. století, ve Varšavě a původně byl urážkou zaměřenou na potomky Frankových následovníků, kteří se obrátili na římsko-katolickou víru a pokoušeli se zakrýt svůj původ.

a ve vyhnanství vedoucího křesťanského žalobce na Sibiř. Jiná obvinění byla v roce 1830 v Zaslavi (volyňská oblast) či usvědčení obviněných Židů v procesu rituální vraždy v Saratově v roce 1860, který přiměl ruskou vládu ne prvně ustanovit komisi odborníků pro studium otázky „židovské rituální vraždy“. Výsledky zkoumání byly smíšené, na jedné straně členy komise byli takoví, jež se snažili vyvrátit toto nepodložené obvinění, na straně druhé se skládala i z těch, co nařčení pevně věřili až dokonce života.¹⁰⁷

Mohli bychom pokračovat výčtem mnoha dalších případů, ale to zde není našim úkolem. Během posledních dvou dekad 19. století a první dekady a poloviny 20. století, po relativní pauze téměř tři sta let, se veřejná obvinění proti Židům pro zločin rituální vraždy rozmnožili po celé střední Evropě. Skutečně vzrostl počet obvinění, když se 19. století chýlilo ke konci. Většina tvrzení o židovské rituální vraždě z pozdního 19. století a raného 20. století nikdy nepřekročily rámec povídacího štvání a senzačního zpravování ve sdělovacích prostředcích. Pozoruhodným faktem porušujícím dlouhotrvající tradici skepticismu některých států střední a východní Evropy (Německo, Rakousko, Maďarsko, Rusko) je, že se rozhodly formálně stíhat obviněné Židy v šesti veřejných procesech mezi rokem 1879 a 1913 a tím porušily dlouhotrvající tradici skeptické nestrannosti.¹⁰⁸

Připomeňme si nakonec dobře známou Beilisovu aféru, která se udála v Kyjevě v roce 1874–1934, jejím hlavním protagonistou byl Mendel Beilis. Ten byl nařčen z rituálního zavraždění místního dvanáctiletého chlapce, Andreie Iushchinskiiho. Po skoro dvou letech věznění a soudu, byl zproštěn viny. Nicméně při vydání rozsudku porota připustila možnost, že se doopravdy rituální vražda udála. Pro západní svět tato aféra ztělesňovala zaostalost a beznadějnou situaci Ruského impéria.

2.4 Problém obvinění z rituálních vražd v českých zemích a na Moravě

Co se týče českých zemí ve středověku, ve známost vešlo nešťastné obvinění z Českých Budějovic v roce 1505-1506, jež rozpoutal tragické události těchto let, a mělo za následek zánik zdejší židovské komunity. V roce 1505 byl doručen městské radě v Českých Budějovicích důvěrný list od hejtmána dolnorakouského hrabství Hardeggu Jana Sokolíka

¹⁰⁷ Srov. KIEVAL, H. J., článek „Blood Libels and Host Desecration Accusations” in http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Blood_Libels_and_Host_Desecration_Accusations.

¹⁰⁸ Tamtéž.

z Dubé. V něm oznamuje, že nějaký pastýř Štefl ze vsi jménem Pleising, jež je součástí jeho panství, vznesl těžké nařčení proti Židům z Českých Budějovic. V připojeném opise výpovědi k onomu listu Štefl popisoval, že se setkal o posvícení v městečku Retz s jistým Židem, který se jmenoval Michal. Tento Žid měl údajně tvrdit, že poslán českobudějovickým rabínem měl vyžadovat na pastýři, aby mu prodal šestiletého chlapce, kterého posléze společně v lese podle rituálních zvyklostí zabili a jeho krev odebrali do láhve.¹⁰⁹ Pastýři bylo tehdy přislíbeno 32 zlatých za podíl na tomto činu, přičemž mu mělo být vyplaceno pouze 12 zlatých za předpokladu, že do domu rabína ještě do týdne přivede jedno dítě. Obvinění navíc podpořila pastýřova žena, jež vše dosvědčila a měla přispět k obstarání dalšího chlapce. Výpověď však vůbec neuváděla, zda Štefl chlapce do města přivedl či ne.¹¹⁰ Městská rada akceptovala pastýřovo násilím získané doznání, které jí postačilo k obžalobě místních Židů a posloužilo jako velmi příhodný důvod k vypovězení Židů z města. Jeví se, že se tamní Židé o průběhu události dozvěděli, neboť očekávající zákroků proti nim se snažili předejít hrůzám a utekli. Samotné svědecké prohlášení Štefla mělo být dostačující jen k obžalobě osob v něm zmíněných. Nicméně tajné uprchnutí ostatních Židů z města bylo považováno za známku kolektivní viny a odpovědnosti všech Židů z Českých Budějovic za tento domnělý zločin (ti měli o vraždě vědět nebo jí měli být dokonce účastni).¹¹¹ Vyšetřování probíhalo velmi rychle, bez snahy o zachování nestrannosti, aby se předešlo výtržnostem a lidovým bouřím, a zároveň s obvyklou dávkou předpojatosti a předsudků. K odsouzení Židů přispěl značnou mírou souhlasný a ochotný přístup vrchnosti s konšely řešícími tento případ.¹¹² Židé, kteří se odvážili vrátit zpět do města, byli zatčeni, aby z nich byly během výslechů vynuceny mučením obsáhlé výpovědi. Falešné nařčení skončilo popravou dvaceti místních Židů, sedm z nich bylo upáleno na židovském hřbitově a z 29. na 30. prosince 1505 bylo dalších třináct utopeno. Dále pokračovalo násilným křtem 23 židovských dětí a mladistvých, jež byli dáni na výchovu do křesťanských rodin.¹¹³ 16. března roku 1506 vydal král Vladislav II. majestát umožňující vypovězení zbývajících Židů z města, přičemž se jednalo převážně jen o ženy,

---

¹⁰⁹ Srov. PLETZER, K., *Z temných dob*, in *Židovská ročenka 5743/1982-1983*, vyd. Rada židovských náboženských obcí v Praze, Ústřední církevní nakladatelství: Brno 1983, s. 39.

¹¹⁰ Srov. PLETZER, K., *Z temných dob*, in *Židovská ročenka 5743/1982-1983*, s. 39.

¹¹¹ Srov. PLETZER, K., *Z temných dob*, in *Židovská ročenka 5743/1982-1983*, s. 40.

¹¹² Srov. PLETZER, K., *Z temných dob*, in *Židovská ročenka 5743/1982-1983*, s. 40.

¹¹³ Srov. PODLEŠÁK, J., Českobudějovická synagoga, in *Naše dny se naplnily, Z historie Židů v jižních Čechách*, Tiskárna Havlíčkův Brod, a.s.: České Budějovice 2002, s. 197.

jelikož většina mužů byla popravena v prosinci předchozího roku. Židovský majetek připadl králi, který ho pak daroval městu. Synagoga v Židovské ulici byla přetvořena na kapli svaté Markéty, jež sloužila církevním účelům jen do roku 1566, poté ztratila funkci křesťanské modlitebny a přeměnila se v hospodu.

V barokních záznamech o znesvěcování hostií a krvavých obviněních v české literatuře lze najít případ holešovského Žida, jenž údajně zabil pětileté dítě v severních Čechách. Bylo to zaznamenáno v rukopisu *Poselkyně starých příběhův* slavným českým historikem Janem Františkem Beckovským. Žid jménem Noach, pocházející z města Holešova měl za asistence kadaňského Žida Jäckela brutálně zavraždit pětiletého křesťanského chlapce Mathiase Tilicha chodívající si hrát s Jäckelovými dětmi. Údajný pachatel Noach, stíhán a poté zadržen, když se pokoušel uniknout, se přiznal ke spáchání zločinu během výslechu, při němž byl vystaven těžkému mučení.¹¹⁴ Přijal křest bezprostředně před tím, než byl podle verdiktu soudu popraven. O této údajné rituální vraždě vznikl pamflet, který sepsal kadaňský městský písař Matthias Tyschlaar. Jednalo se o dobu, kdy zemský sněm značně omezil privilegia Židů, jichž nabyli za vlády prvních Habsburků, a pokusil se zredukovat možná místa pobytu židovského obyvatelstva. Zanedlouho se mnoho měst včetně Kadaň uchýlilo k vyhánění svých Židů, zde tomu napomohly rychle se šířící zvěsti o rituální vraždě a stejně tak zmíněný pamflet. Beckovský měl navštívit Kadaň, kde uviděl údajně nepoškozené tělo dětské oběti vystavené v místním kostele, které tam uctívali jako svaté, tedy z dítěte se stal pro věřící mučedník.¹¹⁵

Navazme nyní na to, čeho jsme se dotkli na konci předchozí kapitoly. Jak jsme naznačili, na konci 19. století zasáhla Evropu silná vlna antisemitismu a to hlavně v podobě obvinění z rituálních vražd. Nejslavnějším projevem byla světově známá Dreyfusova aféra z Francie. Odezvou protižidovského zápalu v českých zemích se stal případ Leopolda Hilsnera, dvaadvacetiletého mladíka, tuláka z židovské komunity z Polné. Když bylo nalezeno tělo s podříznutým hrdlem patřící devatenáctileté dívce římskokatolického vyznání z vesnice Malá Věžnička nedaleko od Polné, blížil se zrovna konec židovského svátku Pesach a zároveň vrcholily Velikonoce. Anežka Hružová, jak se jmenovala tato dívka, byla obětí vraždy, která se proměnila ve středověkou pověru o rituální vraždě, jež probudila hluboce zakořeněné protižidovské postoje v české společnosti. Leopoldu Hilsnerovi, odsouzenému

¹¹⁴ Srov. VESELÁ-PRUDKOVÁ, L., *Židé a česká společnost v zrcadle literatury*, Nakladatelství Lidové noviny: Praha 2003, s. 103.

¹¹⁵ Srov. VESELÁ-PRUDKOVÁ, L., *Židé a česká společnost v zrcadle literatury*, s. 103.

k trestu smrti v procesech v Kutné Hoře a Písku, nebyla vina nikdy racionálně prokázána. Písecký soud přitom odmítl vraždu označit za rituální vraždu, avšak z protižidovsky naladěné společnosti pověra nevymizela.¹¹⁶ Hilsner náleží mezi jediného odsouzeného za rituální vraždu v Rakousku-Uhersku v moderních dějinách.¹¹⁷ Císař František Josef I. mu v roce 1901 prominul trest smrti císařskou milostí, po 18 letech věznění, odsouzený k doživotí, byl v roce 1918 Hilsner propuštěn na základě milosti, kterou mu udělil Karel I. Důvodů, proč se z patrně „obyčejného“ zločinu stal případ namířený proti Židům je několik. Být antisemitou neznamenalo v tehdejší společnosti něco hanebného, co by bylo veřejně odsouzeno, ale naopak běžným názorem.¹¹⁸ Výrazně k tomu přispěl česko-německý národnostní konflikt uvnitř zdejší společnosti a tady vzrůstající nacionalismus. Židé byli vnímáni jako cizorodý element velmi blízký Němcům, z toho přirozeně vyplývalo, že mohou českému národu pouze škodit. Jindy nastupovaly nábožensky či sociálně-hospodářsky motivované výpadky proti Židům nebo antisemitské karikatury zobrazující Žida s „okurkovým“ nosem, jež měl symbolizovat podvodníka a zbohatlíka¹¹⁹, kolující mezi „lidovými“ vrstvami společnosti.

2.5 Rituální vražda v křesťanském umění

Prostředkem vštěpování principů víry středověké církve bylo hlavně vizuální vyjádření sdělení, neboť křesťanská společnost této doby vnímala ustálené představy náboženství lidí emocionálně a pojmově. Aby se nauka dostala mezi nejširší vrstvy společnosti chybějícím často vzdělání, bylo nejsnadnější opatřit stěny kostelů a chrámů malbami stávající se nyní lidovým Písmem svatý, prostory ozdobit sochami, které připomínaly lidem postavy a příběhy svatých a mučedníků. S gotickým slohem přišly nejen vitráže, sochy, ale i reliéfy na chrámových portálech a stěnách odrážející křesťanský světonázor a morálku. Spirituální pojetí bylo zachyceno ve dřevě, kamenu, skle či barvě.

---

¹¹⁶ Srov. HERMAN, D., *Antisemitský časopis Brněnský drak v době hilsneriády*, in *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v Muzeu Kroměřížska dne 13. listopadu 2002*, Muzeum Kroměřížska: Kroměříž 2003, s. 236-237.

¹¹⁷ PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, s. 185.

¹¹⁸ Srov. PÁLKA, P., *Židé a Morava*, s. 232.

¹¹⁹ Srov. HERMAN, D., *Antisemitský časopis Brněnský drak v době hilsneriády*, in PÁLKA, P., *Židé a Morava, Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v Muzeu Kroměřížska dne 13. listopadu 2002*, s. 238.

Příslušná barva byla určena pro znázornění svátosti, jiná pro nečistotu. Nicméně snahou dát materiální formu abstraktním myšlenkám společnost utrpěla náboženskou a kulturní ztrátu, a snížila schopnost vystihnout jemné rozdíly.

Církevní obrazy a sochy měly upoutat lidské smysly a vyvolat dojem realistického pohledu na věc. Ve scénách Židů mučících Ježíše a velekněží dávajících Jidášovi Iškariotskému třicet stříbrných za jeho zradu, které byly vyřezány a namalovány, se objevují atributy, oděvy a obrazy přesně těch Židů žijících mezi křesťany oné doby. Tyto kresby podnítily vytvoření představy židovského zrádce a podvodníka. Postupem času zrodilo křesťanské umění démonickou povahu Židů, která pozvolna pronikala do křesťanského povědomí. V tomto ohledu můžeme nalézt obraz s postavou oslepenou ďáblovým šípem či probodnutá mečem, jehož rukojeť drží ruka vystupující z ramene Kristova kříže. Kameníci, dřevorytci, sochaři a malíři začali propůjčovat démonům a zlým andělům zjev současných Židů. Později bylo toto umělecké snažení „obohaceno“ morálními hrami. Divadelní režiséři dávali pokyny a herci byli pobízeni vystupovat takovým způsobem, aby se podobali jejich současným židovským sousedům.

V křesťanském malířství a sochařství stále více nacházelo místo vyobrazování synagogy. Synagoga byla ztvárněna jako žena se zavázanýma očima, rouška zabraňující jí vidět někdy získávala podobu hada, štíra, aby tak znázornila záměrnou a tvrdohlavou zaslepenost. Na její tváři, šatech a v jejích neupravených vlasech se zračily pocity studu a umíněnosti, v ruce měla obvykle zlomený rákos jako slabou a nespolehlivou oporu a zlomky desek Zákona. Stála tvář v tvář ženě, představující křesťanskou církev, vyhlížející půvabně, mile a mladě, prožívající vítězství jako symbol křesťanské spásy.¹²⁰ V západní Evropě se tato podobnost srovnávající synagogu a matku církev vyskytovala především v chrámech a kostelích v oblastech, kde také sídlily židovské komunity a to svědčí o tom, že se nejednalo o pouhou náhodu, nýbrž o propagandistické úsilí církve rozšířit zápornou představu o Židech a jejich náboženství¹²¹ a výlučném postoji této víry k ostatním náboženstvím. V mravních představeních zachycujících rozpravu mezi synagogou a církví křesťanští autoři ústy herců kárali Židy za jejich hříchy z minulosti a jejich svévoli a zatvrzelost v neochotě přijmout křesťanského vykupitele Ježíše Nazaretského v přítomnosti. Rozvoj vznešených uměleckých forem středověku, ať už stylu románského či gotického, se postaral o to, aby se nenávistná

---

¹²⁰ Srov. BEN-SASSON, H. H., *A History of the Jewish People*, s. 484.

¹²¹ Tamtéž.

nevraživost vůči těm, kdo věřili ve Starý zákon a jejich překroucený obraz, zapsaly do povědomí příštích generací.

3 Jakob Frank a fungování židovských komunit na Moravě

Vzhledem k tomu, že postava Jakoba Franka zasáhla do holešovské události z roku 1774¹²² a hnutí šabatiánů a frankistů si našlo své příznivce mezi moravskými Židy v 17. a 18. století, je na místě věnovat této osobnosti prostor v této práci. Stejně tak se zdá být relevantní seznámit se hlouběji se systémem fungování a uspořádání židovských komunit na Moravě, abychom se lépe orientovali ve vyprávění, které nám nabízí překlad hebrejské kroniky *Sefer niflaot*, přiložený na konci práce. V první kapitole jsme již stručně pojednali o organizaci židovských obcí na Moravě.

3.1 Šabatiánství a frankismus na Moravě

Moravští Židé byli nepřetržitě vystavováni náboženským, vzdělávacím a ideologickým směrům zahrnující šabatiánství a chasidismus, hnutí, která představovala proměnu či předěl v historii židovského lidu. Na Moravě si získalo ohlas především hnutí šabatiánů ve své pozdější odnoži frankistického hnutí v druhé polovině 18. století.

3.1.1 Hnutí Šabtaje Cviho

Gershom Scholem, židovský filosof a historik zabývající se studiem kabaly a židovského mysticismu, který napsal biografii *Sabbatai Zevi, the Mystical Messiah* z roku 1973, označuje Moravu jako jednu z „bašt“ šabatianismu dokonce až do 18. století.¹²³ Od konce 17. století a dále nalézali útočiště na Moravě šabatiánští kazatelé a proroci. V lidových představách bylo například moravské město Prostějov spojováno se šabatianismem do takové

---

¹²² Informuje nás o tom hebrejská kronika *Sefer niflaot*, viz příloha.

¹²³ Více k tomuto tématu SCHOLEM, G., *Sabbatai Zevi: The Mystical Messiah*, Princeton University Press, Princeton, 1973, s. 125-138.

míry, že židovští obyvatelé Prostějova byli nazýváni jako tzv. „schepsen“. Termín byl odvozen od hebrejské zkratky pro Šabtaje Cviho.¹²⁴ Na otázku, proč byl Prostějov dáván tak často do souvislosti s tímto hnutím, může odpovědět postava šabatiánského proroka Judy Leib ben Jakoba lépe známého jako Leibla Prossnitze, jenž zde působil na konci 17. a začátkem 18. století a našel v Prostějově mnoho přívrženců. Leibel mohl být ovlivněn dvěma šabatiány, Judou Chasidem a Chajimem Malachem, kteří již pobývali v Prostějově před jeho příchodem.

Osobě Šabtaje Cviho (1626-1676) jsme se již částečně věnovali v první kapitole, připomeňme si však některá fakta. Tento Žid pocházející z Osmanské říše, jenž se prohlásil v roce 1665 za mesiáše, vedl nejrozsáhlejší mesianistické hnutí judaismu od dob Ježíše, které rozpoutalo mesianistické šílenství v židovském světě a zároveň se rychle rozplynulo o rok později, kdy jeho vůdce nečekaně konvertoval k islámu.¹²⁵ Spousta jeho následovníků, zklamaných vývojem událostí, jednoduše odmítla Šabtaje jako falešného mesiáše. Existovala však skupina těch, kteří hledali teologické vysvětlení rozporu v odpadlictví mesiáše. Její členové chápali odpadnutí od židovské víry jako mystickou nutnost a přizpůsobovali tomu své názory a chování; byli zde umírnění „věřící“, kteří otevřeně praktikovali judaismus, ale tajně porušovali jistá přikázání, aby pomohli svému mesiáši očistit svět od prvotního hříchu, a vedle nich stáli radikální stoupenci konvertující k islámu po vzoru Šabtaje Cviho, aby jako on sestoupili do podsvětí za účelem osvobození uvězněných božských jisker, které mělo směřovat k urychlení aktu spasení.¹²⁶

Nyní jen pár slov ke konfliktu mezi Jonatanem Eibeschützem¹²⁷, významným rabínským učence zajímajícím se o kabalou, a Jakobem Emdenem¹²⁸, racionalistou a uznávanou autoritou v oblasti halachy a kabaly, ostrým oponentem šabatianismu. Tento důležitý spor rozdělil židovský svět do dvou táborů, promítl se i na moravských židovských komunitách. Mezi následovníky šabatiána Leiba Prossnitze patřil Meir Eisenstadt, jenž vedl v té době prostějovskou ješivu. Eisenstadt studoval v Prostějově na začátku 18. století právě s Jonatanem Eybeschützem, který se tedy mohl rovněž řadit mezi Prossnitzovy stoupence, a

---

¹²⁴ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, Stanford University Press: Stanford 2011, s. 53.

¹²⁵ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 53.

¹²⁶ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 53.

¹²⁷ Byl slavným kazatelem, vedl pražskou ješivu a byl zástupcem vrchního rabína Davida Oppenheima.

¹²⁸ Nebyl nikdy zvolen do oficiální funkce v rámci židovské komunity, kromě let 1728-1733, kdy byl rabínem v Emdenu. Jeho otcem byl Chacham Cvi, který svůj život zasvětil boji proti hnutí Šabtaje Cviho.

tedy šabatiány. Leibel a Eybeschütz byli ve skutečnosti oba vyobcováni mannheimským rabínským soudem v roce 1725 pro domnělé šabatiánské aktivity.¹²⁹ Během polemiky mezi Emdenem a Eybeschützem v polovině 18. století spočívající v obvinění Eybeschütze z tajných šabatiánských aktivit, se přidali moravští Židé bez váhání na stranu Eybeschützových obránců poté, co se Jakob Emden k tomuto nařčení uchýlil a vyhlásil nad svým protivníkem klatbu. Eybeschütz, za něhož se postavily moravské židovské komunity, pak obvinil Emdena ze znesvěcení Božího jména.¹³⁰ V roce 1751 vyhlásila mikulovská komunita klatbu nad nepřáteli Eybeschütze, po ní následovaly komunity v Holešově, Prostějově, Rousínově, Kroměříži, Moravském Krumlově a Osoblaze. Jakob Emden pak nařknul i všechny obránce Eybeschütze pocházející v drtivé většině z Moravy ze šabatianismu. Otázka je, zdalipak obhajoba Eybeschütze ze strany moravských Židů byla motivována šabatianskými sympatiemi nebo loajalitou k čestnému Moravanovi, neboť Eybeschütz byl spřízněn s mikulovským rabínem Geršonem Pollitzem.

3.1.2 Frankovo působení na Moravě

Šabatiánské aktivity na Moravě v posledních dekadách 18. století nebo přinejmenším nařčení z nich dosvědčují rabínská responsa, listy a kázání Ezechiela Landaua, Mordechaje Beneta, Mosese Sofera. Ať už šlo o šabatianismus předpokládaný nebo skutečný odkazují na něj v Prostějově, Holešově, Kyjově nebo Mikulově. Ve stejném období se zdržoval v Brně Jakob Frank (1773-1786), podolský rodák pokládající sám sebe za převtělení Šabtaje Cviho. Už v roce 1769, čtyři roky před Frankovým příjezdem na Moravu, přišli do Prostějova dva podolští frankisté, kteří zde pobývali pod ochranou vůdce židovské komunity, dokonce měli dovoleno kázat v synagoze.¹³¹

Poté, co Frank zavrhl talmud a na jeho místo postavil knihu kabaly Zohar nesoucí v sobě prý nejdůležitější principy, které spojují židovství s křesťanstvím, dostal se do konfliktu s ortodoxními rabíny a naopak si získal náklonnost jisté části kléru díky svým představám o Bohu a dalším přesvědčením. Polské duchovenstvo, například biskup Dembowski v Kamenci Podolském, později lvovský arcibiskup podporovalo Franka a jeho

¹²⁹ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 54.

¹³⁰ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 54.

¹³¹ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 55.

přivržence v očekávání, že skrze něho a jeho učení vede cesta ke christianizaci židovského obyvatelstva jejich diecézí a farností. Koncem roku 1759 přijal Frank křest ve Lvově a opět ve Varšavě z důvodu, aby bylo zachováno jádro jeho učení a vyzval ke stejnému jednání i své stoupence. Frank zašel ještě mnohem dál, nejen že podryval tradiční prostředí židovského života a základní učení židovské víry, ale také se pokoušel škodit svým bývalým souvěrcům v prosazování „pravdivosti“ krvavých obviněních, z nichž byli Židé po staletí obviňováni. Uvedených témat jsme se již dotkli v minulých kapitolách. Připomeňme si, že své učení frankisté formulovali na významných disputacích v Kamenci Podolském 1757 a Lvově 1759, kde vyhlásili své krédo vyznávající, že Ježíš Kristus, věčný Syn Boží, zrozený z Panny Marie, pravý Bůh a pravý člověk zavražděný jejich otci na kříži, byl pravý mesiáš přislíbený skrze proroky.¹³² V disputacích s rabíny chtěli ukázat, že Bůh přišel na svět v lidském těle a byl trýzněn kvůli lidstvu. Frankisté se netajili záměry disputací, kterými mělo být usnadnění dosažení jednoty všech náboženství a především prokázání užívání křesťanské krve Židy pro rituální účely.¹³³ Frankisté uváděli, že nezvratné důkazy potvrzující židovskou vinu v této záležitosti, byly podány v mnoha soudních procesech v Polsku a Litvě a přiznali, že se sami v mládí učili užívat křesťanskou krev, avšak osvětlení naukou církve zavrhlí dřívější způsoby a rozhodli se odhalit židovskou zlou vůli celému světu.

Frankovo učení se začalo šířit mezi východoevropskými Židy, mělo úspěch u následovníků Šabataje Cviho v Polsku, na Ukrajině a v Moldavsku. Přes Slezsko pak pronikalo do šabatiánství nakloněné Moravy. U Jakoba Franka se rozvinul skutečný kult osobnosti, poté, co se obklopil dvanácti apoštoly a nazval se „znovuzrozeným Kristem“, vzbudil nelibost u polského duchovenstva a na polské půdě již nebyl vítán. Dokonce byl uvězněn v Čenstochvě, odkud jej osvobodila ruská armáda vedená generálem Suvorovem za prvního dělení Polska. Na jaře roku 1773 odcestoval z Polska na Moravu. Důvodem jeho rozhodnutí usadit se na Moravě měla být podle Franka samotného jeho dcera, která si měla v zemi císaře osvojit jazyk a způsoby králů, skutečným důvodem však byly šabatiánské kontakty na tomto území, jež připravily půdu pro zapuštění kořenů frankismu.¹³⁴ Jakob Frank se usadil toho roku v Brně, protože zde měl sestřenicí Šendl Dobruškovou dceru Löbla Hirsche z Rzeszowa, jehož sestra Rachel byla Frankovou matkou.

---

¹³² Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 107.

¹³³ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 107.

¹³⁴ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 191.

Šendl rozená Hirschlová pocházela z Prostějova, který byl znám jako město šabitiánů, provdala se do Brna za prominentního židovského obchodníka Šalamouna Dobrušku, syna Jakoba Mojžíše zvaného též Wimmer nebo Opotschner, jenž přišel v roce 1730 do Brna z malého města Dobrušky nedaleko Hradce Králové. Ačkoliv bylo Židům zapovězeno v Brně se usadit, získal zde povolení od města žít a obchodovat s klenoty a šperky, později také s kořením a tabákem. V roce 1750 mu byl udělen monopol na tabákový obchod ve všech královských městech Moravy a pronajal si továrnu na tabák v Uničově.¹³⁵ Ještě za slezských válek poskytl Jakob Mojžíš Dobruška moravským zemským stavům půjčku na nákup mouky. V době, kdy byla založena v Brně první banka, vznikla za pomoci židovského kapitálu a mimo jiné i s příspěvím Dobrušky. Svou pozici si upevnil, když v roce 1755 získal výhradní právo k vybírání mýta od svých souvěrců při vstupech do moravských měst Brna a Olomouce.¹³⁶ Jeho dcera Ester se provdala za bohatého židovského bankéře Adama Oppenheimera z Vídně, příbuzného dobře známého dvorního dodavatele Samuela Oppenheimera, tím se mu otevřela cesta k obchodním kruhům císařského města. Po své smrti zanechal bohaté dědictví a pověst bezohledného obchodníka svému synu, nástupci Šalamounovi.¹³⁷ Ten pokračoval v otcově odkazu a rozšířil podnikatelské pole působení tím, že se stal dodavatelem císařské armády, začal vyrábět potaš¹³⁸ a provozoval palírnu. Rozšířit síť obchodních styků do Rakouska, Slezska a Haliče mu pomáhala i jeho žena Šendl svými příbuzenskými vztahy, které sahaly do těchto zemí. Scholem sice navrhuje, že Šalamoun Dobruška byl šabatiánem, je však známo, že byl dostatečně dbalý náboženských pravidel, aby žádal o povolení provádět náboženské služby ve svém domě.¹³⁹

Po smrti svého manžela Šalamouna Šendl převzala všechny manželovy povinnosti a s úspěchem dál vedla mužovy obchody, udržovala vlivné kontakty s brněnskou radnicí a moravským guberniem. Je považována za patronku moravských šabitiánů a vedla salón, kde se scházeli nejen Židé, ale i smetánka křesťanské společnosti. Frankova sestřenice Šendl mohla mít proto výrazný vliv na příjezd a usazení svého bratrance v Brně. Dvanáct z jejich

---

¹³⁵ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 192.

¹³⁶ Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, s. 4.

¹³⁷ Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, s. 5.

¹³⁸ Látka vyráběná z dřevěného popela užívající se k úpravě a bělení surového plátna.

¹³⁹ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 192.

dětí pouze dva zůstalo praktikujícími Židy, zbytek potomků Šendl a Šalamouna Dobruškových přijal křest. Dva měsíce po Frankově příjezdu na Moravu, v květnu 1773 bylo osm židovských rodin v Prostějově obráceno na římskokatolickou víru, nicméně, nemůžeme si být jistí, zda se tyto křty uskutečnily za přímé Frankovy podpory či ne. Pravdou je, že struktura frankismu v českých zemích, kde většina moravských a českých frankistů zůstala Židy, se odlišovala od té v Polsku, kde se Frankovi následovníci stávali ve většině případů římskými katolíky. Tento jev lze přičítat sociálním faktorům, poněvadž mezi šabatiány v Polsku se řadili často nevzdělaní členové nižších tříd, zatímco mezi habsburskými šabatiány nezdělaní figurovali Židé ze zámožnějších rodin, oplývající značným rabínským vzděláním.

Příchod Franka vyvolal v Brně velký rozruch, neboť přicestoval v početném doprovodu svého osobního sekretáře a mnoha dalších služebných, vše pokřtěných Židů, a vystupoval s okázalým přepychem, čímž podnítil pozornost místních úřadů. Moravské úřady, i přes řadu připomínek ortodoxních židovských rabínů, které jim měly odhalit pravou totožnost Franka, ho považovaly za dobrého finančně zaopatřeného křesťana, a proto mu povolily v Brně setrvat. Zpočátku svého pobytu v Brně se Frank choval zdrženlivě, po necelém roce už vedl honosný a nákladný život ve společnosti jeho stále přibývajících stoupenců, kteří mu přinášeli peníze, dary a uctívali jej jako „svatého vůdce“.¹⁴⁰ Jelikož se stížnosti židovských rabínů na Franka množily, odcestoval se svou dcerou Evou do Vídně, aby se ospravedlnil pře císařem Josefem II. a jeho matkou Marií Terezií. Na císaře údajně zapůsobil kromě jiného také předložením plánu na dobytí dalších tureckých území a zároveň na něj udělala dojem krása jeho dcery Evy, posléze byli pak ještě několikrát u dvora přijati.¹⁴¹

Svůj dům v Petřské ulici v Brně Frank proměnil v přepychové sídlo a středisko poutníků, kteří ho navštěvovali z blízkých i vzdálenějších míst Evropy. Frankovo navenek jeví se zbožné chování vyznačující se zbožnými průvody na ulicích a hlubokými meditacemi v kostelích si naklonilo i brněnské křesťanské obyvatelstvo, protože Frankova přítomnost přitahovala mnoho poutníků, přinášel městu proslulost a prosperitu. Hýřivé bohoslužby s erotickým smyslem doprovázené zpěvem a tancem však zůstaly vnějšmu světu

---

¹⁴⁰ Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, s. 7.

¹⁴¹ Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, s. 7.

téměř zcela skryty.¹⁴² Rodina Šendl Dobruškové od začátku podporovala Jakoba Franka, našel u ní dříve útočiště dokonce i již jmenovaný Wolf Eibeschütz, který byl podezříván ze šabatiánských aktivit. Ač se Šendl Dobrušková nedala nikdy pokřtít¹⁴³, byla svému bratranci oddána a v myšlenkách frankistického mesianismu byly vychovávány i její děti, jejichž vychovatel a domácí rabín, Šalamoun Gerstl konvertoval po Frankově příchodu ke křesťanství.

V době, kdy Josef II. vydal toleranční patent a další související dekrety, jež se měly stát podkladem pro budoucí integraci Židů do křesťanské společnosti a měly představovat krok ve směru k společenské rovnoprávnosti, se začal lesk Frankova hnutí postupně vytrácet. Slábly zdroje příjmů od jeho věrných, příliv darů přicházejících poutníků výrazně ustupoval a údajný mesiáš se časem zadlužil tak, že to podnítilo zájem místních úřadů, které vystavily Franka sledování. Z tohoto důvodu přijal Frank v roce 1786 nabídku svého příznivce knížete Wolfganga Arnošta von Isenburg-Birstein přestěhovat se do jeho paláce v Offenbachu nad Mohanem, kde našel své nové útočiště.

3.2 Židovské komunity na Moravě

V roce 1629 vydal Ferdinand II. pro moravské Židy obecné privilegium, v němž je jim dovoleno navštěvovat trhy konané každý týden i jednou v roce v královských svobodných městech, ačkoliv se v nich nemohou usadit natrvalo. Židé byli povinni platit každý rok do císařské pokladnice sumu 12 tisíc zlatých. V roce 1650 vzniká a je přijat na synodě v Kyjově spis Šaj Takanot, který se stává novou rabínskou konstitucí židovské Moravy. Byl navržen zástupci židovských komunit na Moravě a položil základy pro židovskou samosprávu v nadkomunitní úrovni. Uspořádání moravských židovských komunit na této úrovni našlo vyjádření v tzv. Radě země (nebo Sněmu země moravské, va'ad ha-medinah), o níž jsme již hovořili v kapitole 1.2. Rada odvozovala svou pravomoc od nadřazených autorit i od jednotlivých židovských komunit, z jejichž členů se skládala, tedy byla uznána jak vládou jako židovský reprezentativní orgán, tak přijata místními židovskými komunitami (kehillot) jako nejvyšší moravský zákonodárný orgán. Scházela se jednou za tři roky, aby vyřizovala

---

¹⁴² Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, s. 7.

¹⁴³ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement*, s. 194.

spoustu daňových, administrativních, náboženských a vzdělávacích záležitostí moravského židovstva jako celku. Rada se setkala poprvé v roce 1650 v Kyjově, kde volení zástupci navrhli Šaj Takkanot (311 ustanovení), později ještě schválili dodatečné předpisy na příkaz vlády a objasnili či pozměnili ty stávající. Šaj Takkanot se zasloužila o to, že moravští Židé nabyli určitého pocitu identity jakožto moravští Židé

Stanovy byly prosazovány početným úředním aparátem. Úplně vespod organizační struktury byla *kehilot*, která utvářel základní kámen židovské komunitní samosprávy na Moravě. Každý Žid náležel do příslušné *kehilot* podle místa svého bydliště. Kehila byla v první řadě společenství náboženské, ale obstarávala i správní agendu. Rozhodovaly o některých právních sporech u vlastních soudů, rozepisovaly a vybíraly daně, pečovaly o zajištění sociálních a ekonomických služeb, přestože nakonec podléhaly ve všech těchto činnostech vrchnostenskému dohledu.¹⁴⁴ Komunita složená s třiceti či více rodin měla povinnost přispívat rabínovi na živobytí a podporovat školu pro dvanáct dětí. Naproti tomu menší komunity musely zaměstnávat učitele. Obce čítající deset nebo méně rodin se ráno a večer musely setkávat u studia Tóry a příkázání, aby jejich učení neupadlo v zapomnění.¹⁴⁵ Všechny děti do třinácti let věku měli zaručeno vzdělání. Pokud si rodiče nemohli dovolit nechat dítě vzdělávat, povinnosti komunity bylo hradit školné za rodiče.

Komunity oddělené po stránce správní a právní zřizovaly své autonomní instituce s pravomocí jak pro jednotlivé kehily, tak pro celou komunitu v zemi. Každá komunita o třiceti a více rodinách zřizovala vlastní policii, jmenovala soudce *Judenrichter* a soudní úředníky, zodpovídala za výkon spravedlnosti a správu soudnictví. Takováto kehila volila jedenáctičlennou místní radu se soudcem a dvěma soudními úředníky spravující záležitosti komunity. Jelikož jejich způsob života odmítal násilí, židovské komunity nedisponovaly vězením, neuplatňovali hrdelní trest, nepoužívaly mrskání, bičování ani žádné mučící nástroje; trestem za porušení zákona byly buď různě vysoké pokuty nebo *cherem* neboli vyloučení z komunity a tento rozsudek pro odsouzeného mohl vyřknout pouze zemský rabín.¹⁴⁶ Člověk takto uvržený do klatby neboli *cheremu* už nebyl pokládán za Žida, nemohl

---

¹⁴⁴ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 235.

¹⁴⁵ Srov. DAVIS, R., Myšlenka komunity ve světě plném násilí – 311 ustanovení, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané 15. listopadu 2000 v Muzeu Kroměřížska*, Muzeum Kroměřížska: Kroměříž 2001, s. 28.

¹⁴⁶ Srov. DAVIS, R., Myšlenka komunity ve světě plném násilí – 311 ustanovení, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané 15. listopadu 2000 v Muzeu Kroměřížska*, s. 28.

být členem žádné židovské komunity, ostatní Židé se mu museli stranit, nesměli s ním udržovat obchodní ani jiné vztahy, stejně tak mu nesměli nabídnout jakoukoliv pomoc.

Velký důraz kladly komunity na sociální služby, konkrétně na pomoc potřebným. Kehila vynakládala prostředky na péči o sirotky, chudým dívkám poskytovala věno, aby se mohly provdat, starala se o uprchlíky, poutníky, některé ženské spolky vybíraly peníze na školu, jiné pečovaly o nemocné. Jedním z nejdůležitějších dobročinných spolků v rámci komunity bylo pohřební bratrstvo *chevra kadiša*, které nezajišťovalo pouze všechny činnosti související s pohřbem a zaopatření umírajících, ale finančně podporovalo chudé, zakládání hřbitovů u malých venkovských ghett a udržovalo hřbitovy, přispívalo na učence, studenty ješivy i vydavatelskou činnost.¹⁴⁷

Nyní zpátky k uspořádání moravského židovstva. Kehilot se seskupovaly do třech administrativních krajů tzv. *galilot*, přičemž každá z nich spadala pod kontrolu dvou „vůdců oblasti“ zvaných rašej *ha-galilot*. Těchto šest vůdců, volených Radou země moravské na tříleté období, bylo oprávněno vynucovat si zákony pokutováním, v některých případech dokonce exkomunikací provinilců v oblastech jejich působnosti. V každém kraji se scházeli tito dva vůdci dvakrát ročně, kdy vytvářely „malou radu“ tzv. *va'ad katan*, ve které řešili tyto záležitosti. Oblastní vůdcové byli oprávněni rozhodovat za účasti rabína civilní případy týkající se dvou nebo více Židů či židovských komunit v rámci jejich kraje. Jakmile se shromáždili čtyři nebo více oblastních vůdců, měli funkci „vůdců země“ *rašej ha-medina* a tvořili tak „velkou radu“ *va'ad gadot*. V této podobě uplatňovali svou pravomoc nad moravským židovstvem jako celkem. Vedle těchto krajských vůdců byla řada jiných židovských činovníků nadkomunitní úrovně jako třeba výběřčí daní *kovej medina*, obhájce či přímlyvce Židů tzv. *stadlanim*, jenž hájil zájmy celého židovstva před nejvyšší vrchností. Mezi další funkcionáře se řadili písaři či tajemníci *soferim* a nad všemi pak stál vrchní rabín tzv. *rav ha-medina* (*Landesrabinner*).

Moravský zemský rabín byl nejvyšší autoritou moravského židovstva nejen pro věci náboženské, ale i ve věcech danění a výkonu spravedlnosti. Přestože byly jeho výsady poprvé ustanoveny až ve spisu Šaj Takanot, tuto silnou pozici a funkci lze vysledovat přinejmenším už v polovině 16. století.¹⁴⁸ Ač jsou přesný původ a počátky moravského zemského rabinátu opředena tajemstvím, pravděpodobně byl jeho vznik vymezen v období po vyhánění Židů

¹⁴⁷ Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 261.

¹⁴⁸ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 23.

z moravských královských měst v 15. a 16. století.¹⁴⁹ S postupem času, jak se Židé dostávali pod ochranu konkrétních šlechticů v poddanských městech, vytvářeli komunity jsoucí příliš malé na to, aby přitahovaly kvalifikované rabíny. Výsledkem bylo, že si volili rabína v jedné z oblastí, která měla početnější komunity, aby zde sloužil jako soudce. Není náhodou, že Mikulov se stal sídlem rabinátu z důvodu nejlidnatější komunity té doby. Prvním zemským rabínem, o němž existují doklady, byl Jehuda ben Becalel zvaný Maharal, jenž zastával tuto pozici od roku 1553 až 1573 předtím, než se přestěhoval do Prahy. Místo moravského zemského rabína přitahovalo mnoho význačných rabínů, jako byli Jomtov Lipmann Heller, Menachem Mendel Krochmal, Geršon Aškenazi, David Oppenheimer atd., jež přispěli k věhlasu mikulovské komunity a učinili jí jedním z nejdůležitějších a nejvyhledávanějších středisek židovské vzdělanosti ve střední Evropě, kde studovali židovští učenci z celé Evropy. Kompetence vrchního rabína jako nejvyšší autority na Moravě spočívaly v dohledu na výukovou činnost v zemi. Zkoušel, ověřoval a potvrzoval rabíny, náboženské učitele, kontroloval rituální řezníky tzv. *šochety*, vedl největší oblastní ješivy přitahující studenty z Moravy i z jiných regionů. Přítomnost vrchního zemského rabína byla povinná v tříletém zasedání Rady země, kde on osobně schvaloval nadkomunitní stanovy. Musel se rovněž účastnit na v zasedání velké rady sloužící mimo jiné jako soudní dvůr. Vrchní rabín musel rozhodovat o tom, který traktát Talmudu se bude studovat ve *všech ješivot* na Moravě tak, aby se studenti zabývali stejným textem v celé zemi. Rav ha-medina působil jako jakási posvátná osoba, příliš se nepodílející na všední rutině vládnutí (to je úkolem šesti zvolených vůdců), ale v mimořádných případech může zasáhnout.

---

¹⁴⁹ Srov. MILLER, M. L., *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*, s. 23.

4 Obvinění z rituálního využívání křesťanské krve, Holešov, 1774

V této kapitole se budeme věnovat stěžejnímu tématu celé práce, jímž je vražda, která se měla udát roku 1774 ve středomoravském městě Holešov v židovské čtvrti. Naskytla se nám tímto jedinečná možnost sledovat a zkoumat událost především z pohledu vzácného dobového hebrejsky psaného pramene, jež se nám dochoval jako zpráva o tomto zločinu tak, jak jej chápali, vnímali a prožívali obyvatelé tehdejší holešovské židovské komunity. V kapitole budeme čerpat jednak z překladu hebrejského záznamu a pak také z archivních pramenů zachycující fakta o této události. Pomocí nich se pokusíme zrekonstruovat celý incident.

4.1 Původ hebrejské písemné zprávy

Události z Holešova v roce 1774 byly na tolik závažné a měly na židovskou komunitu takový dopad, že vzpomínka na ně zůstala zachována v místní kolektivní paměti. Důkazem je článek jednoho holešovského Žida Gerschona Wolfa, který byl vydán v roce 1864, v němž shrnul tento příběh, jak ho znal z místní tradice.¹⁵⁰ V roce 1893 antisemitské noviny uveřejnily článek prohlašující, že vražda Josefy Trnečkové nebyla obyčejným zločinem, nýbrž rituální vraždou.¹⁵¹ V roce 1965 publikoval Roland Schwarz vynikající studii případu založenou na archivních materiálech, v níž pokládal za hlavní a nezbytný úkol vyvrátit oprávněnost tohoto nařčení z rituální vraždy.¹⁵² Poté co byl případ v historiografii v podstatě ponechán bez povšimnutí, mu Tomáš Pěkný ve své knize nevěnuje ani polovinu věty.¹⁵³

---

¹⁵⁰ WOLF, G., „Israelitische Sträflinge“, in *Ben Chananja*, 7 (1864) [č. 45, 9. listopadu], s. 891-894.

¹⁵¹ Srv. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, in *Věstník Muzea v Kroměříži*, 8 (1965), s. 70-76.

¹⁵² Srv. předchozí poznámka pod čarou.

¹⁵³ PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Sefer, Praha 1993, s. 285.

Jak jsem již v úvodu třetí kapitoly naznačila, zachovala se značně zajímavá hebrejská kronika vyprávějící holešovskou vraždu, vznik tohoto nařčení z rituální vraždy, pogrom v Holešově a úsilí představitelů židovské obce zachránit dobrou pověst Židů na Moravě a zastavit násilí, jež vypuklo po vraždě. Hebrejská kronika byla sepsána Pinchasem Jehudou Lejbem z Lipníku, jenž žil v Holešově v čase těchto událostí. Zdá se, že byl proto velmi dobře obeznámen s těmito událostmi. Mnoho detailů jeho příběhu totiž potvrzují i jiné archivní prameny. Autor navíc prokázal své nadání spočívající v neobyčejném a fascinujícím způsobu své tvorby, kterým nám dokázal tehdejší události přiblížit. Styl, kterého je ve vyprávění užíváno, velmi připomíná projev, s nímž se setkáváme v biblické hebrejštině a tedy Bibli. To lze postřehnout i v místech, kde autor používá biblické obraty.

Původní rukopis hebrejské kroniky se nacházel ve vlastnictví jistého pana Ahrlíka z Holešova, který se během druhé poloviny 19. století přestěhoval do Brna. Ve své poslední vůli vyslovil přání, aby byl rukopis pochován spolu s ním, závěť se tedy naplnila v roce 1909, když skonal. Před tím, než se tak stalo, dal svolení učenci Yitzhaku Freimannovi, aby si z rukopisu pořídil opis. Tato kopie byla podkladem pro tištěné vydání, které bylo publikováno v roce 1936 v Jeruzalémě Aaronem Freimannem, synem Yizthaka Freimanna. Náš překlad vychází z tohoto vydání.¹⁵⁴

Název kroniky, *Sefer niflaot* znamená “*Kniha zázraků*”. Jak autor objasňuje, byla to vlastně celá řada zázraků, které odvrátily od židovských komunit na Moravě, zvláště pak té holešovské, pomlouvačné obvinění z rituální vraždy a díky kterých byly zachráněny před zničením.¹⁵⁵ Překlad uvedený v příloze této práce pokrývá celý text kroniky, až na krátký úvod, v němž autor knihy popisuje různé druhy zázraků a odůvodňuje, proč pro svou kroniku zvolil právě tento název.

4.2 Rekonstrukce případu

Doba, v níž se údajná vražda přihodila, byla pro moravské židovstvo časem nejistoty, restrikcí, přísné kontroly a důsledného prosazování germanizačních snah. Množily se spory

---

¹⁵⁴ Vydání je dostupné on-line na [www: http://www.hebrewbooks.org/39385](http://www.hebrewbooks.org/39385) [shlédnuto 20. 6. 2013].

¹⁵⁵ Vysvětlení se nalézá v krátkém teologickém úvodu ke kronice, který pojednává o zázracích obecně. Tento úvod zde není přeložen.

mezi židovským a křesťanským obyvatelstvem vlivem postupně sílícího hnutí národnostní emancipace, z toho plynoucích pocitů národnostní nadřazenosti a hospodářské zehravosti vzbuzující zášť křesťanů vůči houževnatému a schopnému židovskému obyvatelstvu. Jednalo se o poslední desetiletí vlády Marie Terezie, jež dříve obvinila Židy ze spolupráce s Prusy během slezských válek a na základě toho je nechala v roce 1744 vyhnat z Moravy, Slezska i Čech. Poté je přijala jako nutné zlo pro oživení bídne domácí hospodářské situace, kvůli jejich ekonomické síle, ale zároveň přesněji vymezila jejich postavení v zemi. Třebaže na první pohled pragmatická politika jejího syna Josefa II. přinesla Židům určité úlevy, je však nutno vyvarovat se jejich přeceňování. Rozepře mezi Židy a křesťany prohlubovalo působení židovských náboženských sekt (šabatiánů a frankistů), které často štvály proti svým bývalým souvěrcům. V následujících částech se budeme přidržovat přiloženého překladu a srovnávat jeho sdělení s údaji známými z archivních pramenů.

4.2.1 Vražda a počáteční vyšetřování

Vyprávění začíná v roce 1774 uvedením do okolností, za kterých se sledovaná událost rozběhla. Ocitáme se v Holešově, moravském poddanském městě za vlády Marie Terezie, v němž již Židé sídlí po necelá čtyři staletí po boku svých křesťanských spoluobčanů, s nimiž snášejí všechno trápení a starosti pramenící z četných válek a poddanského poměru města, jímž byl Holešov vázán ke své vrchnosti. Židovská komunita má své město s vlastní židovskou samosprávou. Aristokraté držící holešovské panství ve svém vlastnictví jsou hrabě Ludvík Rudolf Erdödy se svou manželkou, vnučkou Františka Antonína Rottala, Barborou převzavší Holešov v roce 1770 do své správy.

V této době zde žil jistý Žid jménem Abrahám Áron. Archivní prameny nám uvádějí jméno Abraham Aron¹⁵⁶, jenž měl matku Reisl a ženu jmenující se Nisl. Archivní prameny jí označují jako Nisse Aron¹⁵⁷. Kronika nám poté prozrazuje důležitou věc pro následující průběh: „*I následoval tento muž vlastní chtič,¹⁵⁸ řídil se vlastním srdcem a vlastníma očima,¹⁵⁹ a jeho duše zatoužila po jedné křesťanské ženě zkažených mravů,¹⁶⁰ a mnohokrát*

¹⁵⁶ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, in *Věstník Muzea v Kroměříži*, 8 (1965), s. 74.

¹⁵⁷ Srov. SCHWARZ, R., *tamtéž*.

¹⁵⁸ Hebrejsky *jecer ha-ra*, „sklon ke zlému“, koncept rabínské teologie.

¹⁵⁹ Srov. Nu 15,39. Verš je také součástí *Šema Jisrael*, tudíž byl všeobecně znám.

s ní obcoval.“¹⁶¹ Ve středu¹⁶² večer, 30. března 1774, o čtvrtém dni židovského Svátku nekvašených chlebů¹⁶³, který se většinou překrývá se svátečními dny křesťanského svátku Velikonoc¹⁶⁴, přišla podle hebrejské zprávy k Abrahámu Áronovi tato smilnice v obvyklý čas. Všimněme si, že kronika tedy poukazuje na skutečnost, že žena nebyla u muže rozhodně poprvé. Naznačuje, že se již spolu museli stýkat pravidelně po určitou dobu. O počestnosti zavražděné se zmiňuje relace referenta nejvyššího soudního tribunálu v Brně de Flamma ze dne 29. května 1774 sdělující, že tato žena byla známou cizoložnicí a matkou nemanželských dětí; poukazuje na nevěrohodnost tvrzení takovéto ženy a všeobecnou nepřijatelnost jejich případných obvinění vznesených proti váženému Židovi.¹⁶⁵ Když žena přistoupila k Abrahámovi, text pokračuje slovy. „*Ale on povstal proti ní, ranil ji a pobodal čtyřiceti dvěma ranami, a zabil ji. A také ona ho poranila na tváři a ruce.*“¹⁶⁶ Ve shrnutí obsahu dokumentů¹⁶⁷ k právnímu procesu s Abrahámem Áronem, které vytvořil Jan Řezníček a je uloženo v Moravském zemském archivu v Brně, se můžeme přesvědčit o tom, že žena, která se jmenovala Josefa Trnečková, opravdu uchopila do své ruky nůž ležící na stole a poranila Árona na obličeji a ruce, což v něm vzbudilo vztek natolik, že vzal sekeru, za pomoci níž ji ubil asi čtyřiceti ranami.¹⁶⁸

Nutno dodat, že totožnost oběti vraždy hebrejská kronika vůbec neřeší ani nijak neodhaluje. Ze zprávy nejvyššího soudního tribunálu v Brně víme, že Josefa Trnečková přicházela často do židovské čtvrti, aby od zdejších Židů nakupovala králíčí a jiné kůže.¹⁶⁹ Zjišťujeme, že měla matku Bertu Trnečkovou, bratry Mikuláše, Martina a sestru Rozinu, kteří

¹⁶⁰ V překladu „prostitutka“; zde v tomto kontextu může znamenat „cizoložnice“ či „smilnice“.

¹⁶¹ Viz příloha – překlad *Sefer niflaot*.

¹⁶² Autor kroniky uvádí „čtvrtého dne v týdnu“, neboť židovský týden začíná nedělí jakožto prvním dnem, a středa je tedy „čtvrtým dnem v týdnu“. V celé kronice jsou dny v týdnu určovány podle židovského počítání.

¹⁶³ Tedy židovského Pesachu.

¹⁶⁴ V této době také docházelo nejčastěji k obviněním z rituálních vražd (viz kapitola 2).

¹⁶⁵ Srov. SCHWARZ, „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 72.

¹⁶⁶ Viz příloha – překlad *Sefer niflaot*.

¹⁶⁷ Brno, Moravský zemský archiv, fond C1, karton 105, č. 2091 (Sch. I 99).

¹⁶⁸ ŘEZNÍČEK, J., fond C1: *Tribunál (Vrchní a Apelační Soud) Fondové oddělení Criminalia (1590) 1649-1783 (1790): Inventář*, Moravský zemský archiv, Brno, 2006 (rkp.), s. 368.

¹⁶⁹ Jak víme z předchozích kapitol, holešovští Židé se zabývali mimo jiná řemesla také koželužnictvím a jirchářstvím.

byli v Holešově rovněž vyslýcháni. Hebrejský záznam doplňuje fakt, že Trnečková již neměla otce.¹⁷⁰

V kronice dále vystupuje strýc Abrahámovy ženy Nisl, pan Moše, jehož můžeme identifikovat s Moysesem Knöpfelmachrem¹⁷¹, jenž měl při cestě ke svému synovi Zalmanovi bydlícímu vedle Abraháмова domu zaslechnout výkřik Josefy Trnečkové, o němž si však myslel, že patří Abrahámově ženě Nisl. Z vyprávění totiž vyplývá, že Abrahám svou ženu často bil a hádal se s ní. Pan Moše se zajímal o dění v domě, a proto se snažili do domu dostat, Abrahám mu odmítal otevřít, tak požádal o pomoc pana Lejba¹⁷², manžela sestry Abrahámovy ženy, poněvadž bydleli ve společném domě s Abrahámem. Podle archivních pramenů šlo o Löbela Deutsche, jenž byl později jako podezřelý vzat do vazby, jelikož Abrahám Áron prchnul a nikdo jiný v domě nebyl nalezen kromě něj a Abrahámovy ženy Nisse.¹⁷³ Poznámka o bydlení Löbla Knöpfelmachra s Abrahámem Áronem ve společném domě souvisí s vydáním translokačního patentu z roku 1726. Jeho důsledkem se stávalo, že v tehdejších ghettech jedna místnost často připadala na jednu rodinu, tedy v domě bydlelo často mnoho rodin.¹⁷⁴

Jakmile se domáhal vstupu pan Lejb, stalo se: „*A dveře se otevřely a oba vešli do pokoje. A jak tam vcházeli, rozhlédli se a hle, spatřili ženu stojící u stěny a vlasy jí padaly přes tvář. I pohlédli na sebe oba muži v úžasu nad tou věcí, neboť nevěděli, co to znamená. A zatímco se ještě podívali, hle, ona padla k zemi. Tehdy pochopili, že ji [Abrahám] zabil.*“¹⁷⁵ Tento průběh událostí se shoduje se zprávou soudního tribunálu o vyšetřování, kde se píše, že žena při příchodu Židů Moyses a Knöpfelmachra a Löbla Deutsche do Abraháмова doma ještě stála, v jejich přítomnosti poté spadla na zem a po útěk pachatele teprve zemřela.¹⁷⁶

Pan Lejb rychle běžel k Abrahámovým rodičům, aby jim oznámil, co spáchal jejich syn a mezitím se dostavil i Abrahám, jenž rodičům nic nevysvětloval, neotálel a hned poté utekl. Matka Abraháma nemeškala a šla se podívat do domu svého syna, jak ji sám řekl, aby

¹⁷⁰ Viz příloha - Viz příloha – překlad *Sefer nijlaot*.

¹⁷¹ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, 73.

¹⁷² Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 72.

¹⁷³ Srov. SCHWARZ, „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 72.

¹⁷⁴ Srv. např. HRDLITSCHKA, M., „Die mährische Judengasse in vormärzlicher Zeit“, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, Jüd. Buch. Kunstverl., Brünn 1929, s. 53-66.

¹⁷⁵ Viz příloha – překlad *Sefer nijlaot*.

¹⁷⁶ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73.

se pokusila ženu vzkřísit octem a pálenkou. Bylo však pozdě, neboť žena byla mrtvá. Abrahámovi rodiče poslali pro křesťanského lékaře, jenž potvrdil úmrtí ženy, ohledal její tělo a našel čtyřicet dva ran, na základě toho pak usoudil, že musela být vražda spáchána více lidmi. O tom, že Židé sami povolali k zavraždění ještě před příchodem městské komise lékaře, jenž zastihl ženu ještě naživu, svědčí archivní zdroje. Totožnost lékaře lze stanovit, jednalo se o holešovského městského fysika (soudního lékaře) dr. Aloise Kiesewettera¹⁷⁷, lékařský ohledací protokol zavraždění se však nezachoval.

Poté nás vyprávění přivádí k panu Hirschovi, který měl být tehdy představitelem židovské obce v Holešově, jemuž vše pověděl Abrahámův otec pan Árón. Pan Hirsch šel oznámit celou záležitost rychtáři, jelikož hrabě Erdödy, majitel panství nebyl přítomen z důvodu návštěvy císařského města Vídně. Z hlášení holešovského městského rychtáře z 30. března 1774 hrdelnímu soudu v Kroměříži zjišťujeme, že v tento den kolem deváté hodiny předstoupili židovští holešovští rychtáři Herzl Josef Hruška, jenž by mohl být panem Hirschem z kroniky¹⁷⁸ a Wolf Abraham před starostu, ohlásili, že v židovském městě v domě Abrahama Arona leží zakrvácena žena.¹⁷⁹ Rychtář podle hebrejské zprávy poslal dva křesťany, hlavní zástupce města, městského rádce a písaře, které lze ztotožnit podle archivních pramenů pravděpodobně se purkmistr Rudolfem Rozacím a písařem neboli syndikem Bertholmannem Žejkovitem do Abraháмова domu, aby se přesvědčil, o čem byl zpraven panem Hirschem. V kronice se o nich dozvídáme: „...a ti jsou poctivými a upřímnými lidmi a příznivci Židů“. N tyto poznámky narážíme v textu velmi často, z toho lze vyvodit, že mezi Židy a křesťany v Holešově mohly panovat relativně dobré a přátelské vztahy. V tomto bodu se vyprávění nepatrně odchyluje od archiválií, v nichž se dostavili do Abraháмова domu ověřit záležitost místo dvou osob tři lidé, zmíněný písař, purkmistr, ale i městský rychtář Ignác Ehrlacher.¹⁸⁰ Obě zprávy se pak shodují v tom, co tyto osoby uviděly při příchodu do domu, tj. mrtvou ženu ležící na zemi. Tito muži měli poslat pro matku a bratra zavražděné, jež informovali o vraždě jejich příbuzné. Jakmile přišli do Abraháмова domu, odnesli všichni z těch přítomných křesťanů zavražděnou na nosítkách zapůjčených od Abraháмова otce, pana Áróna.

---

¹⁷⁷ Srov. SCHWARZ, tamtéž, s. 76.

¹⁷⁸ Hirsch v němčině znamená „jelen“ a příjmení Herzl je v jazyce jidiš rovněž odvozeno od slova jelen.

¹⁷⁹ Srov. SCHWARZ, R., s. 72.

¹⁸⁰ Srov. SCHWARZ, tamtéž, s. 71-72.

Jak z kroniky, tak i z archivních zdrojů vyplývá, že se dbalo na to, aby vše proběhlo v tichosti a rychlosti a zůstalo skryto před očima obecného lidu ze strachu z násilností a výtržností, které by mohlo spatřené vyvolat.¹⁸¹ Autor zdůrazňuje, že jen díky zázraku od Boha byla vražda spáchána v takový čas, že už všichni křesťané tvrdě spali, když tělo mrtvé ženy přenášeli z židovského města k tržnici do vazby patřící vojákům.

Tito vůdci podle obou zdrojů zadrželi pana Lejba (Löbela Deutsche) a dali ho do vazby. Kronika říká, že jej podezřívali z účasti na vraždě, poněvadž bydlel v jednom domě s Abrahámem.¹⁸² Archivní prameny uvádí: „*A poněvadž v celém domě žádná jiná osoba k nalezení nebyla, jen v předsíni Löbel Deutsch, byl tento jako podezřelý z této vraždy do vazby vzat a také žena Abrahama Arona zatčena a do vězení dána.*“¹⁸³ Kromě nich byl zatčen i pan Moše (Moyses Knöpfelmachr) pro podezření z napomáhání při zločinu, Abraháмова žena Nisl (Nisse Aron) a její sestra, manželka Löbela Deutsche, podle kroniky Debora, v archivních pramenech Veronika Deutsch¹⁸⁴. V hebrejském příběhu se ještě nachází výpověď jedné ženy Cemach jsoucí svědkem toho, jak Josefa Trnečková onu noc v době vraždy stála u Abraháмова domu a hovořila s ním, jak jí pozval k sobě do domu a ona vstoupila. Nebyla ale představiteli města zadržena, poněvadž nebyla bezprostředně přítomna té vraždě, a tak byla považována za nevinnou. V pátek 1. dubna 1774 podle kroniky byli pan Löbel, jeho žena Veronika Deutschová a Abraháмова manželka Nisse propuštěni, neboť představení města shledali po důkladném výslechu a šetření, že Abrahámovi nebyli při vraždě Trnečkové nápomocni.

Zástupci města Holešova informovali o této věci příslušný úřad v Kroměříži, poněvadž holešovští soudci nebyli oprávněni vyhlásit rozsudek smrti. Tento postup dosvědčují i archivní záznamy, tj. že dne 30. března 1774 podal holešovský městský rychtář hrdelnímu soudu v Kroměříži hlášení o této události.¹⁸⁵ Kroměřížská vyšetřovací komise byla prohlédnout místo činu a předvolala Löbla Deutsche, aby před nimi upřímně vypověděl vše, co se událo onoho dne vraždy. Podle kroniky neměl Löbl nic zatajit. Pro dosvědčení pravdivosti jeho výpovědi Löbl odkázal soudce na Moysese Knöpfelmachra a jednu dívku

---

¹⁸¹ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 72, srov. příloha – překlad *Sefer niřlaot*.

¹⁸² Srov. příloha – překlad *Sefer niřlaot*.

¹⁸³ SCHWARZ, *tamtéž*, s. 72.

¹⁸⁴ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

¹⁸⁵ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 71.

služebnou Rozaru¹⁸⁶, která pracovala v domě jeho syna Zalmana bydlicího v domě vedle Abraháma Árona, protože stejně jako on byli svědky onoho dění. Soudci je tedy vyzvali ke svědectví, jež se shodovalo s tím, co vypověděl Löbl Deutsch. Kroměřížská komise přikázala zatknout Moyses Knöpfelmachra, služebnou Rozaru, Löbla Deutsche, jeho manželku Veroniku Deutchovou (Deboru) a Abrahámovu ženu Nisse do chvíle, než rozhodne, jak s nimi podle zákona naložit. Pak nařídili pohřbít oběť vraždy a křesťané tak vykonali. V sobotu 2. dubna 1774 se kroměřížská komise vrátila do svého města.

Hebrejská zpráva líčí zajímavou skutečnost o falešných obviněních vznesených proti Židům jejich nepřáteli (pravděpodobně z řad křesťanů), která se šířila mezi prostým lidem. Tato nařčení měla prohlašovat, že Židé nemohou slavit Pesach, aniž by neměli k dispozici křesťanskou krev. Víme už z předcházejících kapitol, že věrohodnost těmto obviněním dodávali svými argumenty stoupenci Jakoba Franka, prosazovali je a rozšiřovali. Aby zhoršili situaci Židů, měli tito nepřátelé tvrdit, že na vraždě se podílelo mnoho Židů, poněvadž každý z nich měl mít nějaký úkol v daném zločinu; někteří měli ženu zabít, jiní měli oběť bodat, aby pak mohli další Židé zachytávat krev do nádoby.¹⁸⁷ Všimněme si snahy židovských nepřátel přeměnit obyčejnou vraždu spáchanou jednotlivcem ve zločin vykonaný kolektivem vedoucí ke kolektivní vině, jež dosvědčuje nenapravitelnou zkaženost židovské povahy, přirozenosti a křísí zpět do života starodávný protižidovský stereotyp. Ačkoliv se patrně vynořilo více různých snah svalit vinu za zabití Josefy Trnečkové na všechny Židy z Holešova, vyšetřující úřady zachovaly nedůvěru k těmto pokusům a prokázaly nezaujatost hodnou našeho obdivu.¹⁸⁸ Také kronika dosvědčuje, že mezi křesťany byli vzdělání, duchovenstvo a vrchnost pokoušející se potírat všechny tyto nepravdivé zvěsti a zabraňovat tím násilí konaném na Židech.¹⁸⁹

Podle autora jsoucím svědkem oněch událostí, poslali tito nepřátelé, jak je označuje, dopisy nejvyššímu úřadu do Brna. Dopis obsahoval již dříve uvedená obvinění Židů a byl doplněn o nařčení Moyses Knöpfelmachra z poslední rány, která přivodila oběti smrt. Dopisy nebyly záměrně opatřeny jmény jejich tvůrců, což je podle kroniky důkazem jejich klamnosti.¹⁹⁰ Všechna lživá tvrzení měli dotyční rozšiřovat zpěvem písní na veřejnosti a

---

¹⁸⁶ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

¹⁸⁷ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

¹⁸⁸ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

¹⁸⁹ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

¹⁹⁰ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

vytvořenými pamflety. Pamflet zobrazoval zavražděnou ženu ve dvou podobách. První podoba zachycovala ženu zaživa s jejím půvabem a mimořádně krásným zjevem, druhé vyobrazení jí zpodobnilo jako mrtvou, poraněnou četnými údery v ubohém stavu. V tom počínání lze jasně vysledovat úmysl ovlivnit mínění zvláště široké a silné vrstvy prostého obyvatelstva, které bylo z velké části nevzdělané a nepříliš schopné rozeznat mezi pravdou a lží, neschopné porozumět širším souvislostem. Cílem bylo vzbudit v prostém lidu pocit lítosti, hněvu a pomstychtivosti. Zde už scházel jen malý krůček k činu. Tyto hanobící obrázky byly tudíž rozeslány po celé Moravě a rovněž i do dalších měst, aby i v nich popudily křesťany proti Židům a vyvolaly patřičnou odplatu. S politováním však musíme konstatovat, že se nám pamflet nepodařil nalézt, takže nemohl být předložen v této práci.

Nyní se vraťme k průběhu vyšetřování. V pondělí 4. dubna¹⁹¹ 1774 povolala kroměřížská vyšetřovací komise všechny zadržené do Kroměříže. Kronika popisuje, za jakých okolností byli odvezeni z Holešova, tj. o půlnoci, spoutaní, v železných okovech jako odsouzenci k smrti v doprovodu městského strážníka, tedy v takový čas, aby proti nim nepovstali vesničané a nezabili je.¹⁹² Archivní dokumenty sdělují, že po předběžném vyšetřování a vyslechnutí několika židovských osob padlo podezření z vraždy na Abraháma Áróna, v jehož domě č. 41 byl čin spáchán mezi sedmou a devátou hodinou večerní.¹⁹³

4.2.2 Lidové bouře a rabování v židovské čtvrti v Holešově

Autor kroniky popisuje po spáchání zločinu strach s budoucností, který zavládl mezi židovským obyvatelstvem v Holešově a potvrzuje svými slovy příznivé postavení Židů v Holešově a jejich pozitivní vztahy s tamním křesťanským obyvatelstvem. *„Jakmile jsme uslyšeli o té zlé věci, kterou spáchal ten vrah, ztratili jsme odvahu a pozbyli jsme ducha¹⁹⁴ a náš svátek se proměnil ve smutek. Oné noci od nás spánek prchal¹⁹⁵ a na lože jsme*

---

¹⁹¹ V židovském kalendáři byl měsíc nisan, který je prvním měsícem židovského kalendáře pokrývající v gregoriánském kalendáři období března až dubna. V tomto měsíci slaví Židé 15.-22. nisanu svátek Pesach a 27. nisanu slavnost Jom hašoa, srv. DIVECKÝ, J., *Židovské svátky*, Nakladatelství P3K, Praha 2005, s. 10-13.

¹⁹² Srov. příloha – příklad *Sefer niflaot*.

¹⁹³ Moravský zemský archiv v Brně, fond C1, karton 105, č. 2091 (Sch. I 99).

¹⁹⁴ Srv. Joz 2,11.

¹⁹⁵ Srv. Est 6,1.

nevstoupili, jen jsme sedávali s pláčem ve vzpomínkách¹⁹⁶ na to, co se na nás přivalilo a padlo na nás. Neboť jsme vzbudili nelibost u obyvatel této země,¹⁹⁷ v níž s nimi žijeme, a kteří nám prokazují jen dobro, a jejichž prostřednictvím získáváme živobytí pro své domovy, a dosud jsme se těšili poklidnému bezpečí, takže i malý chlapec mohl jít po cestě o půlnoci samotný a nestalo se mu nic zlého. Velmi jsme se báli, aby se neshromáždili proti nám a nezničili nás a naše domy.¹⁹⁸

Druhý den po spáchání vraždy, tedy ve čtvrtek 31. března 1774 se doslechli o tomto zločinu holešovští křesťané, které celá záležitost značně pobouřila. Kronika nám vysvětluje, že se prozatím rozhodli odložit pomstu na židovských sousedech, kterou by jim mohlo zmařit jednak velké množství židovských mužů a také mnoho příznivců Židů mezi křesťany. Dohodli se tedy mezi sebou, že se budou ovládat a počkají do neděle, tj. 3. dubna 1774, kdy se konal svátek Zmrtvýchvstání Ježíše a kdy se měli podle nich do města dostavit také vesničané s okolí Holešova, aby s nimi slavili vrchol Velikonoc a tím měli posílit jejich řady, aby Židy potrestali podle svých představ.¹⁹⁹ Každý den se měla spousta vesničanů a měšťanů shromažďovat proti Abrahámově domu a zvědavě nahlížet přes okna na zeď postříkanou od krve zavražděné, aby se poháry jejich nenávisti vůči Židům postupně naplnily. O tom, že se na holešovských nepokojích podíleli i v hojném počtu lidé z okolních vesnic, vydávají svědectví také dokumenty z Moravského zemského archivu v Brně. Osoby odsouzené za účast na pogromu pocházely z Bořenovic (3 osoby), z Tuče (4 osoby), z Dobrotisk (1 osoba), z Kostelce (1 osoba), z Rybníku (1 osoba).²⁰⁰

Napjaté atmosféře však přitížilo, že se mezi lidmi rozmohla fáma o potřebě Židů křesťanské krve při jejich pesachových obřadech, a proto měla být křesťanská žena tak nemilosrdně zabita.²⁰¹ Toto tvrzení je také v souladu s tím, co uvádí autor kroniky, jak jsem již výše popsala. Bludy se dařilo s úspěchem propagovat a podporovat mezi obyčejným lidem přívrženci Jakoba Franka, který žil v té době v Brně.²⁰² Také on měl být tím, kdo do události

¹⁹⁶ Srv. Ž 137.

¹⁹⁷ Doslova „naše vůně se stala zahrávající v očích obyvatel této země“, odkaz na Gn 34,30.

¹⁹⁸ Viz příloha – překlad *Sefer nijlaot*.

¹⁹⁹ Srov. příloha – překlad *Sefer nijlaot*.

²⁰⁰ Brno, Moravský zemský archiv, fond C1, karton 105, č. 2090 (Sch. I 99).

²⁰¹ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73.

²⁰² Srov. UHLÍŘ, D., Moravští Židé mezi šabatiánstvím a frankismem, in *Židé a Morava, Sborník z konference konané v listopadu 1997 v Kroměříži*, Muzeum Kroměříška: Kroměříž 1998, s. 5. Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

promluvil svým jednáním. Účinnými nástroji se osnovatelům protižidovských výpadů staly písně a pamflet, které vytvářeli, aby rozdmýchali hněv široké vrstvy prostých křesťanských obyvatel z Holešova i blízkého okolí. Odpůrci Židů a všeho, co reprezentovalo tradiční židovskou víru, si velice dobře uvědomovali moc a sílu shromážděné skupiny lidí a snažili se je získat na svou stranu. Dokladem toho je zpráva z archivních pramenů i popis z kroniky.²⁰³ Někteří z křesťanů (kněží, vzdělání, vrchnost) se snažili hordy svých souvěrců z jejich zlomyslných a mstivých záměrů svést svým naléháním: „*Nenaslouchejte těmto klamným slovům,“ nemohli vypudit tu věc ze srdce zástupu lidu, pokoušeného a podvráceného slovy našich nepřátel.*²⁰⁴

Kronika líčí, jak nebyli holešovští Židé v úterý 5. dubna 1774 ušetřeni násilnostem a výtržnostem ze strany křesťanských obyvatel Holešova i vesnického lidu z okolí. Jakmile výtržníci měli vstoupit do židovské čtvrti, všichni její obyvatelé se ukryli ve svých domovech, kde se pak začali pronásledovatelé dobývat pomocí seker a holí. Rozbíjeli okenice, okna, dveře, vytrhávali mřížky oken, bořili zdi, kamna, házeli do domu kameny, jimiž rozbíjeli mnoho věcí uvnitř domů včetně slavnostního nádobí. Posléze vtrhla lůza i do židovských domů, odkud unikali Židé a schovávali se ve sklepeních, na půdách a u křesťanských přátel, aby si zachránili holý život. Jiní setrvali ve svých obydlích, aby chránili svůj majetek, avšak i oni byli nuceni domy opustit kvůli bezcitnému napadání výtržníky. Pronásledovatelé nejen ničili, ba i kradli stříbro, zlato, peníze, šaty, nádobí, polštáře, příkrývky, trhali knihy, někdy i rozbíjeli svícny, jindy je zase loupili. Fakt, že z této perzekuce, vyvázli všichni obyvatelé židovské čtvrti živí, je podle autora ne jinak, než zásluhou Boží a doplňuje, že pouze dva či tři Židé byli zraněni, ne ovšem vážně.

Rabujícímu lidu se však pomsta jevila malá, a tudíž se rozhodli naložit podobně jako s domy i s židovskou synagogou. Plenění v židovské čtvrti neustávalo a část výtržníků, podle všeho několik mužů se oddělilo a přišlo k synagoze. Do synagogy se dostali vchodem vedoucím do místnosti pro ženy, kde vyrazili a rozlámali dveře. Pokračovali po schodišti a míjeli dolní ženskou galerii, stoupali výš k horní ženské galerii, odkud odešli a zamířili k hornímu mužskému sálu, kde u vstupu zničili sloupy. Vešli dovnitř sálu a ukradli parochet²⁰⁵ zavěšený před svatostánkem, vzali svitky Tóry, z nichž odstranili mejil²⁰⁶ a

²⁰³ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73-74, srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁰⁴ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁰⁵ Opona (hebrejsky *parochet*), jež zakrývá svatostánek, má předobraz v biblické Arše úmluvy. Symbolizuje chrámovou oponu, která oddělovala svatyni od velesvatyně.

plátno, jímž byl s největší pravděpodobností vimpl²⁰⁷. Výtržníci pak ještě roztrhali modlitby a chvalozpěvy napsané na listině upevněné na stěně. Hebrejská kronika však říká, že nevstoupili do dolní ani horní ženské galerie a podobně se také nedostali do dolního velkého sálu, neboť jim v tom měli údajně zabránit příznivci Židů z řad zbožných křesťanů. „...že zbožní z řad křesťanů a přátel Židů se jim postavili a nedovolili jim vstoupit do dolního velkého sálu synagogy.“²⁰⁸ Stížnost holešovské židovské obce z 11. dubna 1774 podaná k nejvyššímu soudnímu tribunálu v Brně nám sděluje, že při bouřích byla vyrabována synagoga a mnoho židovských domů, sto dvacet židovských rodin bylo zruinováno.²⁰⁹

Podle slov autora kroniky rabování a loupení trvalo asi dvě hodiny, dav výtržníků, který stále neopouštěl židovskou čtvrt, se rozrostl o další vesničany. Židé skrývající se ve svých příbytcích nevěděli, co se chystá. Protože se obávali, že budou všichni zabiti a vše jim bude vzato, ukryli se v těch nejvíce bezpečných domech, kde se zamkli. V tyto okamžiky se měl objevit v židovské čtvrti královský voják, jenž se pokoušel rozehnat davy pronásledujících a nabádal je a pohrozil jim, aby opustili židovské město a vrátili se do svých domovů, poněvadž se brzy dostaví velitel s šedesáti vojáky zdržující se v městě Prostějově, který by mohl tvrdě zakročit proti takovému násilí. Jeden z venkovanů chtěl vojáka uhodit sekerou, voják však stačil spatřit plánovaný útok a v sebeobraně a hněvu jej bodnul u oka. Potyčka ještě více pobouřila a rozhořčila lid, který zatoužil ještě silněji po pomstě na Židech, jelikož ho pohoršila představa, že by židovský život mohl být pro křesťanského vojáka, souvěrce na rovni či dokonce hodnotnější než život křesťana. Židé dobře schovaní v domech zaslechli celou roztržku a v přesvědčení o tom, že je bodnutý venkovan mrtev, se vystrašili a obávali se, co bude následovat. Venkovan byl jen zraněn, ale rozzuřený dav se snažil vojáka zabít, ten však stíhaný lidem utekl, ukryl se nejdříve v domě městského soudce (rychtáře či starosty) a posléze nejspíše na místní faře.

Nakonec opravdu přišel velitel se svými vojáky, který uklidnil Židy tím, že se jím zavázal ochranou židovské čtvrti. Rozdělil vojáky na stráž, ze dvou domů měl udělat

²⁰⁶ Pláštík (hebrejsky *mejil*) přikrývá svitek Tóry, je často bohatě vyšíván a kromě náboženských motivů (jako koruna Tóry, desatero apod.) obsahuje i jméno osoby, která jej vyrobila či jeho výrobu sponzorovala.

²⁰⁷ Povijanem (*vimplem*) byl někdy omotán svitek Tóry; je podobný povijanu pro novorozeňata. Tento zvyk je obvyklý především u aškenázských Židů.

²⁰⁸ Příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁰⁹ Srov. Brno, Moravský zemský archiv, fond C1, karton 105, č. 2091 (Sch. I 99).

strážníci, v jednom usadil dvacet vojáků, v druhém dvacet čtyři vojáků, jež měli hlídat vstup do židovského města, odkud dříve vrazil do čtvrti i rozvášněný dav. Autor přitom poznamenává, že vojáci měli získávat od Židů peněžní odměnu a stravu. Nicméně dvacetí, místy třicetičlenné hlídky vytvořili také Židé střežící sami bez vojáků každou noc do svátku Šavuo.²¹⁰ Vzhledem k tomu, že se proslýchalo o úmyslu židovských nepřátel založit ve čtvrti požár, mělo přespávat u příznivců Židů čtyři až pět rodin v každém z domů. Hrozili křesťané Židům, že budou napadeni dalšími jejich souvěrci ze širokého okolí, vojáci je však upokojili, že je za každých okolností budou schopni ochránit.

Autor kroniky vypovídá, že bezpráví páchané na jeho souvěrcích včetně jeho samého, nebylo lhostejné jednomu olomouckému pánovi, dotklo se ho a vzbudilo v něm lítost. Totožnost tohoto pána, pravděpodobně nějakého šlechtice, který měl být velmi nakloněn Židům, se nám nepodařila odhalit. Toužil nalézt pravdu a pomoci Židům, a proto poslal svého zástupce, jenž dorazil do Holešova ve čtvrtek 7. dubna 1774²¹¹, aby vyšetřil, co provedli výtržníci Židům. Prohlížel si zdevastovanou židovskou čtvrt a pochopil, že Židé zažili velká muka. Zjišťoval a prošetřil také, co napáchali venkované a vesničané v synagoze a projevil soucit s postiženými tímto neštěstím.

Pak si byl vyslechnout názor představitelů města, kteří celou záležitost vyšetřovali. Z hebrejské zprávy vyplývá, že ti byli jasně přesvědčeni o nevině Židů jakožto kolektivu a ujišťovali vyslance olomouckého pána, že pouze jediný muž vykonal vraždu a že nařčení vznesené Frankovými stoupenci je lživé. Ovšem jejich mínění nebylo zcela jednohlasné, neboť součásti městské komise povinné vyjádřit své závěry z vyšetřování před olomouckým zástupcem měl být muž hanobící všechny holešovské Židy a obviňující je všechny z krutého zločinu. Vyslanec se nenechal pomstychtivými řečmi osoby zlákat, zachoval si objektivní přístup a úsudek, vykázal tohoto nečestného člověka ze zasedající rady. Potom Židé na doporučení vyslance nechali snížit počet vojenské stráže v židovské čtvrti, aby se nepřipravili o všechny peníze, neboť vojákům za jejich služby platili. Většina vojáků měla od té chvíle přebývat na vojenské základně a v případě nebezpečí se měli zmobilizovat, jen šest mužů mělo nadále hlídkovat židovskou čtvrtí. Obyvatelé židovského města ale zůstali v domech a

---

²¹⁰ Šavuot je biblický poutní svátek na oslavu darování Tóry, slaví se 6. sivanu (mimo Izrael i 7. sivanu). Termín svátku je odvozen od pesachových oslav, poněvadž v Tóře nemá pevně stanovené datum. Svoboda získaná východem z Egypta (Pesach) dosahuje svého přirozeného naplnění přijetím Tóry na Sinaji (Šavuot).

²¹¹ V židovském kalendáři 26. den měsíce nisanu.

čtvrti uvěznění, neměli přístup k potravě, poněvadž nemohli vycházet z domů, aby nepodněcovali hněv pronásledovatelů, ulice byly stále nebezpečné a hrozilo riziko útoku.

Stejné nepokoje měly podle židovské zprávy zasáhnout i město Přerov a další okolí zhruba ve dvaceti kilometrech od Holešova (dokonce i Vsetín²¹²). Shodné s tím jsou i záznamy z Moravského zemského archivu zpravující nás, že vražda Josefy Trnečkové vyvolala vlnu protižidovského násilí nejen v Holešově, ale i v jeho sousedství. Tyto výtržnosti se odehrály 7. dubna 1774 ve Velké Bystřici, v Tršicích a u Šišmy, a 11. dubna 1774 ve Velké Lhotě poté, co se rozšířila fáma, že kroměřížský arcibiskup či dokonce sama císařovna povolili rabování a zapalování židovských domů jako trest za vraždu Josefy Trnečkové. K podobným násilnostem se schylovalo také v Kroměříži, kde však odvrátil pohromu od místních Židů jeden kroměřížský duchovní, jenž měl být spravedlivým křesťanem a příznivcem Židů. Včas varoval učitelé křesťanských mladíků zamýšlejících provést pomstu na kroměřížských Židech, kteří ještě stačili zarazit odhodlání svých studentů. R. Schwarz však ve svém příspěvku uvádí, že k násilí došlo i v židovském městě v Kroměříži, v tomto bodě se tedy zprávy liší.²¹³

Archivní dokumenty samy tvrdí, že násilí šest dní po vraždě vypuklo, i přestože se učinila opatření, aby se zamezilo rabování a vzbouření. Poté byli zjištěni a zatčeni strážci a jejich stoupenci na hradištském magistrátě, v kroměřížské městské radě. „...*těmto, jak i rychtářským místům se uložila inkvizice a vyšetřování s tím dodatkem, že po skončeném vyšetřování mají inkviziční akta býti sem dodána.*“²¹⁴ Mnozí účastníci těchto pogromů byli později úřady odsouzeni. Bylo zatčeno osm účastníků rabování, kterými byli chasníci z okolních vesnic, a odsouzeno nejvyšším soudním tribunálem v Brně 5. července 1774 k pěti ranám karabáčem před městskou radnicí a k půlroční nucené práci v železech.²¹⁵

Poté, co byl hlavní podezřelý z vraždy dopaden a uvězněn, hebrejské vyprávění uvádí, že Marie Terezie poslala dopisy do všech krajů Moravy, jimiž chtěla zaručit všem Židům země ochranu u vrchnosti a úředníků měst, obcí. Podle jejich znění měly slibovat trest každému, kdo by se pokusil ublížit Židům. Také Josef II. jednal v duchu své matky a vydal

---

²¹² Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73.

²¹³ Srov. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73.

²¹⁴ SCHWARZ, *tamtéž*, s. 73.

²¹⁵ Brno, Moravský zemský archiv, fond C1, karton 74, č. 905 (Sch. I 99), karton 74, č. 921 (Sch. I 99), karton 89, č. 1441 (Sch. N 82). Ohledně shrnutí těchto dokumentů srov. Řezníček, *Tribunál (Vrchní a Apelační soud)*, s. 168, 171, 262.

stejně nařízení. Několik vesničanů, kteří plenili a kradli, byli zadrženi ve městech a na vesnicích, museli vrátit, co uloupili. Nicméně bylo navraceno pouze málo z ukradeného majetku Židů, neboť při takovém velkém množství pachatelů účastnících se rabování nebylo možno odhalit totožnost spousty z nich. I přes tyto dopisy příkazující ochranu Židů a hrozící trestem za jejich poškození vesničané neustáli v násilnostech.

Kronika v této souvislosti zmiňuje případ židovského muže napadeného vesničany, jenž málem nevyvázl z útoku živý. Na popud těchto lidových agresí se vydali židovští představitelé do Olomouce k pánovi kraje a žádali jej o záchranu před vesničany. Olomoucký pán vyhověl jejich prosbám a vydal nařízení, aby nebylo Židům ubližováno, měl v úmyslu dát uvěznit a soudit úředníka, který nezarazil loupení a ničení vesničanů. Židé se ho před pánem zastali, a tak pán napsal dopis úředníkovi příkazující, aby varoval obecný lid a zastavil ho v jeho počínání. Dále rozeslal dopisy po celém kraji prohlašující, že zabije-li někdo Žida, bude pověšen. Autor popisuje, jak na jedné straně vesničané nerespektovali varování olomouckého pána a na straně druhé chování některých úředníků, odsuzujících židovstvo a podporujících výtržnosti, které se muselo změnit a být v souladu s míněním jejich císaře, královny a vrchnosti, kteří považovali Židy za nevinné.

4.2.3 Na útěku a dopadení

Na scénu přichází v celé události postava židovského zástupce žijícího v Brně, jenž se jmenoval podle archivních dokumentů Lazaro Abraham Politzer, který v hebrejské kronice vystupuje jako pan Eliezer. V textu je užito hebrejského slova מליץ (melic), které s největší pravděpodobností označuje politického reprezentanta (jindy zvaného také šadlan) zastupujícího celou židovskou komunitu navenek před představiteli nejvyšší moci daného území či země, zde se jednalo o Moravu. Náznak lze spatřit i v hebrejském vyprávění: „*Neboť to již dávno bylo zvykem mezi Židy v naší zemi, že měli nad sebou muže, který hájil jejich zájmy u pánů, jestliže mají věc vyžadující zprostředkování.*”²¹⁶ Dobré postavení, jemuž se těšil Lazar Abraham Politzer u vrchnosti, dokládá kronika: „*Byl to muž moudrý, rozumný,*

---

²¹⁶ Podle jedné halachy měli šadlani privilegium spočívající v tom, že nemuseli dodržovat některé zákazy pro Židy, např. mohli se oblékat jako bohatí lidé či aristokrati a směli studovat sekulární vědy. Srov. např. KATZ, J., *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*, Syracuse University Press, Syracuse, New York 2000, s. 71-72.

bezúhonný, bohabojný, jenž se vyvaroval zla. A Bůh mu zjednal přízeň u velikých mocných,²¹⁷ vznešených této země, rozprostřel nad ním milosrdenství, a on se těšil jejich přízni.²¹⁸

Osoba tohoto zástupce sehrála ve věci záchranu, odvažují si říci, moravských Židů významnou roli zprostředkovatele a vyjednavatele mezi holešovskou židovskou komunitou a vrchností posuzující celou záležitost. Pro Židy z Holešova nastaly možná nejtěžší a zároveň rozhodující okamžiky jejich budoucího bytí či nebytí. Totiž dopisy hanobící nejen holešovské, ale i židovstvo obecně, o kterých již byla řeč dříve, byly doručeny těmto pánům a velmi je rozhořčili. Pojali podezření, že se místní Židé přeci mohli podílet na vraždě Josefy Trnečkové a dopomoci hlavnímu podezřelému k útěku, protože ho nechytily navzdory tomu, že se zločin udál v židovské čtvrti a navíc někteří z podezřelých byli přítomni v místě vraždy v inkriminovaný čas. Váhali tedy nad pravdivostí nařčení udavačských dopisů. Vrchnost proto vyzvala židovského reprezentanta Lazara Abrahama Politzera, aby se k záležitosti vyjádřil. Zástupce hájil nevinu a bezúhonnost svého lidu, ubezpečoval pány, že vrahem je pouze jediná osoba.

Židé z Holešova měli podle kroniky prokázat svou nevinu a čestnost před vrchností pronásledováním, dopadením a postavením skutečného vraha před soud. Tím budou mít zajištěn poklidný život a živobytí na Moravě. Pokud by se tak Židé nezachovali a nechtěli by vraha pronásledovat, ukázalo by se jejich jednání jako lstivé a proradné, bylo by důkazem viny všech. Jevilo by se pánům, že si Židé vybrali obětního beránka, na něhož zločin svedli, nechali jej uprchnout úmyslně a své viny se tak zbavili. V takovém případě by je stihl krutý osud napadení a zničení jejich komunity či vypuzení ze země.²¹⁹

Jediná možnost Židů očistit své jméno a zachránit si život tkvěla v dopadení vraha. Zástupce poslal dopis představitelům holešovských Židů, kde jim vylíčil jejich situaci a nabádal je, aby ihned započali v pronásledování vraha a odvrátili velkou pohromu, která se nad nimi stahovala. Kronika se zmiňuje také o nařízení židovských vůdců Moravy (buď „velké“ rady starších či malé rady starších) vydaném holešovským Židům, které mělo ukládat každému, kdo by znal místo Abrahámovy pobytu, povinnost oznámit tuto informaci pod hrozbou klatby²²⁰. Varovalo před tím, že v případě neoznámení by byla tato osoba označena

²¹⁷ Srv. Gn 39,21.

²¹⁸ Příloha – překlad *Sefer niġlaot*.

²¹⁹ Srov. příloha – překlad *Sefer niġlaot*.

²²⁰ Klatbou je zde míněn tzv. *cherem*, což je nejvyšší stupeň zavržení a znamená celkové vyloučení ze židovské komunity, podobné exkomunikaci v Římskokatolické církvi.

za viníka následujícího vývoje²²¹. „Velká“ rada starších byla vrcholným legislativním orgánem *Vaad medinat Mehrin* (Sněmu země moravské – viz kapitola 1.2), složená z volených představitelů jednotlivých obcí; malá rada starších byla jejím výkonným orgánem tvořeným šesti zástupci, z nichž byli obsazováni vždy dva muži ze tří krajů, na které byla Morava správně rozdělena.²²² Mezi vůdci vyhláškujícími ono nařízení mohl být nepochybně i tehdejší moravský zemský rabín, hlava Vaadu Š‘muel Šmelke Horovic (1772–1778).

Židé v Holešově začali diskutovat o tom, zda Abraháma vydat, nebo jeho vydání odmítnout. V reakci na dopis se rozešli. Jedni se obávali Abrahámovu hněvu, který by se mohl obrátit proti všem, tedy že by se Abrahám mohl pomstít holešovským souvěrcům za jeho vydání a křivě svědčit před soudem, že všichni u vraždy pomáhali, aby ve svém trestu nebyl sám. Tito se rozhodli Abraháma nevydat. Pak mezi nimi byli jiní, kteří chtěli Abraháma pronásledovat a dopadnout, neboť to jediné by je mohlo vysvobodit. Uvědomili si dalekosáhlý dopad svého rozhodnutí. Pochopili, že kdyby tak neučinili, potvrdili by tím pravost pomluvy o existenci židovského přikázání nařizujícího nutnost křesťanské krve při slavení svátku Pesach. Následkem toho by mohla být zkáza nejen místního židovstva nebo židovských komunit v zemi, ba i židovstva v křesťanských zemích diaspory. Tito Židé měli rozpoznat příležitost, kterou jim dal Bůh v moudrosti a milosrdenství soudců (vrchnosti), aby se svým jednáním zachránili. Nakonec převládl názor příklánějící se k pronásledování a vydání Abraháma. Přihlásili se dva odvážní dobrovolníci z řad holešovských Židů, jménem Dód²²³ a Tovje²²⁴, kteří projevíli ochotu Abraháma stíhat, dopadnout a přivést do města. Podle kroniky jim dal městský úředník spravující celou oblast, jehož totožnost nám není známá, listiny pro představitelé každého města nařizující pomoc všech při pátrání, zachycení a předání vraha do rukou vybraných mužů.

Vydejme se nyní po stopách Abrahámovy útěku, které zachycuje hebrejská zpráva. Jakmile Abrahám uprchnul z Holešova, vydal se směrem do Uherska. Tu noc, kdy spáchal zločin, zamířil do vesnice Veselí, zde se musí jednat o Veselí nad Moravou. Pokračoval dále do vesnice Kmenná Lhotka, dnešní Ostrožská Lhota, kde se zbavil svých vousů, aby jej nikdo neodhalil a něco nevytušil. Z Ostrožské Lhoty se přesunul do vsi, jejíž název ani poloha nám není zcela jasná. Překlad užívá přepis „Štítiny“, což je možný, ne však jistý překlad daného

²²¹ Vina za důsledky svého jednání, mezi něž by patřil například rozsáhlý pogrom.

²²² Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 241.

²²³ Jidiš podoba jména David.

²²⁴ Jidiš podoba jména Tobiáš, hebrejsky Tovja, Tuvja.

slova hebrejského textu. Napříště budeme používat tohoto pracovního výrazu, vznikne-li potřeba obec jmenovat. Odtud přechal do svého cíle, kterým se stala vesnice Bašic, kde bydlela jeho teta, matčína sestra, zde pobýval i v poslední dny Pesachu. Dvě zásadní skutečnosti nasvědčují tomu, že lokalita „Bašic“ je vesnice Bošáca (maďarsky Bosác) na Slovensku, severně od Nového Mesta nad Váhom, i když Roland Schwarz tvrdí, že Abraham Aron byl dopaden ve vesnici Boršice u Blatnice na Moravském Slovácku²²⁵. Za prvé, podle textu je vesnice „Bašic“ položena v blízkosti řeky Váhu, to platí i pro obec Bošáca. Za druhé, je známo, že Bošáca byla sídlem malé židovské komunity, zatímco o Boršicích není nic podobného prokázáno.

Kronika pojednává o zajímavém snu, jenž se zdál ve stejnou noc Abrahámově tetě a jejímu muži, v němž se zjevil otec a matka jeho tety, kteří jim pověděli o zločinu spáchaném jejich vnukem v Holešově. Abraham už plánoval, že uteče lodí také z Bošácy po Váhu proudícího nedaleko domu jeho tety, ale ona poznala, co chystal. Proto jej zlákala a přiměla zůstat pod záminkou, že ho nemohou najít a že má počkat, až co se k nim dostane z doslechu, aby ho mohli jeho pronásledovatelé nalézt a zatknout. Pro autora Abrahámovo rozhodnutí znamená další ze série zázraků, které zachránilo židovské obyvatele nejen Holešova.

Nyní se vraťme k pronásledovatelům Davidovi zvanému Dód a Tobiáši zvanému Tovje, kteří od pátku 8. dubna 1774²²⁶ pátrali po Abrahamovi s psaním onoho úředníka. Dorazili do Vizovic, obstarali si strážníky, kdyby jej našli. Hnali se téměř bez přestávky dnem i nocí, neboť si uvědomovali důležitost svého úkolu. O šabatovém ránu, tedy 9. dubna²²⁷ dosáhli obce Štítný, kde žil údajný pan Menele, bratr manžela Abrahámovy tety, k němuž pronásledovatelé přišli a vyložili mu celou věc. Menele tudíž napsal svému bratrovi dopis, v němž naléhal, aby Abraháma nenechali uniknout ani jej neskrývali a vydali ho do rukou dvou mužů, kteří k nim přijedou. Když se dostali David a Tobiáš do obce Bošáca k domu, kde Abraham pobýval, spatřil podezřelý tyto dva jezdce a vytušil důvod jejich návštěvy. Schoval se proto do jednoho pokoje pod velký sud. Pronásledovatelé vstoupili do domu a pověděli Abrahámově tetě a strýci vše, co potkalo holešovské Židy vinou Abraháma. Příbuzní Abraháma jim zase vyjevili svůj sen, tedy svěřili se jim, že jsou se situací

---

²²⁵ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 72.

²²⁶ Podle židovského kalendáře 27. nisanu.

²²⁷ Podle židovského kalendáře 28. nisanu.

obeznámení, a obdrželi od těch dvou mužů dopis Meneleho. Pronásledovatelé Abraháma našli, spoutali jej a odvezli vypůjčeným kočárem do Holešova.

R. Schwarz ve svém příspěvku uvádí, že Abrahám byl chycen za pomoci dvou holešovských Židů a tři vizovických portášů^{228, 229}. Sice se archivní prameny neshodly v místě dopadení Abraháma Árona, nicméně v záležitosti účastníků dopadení jsou sdělení obou zdrojů v souladu, jelikož podle slov kroniky dva holešovští Židé pronásledující Abraháma přijali do své mise ve Vizovicích strážníky, jež si zřejmě opatřili na základě dopisu městského úředníka, který jim měl zajistit pomoc při dopadení podezřelého.

4.2.4 Spiknutí odpadlíků

Mezi tím, co v Bošáce dopadli Abraháma, v Holešově Židé prožívali svátek Šabat a obávali se své budoucnosti. Onu sobotu do Holešova dorazil kromě posil, které měly ochraňovat místní Židy, dopis od zástupce Lazara Abrahama Politzera vyzývající dva představitelé komunity (nejspíš židovské rychtáře, možná i rabína), aby se k němu dostavili za účelem porady o situaci, do níž se holešovské židovstvo dostalo. Tak se stalo a představitelé se dozvěděli o hněvu vrchnosti a nenávisti místních obyvatel, které způsobil zločin.

V pondělí 11. dubna se konaly v Kroměříži výslechy pana Árona a Reisl, rodičů podezřelého, z nichž soudci poznali pravdu a upřímnost, a proto zadržené prohlásili za nevinné.

Kronika blíže ukazuje, jak do těchto události zasáhl Jakob Frank, jemuž jsme již několikrát věnovali pozornost. Autor svým popisem Jakoba Franka dokazuje, jak byla jeho osoba velmi známá mezi moravským židovstvem a nakolik byly jeho hereze rozšířeny v moravské zemi. Hovoří o něm takto: „*V oněch dnech byl v Brně jeden odpadlík z Polska, který, když byl [ještě] Židem, věřil, že Šabtaj Cvi, izmaelitský odpadlík,²³⁰ je mesiášem Jákobova Boha, a poté se obrátil k náboženství křesťanů. Ale polští křesťané poznali, že není věrný jejich víře, uvěznil ho do žaláře a strávil mnoho dní ve vazbě. A když král, náš pán*

²²⁸ Strážci hor, typičtí pro oblast Valaška, které tvořilo také v 18. století zemskou hranici mezi Moravou a Uherskem.

²²⁹ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 72.

²³⁰ Autor chce říci, že Šabtaj Cvi odpadl od židovství a konvertoval k islámu.

císař Josef, jeho veličenstvo, syn naší paní, královny, jejího veličenstva, vládl nad velkou částí Polska, žádal po něm ten odpadlík, aby jej vyvedli ze žaláře, a aby jej přijal k sobě, aby se stal spolehlivým v jejich víře. A náš pán, císař, se nad ním slitoval a vyvedl jej z vězení. I odešel odtud, aby žil v zemi [naší] královny, jak bylo zjištěno. Přišel do Brna, rozhodl se tam usadit a usadil se tam.²³¹ A když uslyšel ta nařčení z věcí, z nichž nás obviňovali ti, kdo nás nenávidí, připojil se i on k těm, kdo nás nenávidí, a posílil jejich slova. ²³² Neboť sám Frank dříve vyznával židovskou víru, snažil se tím podepřít oprávněnost obvinění, že Židé užívají křesťanskou krev během slavení svátku Pesach. Kronika říká, že Frank vyslal do Holešova dva své přívržence, rovněž bývalé Židy, pobývající s ním v Brně²³³, kteří dorazili 11. dubna 1774²³⁴ k městským představitelům a písaři, aby vznesli proti holešovským Židům udání a hanobili je falešným nařčením. Úředníci města jejich slovům neuvěřili, vyhnali je a vystavili dopis opatřený pečeti Židům, aby jim byl oporou při výsleších před soudci a vrchností.

R. Schwarz předkládá koncept přípisu městského rychtáře v Holešově zřejmě krajskému úřadu v Přerově ze dne 13. dubna 1774, potvrzující pokus Frankistů zneužít nešťastné události v Holešově k zvrácenému záměru poškodit nejen holešovské židovstvo. Jeho obsah zní: *„Jak podepsaní oznamují a doznávají na žádost žid. rychtáře Herzla Josefa Hrušky v Holešově před každým, ale zvláště tu, kde toho nutnost vyžaduje: že 10. t. m. dva neznámí muži, dle jejich řeči neofitové²³⁵, nejprv u syndika²³⁶, potom u starosty a městského rychtáře se objevili a z Brna od jistého Josefa Jakoba Franka²³⁷ na Nové ulici č. 1 bydlícího s tou žádostí že byli poslání, že u slavného c. k. gubernia chce působit, jak udání zde chtějí také učinit, že židé beze sporu křesťanské krve potřebují. Když jsme tuto netušenou zprávu uslyšeli, a tím mnohé výstřelky od sprosté luzy, v případě, že i výpověď ona od téhož vymyšlena byla (jsou k očekávání), žádáme tuto komisi v tajnosti před obecným lidem udržeti,*

²³¹ Ohledně něj a jeho hnutí srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2011.

²³² Příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²³³ Frank si v Brně zřídil přepychový dvůr, který přitahoval velkou pozornost. Občas jej navštěvoval Josef II. i ruský arcivévoda Pavel (pozdější car Pavel I.).

²³⁴ V židovském kalendáři 30. nisanu.

²³⁵ Pokřtění Židé.

²³⁶ písař

²³⁷ O této postavě jsme již pojednali v třetí kapitole. Jen pro připomenutí Jakob Frank narozený v Haliči byl smozvaným mesiášem, zakladatelem kabalistické sekty frankistů vyobcované a odštěpené od tradiční židovské víry, vystupující proti Talmudu, vycházející ze šabatiánských představ.

(ač) nic od těch dvou se nestalo, nýbrž sami se po velmi krátkém zdržení vzdělili. Tuto k ověření je naše vlastnoruční jméno a obyčejná pečeť.“²³⁸ Vystává však otázka, zda tato oficiální zpráva nemůže být nakonec oním dopisem určeným Židům na svou obhajobu, jak zmiňuje kronika.

12. dubna 1774²³⁹ časně zrána dovezli pronásledovatelé David a Tobiáš určení k vypátrání a přivedení pravého viníka zločinu Abraháma Árona do Holešova. Abrahám byl spoután řetězy a vsazen do vězení. Židům se ulevilo, poněvadž jeho dopadením prokázali svou nevinu a vyvrátili tím tvrzení frankistů a znevážili je před soudci. Podle kroniky Frankovi stoupenci uznali svou porážku, vzdali další snahy poškodit Židy a odešli zpátky do Brna.

4.2.5 Výsledky a další vyšetřování v Brně

Poté, co byl Abrahám přivezen do Holešova, přijeli do města dva brněnští úředníci s úmyslem zatknout všechny křesťanské a židovské představitelé městské rady pro jejich nezodpovědnost ve věci uprchnutí viníka zločinu. Zjistili však do nich, že byl Abrahám chycen a přiveden do města. Podle hebrejské zprávy pak Abraháma odvezli připoutaného ke kočáru za doprovodu třiceti vojáků, neboť se obávali, že jej napadne dav lidu, jenž se shromáždil u Kroměříže; oba nejvyšší úředníci z Brna tam odjeli také.

V Kroměříži byl Abrahám předveden před komisi soudců, před níž učinil tuto výpověď: „*Jsem nevinný, neboť jsem byl v synagoze, a když jsem přišel ze synagogy do svého domu, našel jsem jí ležící s jedním vojákem a nevěděl jsem, kdo to je. Pak vstal nad ní a zabil jí, chtěl jsem jí vyrvat ze spáru toho, kdo jí zabil, ale on vzal šavli a bil mne, a ty rány, jež jsou na mé tváři a ruce jsou mým svědectvím a odpovědí.*“ I promluvili k němu: „*Proč jsi tedy uprchnul?*“ Řekl: „*Neboť jsem se bál, aby o mně neřekli, že jsem jí zabil, a [ze strachu], že zabijí mne z toho důvodu, že byla zavražděná nalezena v mém domě.*“²⁴⁰

Abrahám v tomto prvním výsledku svou vinu na vraždě Josefy Trnečkové popřel. Jak uvidíme dále, z kroniky a zároveň i z archivních materiálů vyplývá, že Abrahám zpočátku

²³⁸ SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

²³⁹ V tomto dni již nastal dle židovského kalendáře měsíc ijar, druhý měsíc židovského kalendáře, který připadá v gregoriánském kalendáři na část měsíce dubna a část měsíce května.

²⁴⁰ Příloha – překlad *Sefer niflaot*.

zapíral a teprve po sérii konfrontací a déle trvajícím vyšetřování se nakonec ke spáchání zločinu přiznal.

Ve středu 13. dubna 1774²⁴¹ odvezli všechny, kteří byli již dříve uvězněni v Kroměříži, spoutané ve třech vozech do Brna. Abrahám Áron jel ve zvláštním vozu s železným břemenem na šíji a železnou obručí na těle, aby nemohl otáčet hlavou ani tělem. Každého zvlášť měli vsadit do jedné cely, aby neměli možnost spolu hovořit. Kronika navíc zmiňuje, že Abraháмова žena Nisse (Nisl), jedna z vězňů, byla v osmém měsíci těhotenství. Přípis nejvyššího soudního tribunálu v Brně holešovským městským úřadům, podepsaný předsedou hrabětem Clarym, ze dne 5. května 1774 potvrzuje, že ve věci vyšetřování vraždy křesťanské ženy v Holešově byli do brněnských věznic dodáni holešovští Židé Löbl Deutsch, Moyses Knöppelmacher, Veronika Deutschová, Nisse Aronová a židovské děvče Rozara.²⁴² Soudní jednání s Abrahámem Áronem bylo přeloženo od hrdelního soudu v Kroměříži k nejvyššímu soudnímu tribunálu v Brně, protože podle hlášení brněnského nejvyššího soudního tribunálu císařovně Marii Terezii dne 29. dubna 1774 bylo v Kroměříži nedostatek věznic pro tak velký proces.²⁴³ Vězni byli pravděpodobně drženi na hradu Špilberk.²⁴⁴

Holešovské Židy přemohla úzkost, jelikož se obávali možnosti, že padne rozsudek smrti a že by z vězňů mohli při výslechu mučením vynutit křivá doznání o tom, že se i ostatní Židé podíleli na vraždě oběti. Proto vyhlásili veřejný půst a přichystali slavnostní shromáždění od čtvrtka 14. dubna 1774 po čtyři dny. V tomto čase se modlili a recitovali prosby a odpuštění²⁴⁵. Prosili Boha o milosrdenství, aby od nich odvrátil hněv soudců a lidu, aby je netrestal za zločin jednoho muže, který prolil nevinnou krev.²⁴⁶ Snažili se očistit ze

²⁴¹ 2. ijar v židovském kalendáři.

²⁴² Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 74.

²⁴³ Srov. Moravský zemský archiv v Brně, 2901a, č. 5.

²⁴⁴ Srov. SVÁTEK, J., Pogromy v Holešově v letech 1774-1918, in *Židovská ročenka (5740) 1979/1980*, Rada židovských náboženských obcí: Praha, s. 38.

²⁴⁵ Výraz *slichot*, *slicha* znamená v hebrejštině omluva. V měsíci elul (v gregoriánském kalendáři připadá na období srpna – září), před slavností Nového roku, v hebrejštině Roš hašana, se Židé modlí *slichot*, v nichž se omlouvají jednak jeden druhému, jednak Bohu za přestupky proti Jeho příkazům. V těchto modlitbách se zmiňují Boží atributy milosti, které Židé nazývají 13 vlastnostmi; tyto vlastnosti se dozvěděl Moše, když prosil za odpuštění hříchu zlatého telete. Srv. např. NEWMAN, J., SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Sefer, Praha 1992, s. 184-185.

²⁴⁶ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

všech svých hříchů, aby se nad nimi slitovat Bůh. Modlili se u hrobu spravedlivých a zbožných rabínů; někteří dávali peníze nuzákům, jak jen to bylo pro ně finančně možné.

Během těchto událostí byl vyslán jeden posel holešovskými Židy do Brna, aby informoval židovského zemského zástupce o spiknutí odpadlíků a jakmile byl přiveden Abrahám, vyslali dalšího posla, jenž oznámil zástupci, vůdcům města, kteří se byli v Brně poradit, tu věc. O dopadení Abraháma okamžitě informoval zástupce vrchnost.

Dopisy, které sepsali židovští nepřátelé, obviňující je z užívání křesťanské krve při Pesachu, byly doručeny hraběti Erdödymu, majiteli holešovského panství do Vídně. Stejně tak se k němu dostal i dopis úředníka a soudců vyjasňující onu událost podle pravdy. Hrabě nařídil v odpovědi úředníkovi, aby byli Židé před lidem ochraňováni a oznámil svůj blízký návrat. Z reakce židovských obyvatel Holešova v hebrejském záznamu lze vypožorovat, že postoj hraběte Erdödyho k jeho Židům byl nejspíš veskrze kladný a umožňoval jim vést v Holešově poměrně pokojný život.²⁴⁷ Tón autorova sdělení ohledně příjezdu hraběte je plný optimismu a naděje, že pán své Židy ze všech potíží dostane a vysvobodí je z těžké situace. Židé však byli jednáním svého pána zaskočeni, poněvadž se k jejich překvapení nejprve přiklonil na stranu nepřátel, kteří nezháleli a ihned na Židy po jeho příjezdu žalovali a snažili se ho zmást nepravdivými informacemi. Když od něj Židé naléhavě žádali spravedlnost, odpověděl: „*Jak to, že opět naříkáte a žádáte veliké věci? Stačí, že jste naživu, a jako kořist jste získali své životy.*“²⁴⁸ Hrabě se nakonec rozhodl, že naloží s holešovskými Židy podle výsledku procesu.

Jinou událostí, již se snažili křesťané přitížit Židům před soudem a dokázat pravost jejich falešného nařčení, bylo nalezení hlavy mrtvého člověka, kterou vykopali na kraji židovské ulice a kterou vydávali za hlavu křesťana, jehož zabili Židé. Přitom se nevědělo, zda tam byl mrtvý pohřben v dávné minulosti či zda celou záležitost nenastražili křesťané, aby očernili Židy. Židovští nepřátelé horlivě rozhlašovali tuto pomluvu po celém městě a na místě se začali shromažďovat lidé. Na místo dorazili i městští úředníci, kteří začali zesměšňovat lživé odůvodnění nálezu smyšlené nepřáteli Židů, a židovský rychtář Herzl Josef Hruška. Kronika zachycuje i moudrý, rozvážný postoj kněze, k němuž byla hlava mrtvého přinesena a který napomíná a kárá křesťany pro jejich lži, prostřednictvím nichž chtějí poškodit Židy. Od něho se též dozvídáme, že hlava měla patřit člověku pohřbenému kolem roku 1619, jelikož u

---

²⁴⁷ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁴⁸ Srov. příloha – překlad *Sefer niflaot*.

ni byly nalezeny mince z doby vlády císaře Matyáše (český král 1611-1619). Vykopaná hlava byla předložena i před hraběte. Popisovanou dálost bohužel nemáme podloženou archivními prameny. Toto dění údajně přesvědčilo hraběte Erdödyho o falešnosti všech obvinění vznesených proti Židům, proto Židům začal pomáhat s opravou synagogy, chudým lidem daroval sklo, aby si jím vyplnili rámy rozbitých oken a poskytl pšenici pro ty, kteří během výtržností o vše přišli.

Ve stejné době se objevila zpráva, která měla svědčit ve prospěch Židů a vyvracet falešné pomluvy. V Kyjově byl nalezen u křesťanských úředníků dvě stě let starý dopis od císaře a papeže prokazující, že Židé neužívají křesťanskou krev. Tamní Židé i úředníci pořizovali opisy toho dopisu a přidávali k nim své podpisy, aby dokázali, že opisují dopis poslaný císařem a papežem. Dopis byl poslán i holešovským Židům, kteří jej nechali doručit úředníkům brněnského soudu.

Hrabě Erdödy se hodlal vrátit zpátky do Vídně a než se vydal na cestu, naléhal na městské úřednictvo, aby ochraňovali Židy po dobu jeho nepřítomnosti. Cestou do Vídně se ještě přimlouval v Brně u pánů za Moysese Knöpfelmachra, jehož označil za čestného a loajálního člověka, posléze měl pokračovat v městě.

V Brně začali v místě soudu vyslýchat a vyšetřovat všechny vězněné, kteří se však neodchýlili ve svých výpovědích z Holešova a Kroměříže. Pak podrobili výslechu bez účasti ostatních vězněných opět Abraháma, jenž trval na svém doznání, které učinil v Kroměříži. Z kroniky je patrné, jak dobře fungovala spolupráce mezi vyšetřujícími úřady, jelikož ještě ten den výslechu, tedy v sobotu 30. dubna 1774 poslala brněnská komise zprávu holešovským úředníkům o nutnosti vyslat Abrahámovy rodiče, Árona a Reisl, a svědkyni Cemach k výslechu do Brna, kteří tam dorazili 1. května. Komise osoby vyslechla a usoudila, že mluví pravdu, shledala je nevinými a dovolila jim vrátit se do svých domovů.

4.2.6 Doznání k vraždě a poprava

V úterý 3. května 1774 byli podle kroniky předvedeni Abrahám i ostatní vězni před brněnský soud společně, aby vypovídali poprvé před sebou. Nejprve vypovídal Abrahám, jenž zopakoval, co již řekl dříve. Potom svědčili ostatní, jejichž slova se nerozešla s tím, co řekli předtím. V pátek 6. května Moyses Knepfelmachr a Löbl Deutsch přísahali na posvátné knize

Tóry před soudci, že se vše stalo podle jejich svědectví, tedy že v Abrahámově pokoji neviděli žádného vojáka, nýbrž pouze Abraháma samotného, a byli odvedeni zpět do věznic. O svědectví, kterého byli schopni dva věznění Židé před brněnským soudem, mluví také archivní prameny a doplňují, že při jejich příchodu do světnice vraha v onen večer vraždy oběť „*stála a v jejich přítomnosti k zemi padla a teprve po útěku pachatelově duši vypustila*“.²⁴⁹

Abraháma komise ponechala v budově soudu, poněvadž jej chtěla ještě vyslýchat. Aby se Abrahám přiznal a řekl o celé věci pravdu, použil strážník podle kroniky proti obviněnému šest velkých ran hrubým řemenem. Během tělesného trestu hlavní podezřelý Abrahám Áron vyslovil doznání: „*Vskutku, oddával jsem se s ní smilstvu, a ona přišla ke mně a žádala ode mě padesát zlatých jako odměnu za smilstvo, a já jsem jí je nechtěl dát. Řekla mi: „Nedáš-li mi, co chci, budu smilnit s jedním křesťanem, a když otěhotním, budu říkat, že jsem počala s tebou.“ Když jsem uslyšel její slova, popadl jsem ji za vlasy a svrhnul jsem ji v hněvu k zemi. Pak vstala ze země a vzala nůž, který ležel na mém stole, a chtěla mě zabít, máchala s ním před mou tváří a rukou poranila mne. Když jsem viděl, že mě chce zabít, chtěl jsem zachránit svůj život; vzal jsem sekeru a zasazoval jsem jí údery na všech místech jejího těla, kam jsem dosáhl, dokud jsem jí neuštědřil všechny rány a bodnutí, jež jste spatřili, a dokud jsem ji nezabil.*“²⁵⁰ Pro porovnání obou pramenů předložíme i vyjádření nejvyššího soudního tribunálu v Brně tlumočícího Abrahámovu definitivní výpověď: „*Komise vyšetřila, že Abraham Aron se přiznal v dobrotě k vraždě, ale zdá se, že důvod, proč tak udělal, je jiný, než udává. Ta žena přicházela častěji mezi židy a od nich králičí kožky a jiné kůže kupovala. Den před vraždou přišla k onomu židovi se záminkou, že k velikonocům potřebuje peníze a žádala od něho 50 zl. a hrozila, když jí to nedá, že se dá od jednoho vojáka tělesně zneužít a chce tento čin na něj žida svést. Toto inkvizistu tak dojalo, že naň věc, ve které byl nevinen, chce udati, a tedy příštího dne tuto křesťanskou ženu ve středu večer k sobě pozval se slibem, že jí žádaných 50 zl. dá. To pozvání ve středu večer učinil proto, že dva dny po sobě, a to v úterý a ve středu, obnovováním²⁵¹ pohřebního bratrstva²⁵², kteréžto obnovování u židů právě o*

²⁴⁹ SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 73.

²⁵⁰ Příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁵¹ Pravděpodobně jde v tomto případě o pořádání speciálních bohoslužeb za zesnulé a to jak za židovské mučedníky, tak za konkrétní zesnulé, jsou 4 do roka. Mimo jiné svátky se konají také o posledních dnech Pesachu.

*velikonočních svátcích se děje, byl zaměstnán, jeho úmysl byl pouze ten, když ta žena by přišla, ji ztlouct a potom jejím rodičům to říci, že ta osoba měla v úmyslu z něčeho takového jej obvinít. Ta osoba v ten večer přišla a když v pokoji byli, inkvizista zamkl dveře a té osobě řekl, proč ho z takové věci chtěla obviňovat, když s tím neměl nic společného, hned ji za vlasy uchopil a rukou ji chtěl udeřit, ale poněvadž ta osoba nůž na stole ležící vzala a obžalovaného tímto v obličejí a na ruce (jak také v obličejí a na ruce dvě rány jsou vidět) pořezala, tak se tento rozhněval, vzal pod lavici u stolu vždy k nutné potřebě ležící sekyrku s ní, aniž věděl kam, po ní sekal a mlátil, až dva lidé se sousedství, kteří křik slyšeli, k domu přišli a na dveře klepali, inkvizista jim dveře otevřel a ta žena stála ještě mezi dveřmi u komory, ale brzy se zhroutil. Když to inkvizista viděl, utekl z Holešova.*²⁵³

Můžeme se jen dohadovat o tom, v jaké míře a zda vůbec bylo na Abrahámu Árónovi uplatněno útrpného práva. Josef Svátek se ve svém článku k pogromům v Holešově přiklání k tomu, že přiznání na bezbranném vězni bylo vynuceno násilím.²⁵⁴ Tento fakt by samozřejmě zpochybnil jak celý proces, tak výsledek vyšetřování. Nicméně v archivních dokumentech ani a to hlavně v hebrejské zprávě nebyl nalezen žádný údaj naznačující použití skutečného mučení.

Došlo zde k zásadnímu obratu v celém vyšetřování. Abrahámovo doznání vedlo k zproštění viny a osvobození ostatních zatčených Židů podezřelých původně z napomáhání při zločinu vraha. Všichni vězni kromě Abraháma byli propuštěni a každý z nich dostal psaní od soudní komise nesoucí podpisy jejích členů, které mělo zajistit osvobozeným nutnou ochranu v případě, že by byli napadeni. Psaní obsahovalo prohlášení o nevině těchto osob. Propuštění oslavili u brněnských Židů probíhající šabat, poté měli odjet v krytých vozech do Kroměříže a odtamtud do svého domova v Holešově. Nepřátelé Židům údajně vyhrožovali zabitím M. Knöpfelmachra, vrátili se do svého domu, ale nakonec se výhrůžky nenaplnily, protože všechny propuštěné chránily listiny vystavené brněnskými soudci ozřejmující jejich nevinu.

---

²⁵² Dobročinný židovský spolek patřící k základním kamenům propracované struktury židovské sociální péče, zaměřený na zaopatření zesnulých, přípravu pohřebních obřadů a dodržování náboženských předpisů při těchto obřadech; spolek podporoval chudé, udržoval a zakládal hřbitovy atd. Srov. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 261.

²⁵³ SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 72-73.

²⁵⁴ Srov. SVÁTEK, J., *Pogromy v Holešově v letech 1774-1918*, s. 38-

Je třeba si povšimnout, že datace Abraháмова přiznání v kronice lehce koliduje s datováním v archivních zdrojích. Přípis nejvyššího soudního tribunálu v Brně holešovským městským úřadům, podepsaný předsedou hr. Clarym dokazující, že vyšetřující komise uznala vinným z vraždy Josefy Trnečkové jen Abraháma Árona, se datuje k 5. květnu 1774. Z kroniky se však jeví, že dnem Abraháмова přiznání byl 6. květen. Ovšem tyto skutečnosti jsou drobnými nuancemi v řadě mnoha podstatnějších shod, které se našly při srovnávání klíčových informací obou pramenů jsoucích k dispozici.

Z předložených verzí doznání lze konstatovat, že se ve svém sdělení v zásadě shodují, ač přiznání popsané zprávou nejvyššího soudního tribunálu zahrnuje více detailů. Kronika naznačuje, že Abrahám nebyl za účelem údajného vydírání vyhledán zavražděnou náhodně, nýbrž že s obětí již po nějakou dobu udržoval nežádoucí sexuální poměr. Stejnou věc pak potvrzují archivní prameny ve znění rozsudku Abraháma Árona: „..., že tento s jednou holešovskou křesťankou, Josefou Trnečkovou, dcerou kožišníka, již dříve známost měl....“²⁵⁵ V Abrahámův neprospěch by mohla svědčit i pasáž, v níž autor kroniky dává do úst strýci Abrahámovy ženy, Mošemu (M. Knöpfelmachrovi) slova: „Slyším trýznivý hlas v Abrahámově domě. Není to nic jiného než hlas jeho ženy, kterou mlátí, poněvadž se k ní vždy chová tak, že se s ní hádá a bije ji“²⁵⁶ Tato skutečnost může ukazovat, že Abrahám mohl být člověkem prudké a výbušné povahy, jenž neměl k násilí příliš daleko. A proto se zamysleme, mohl by snad být schopen v zápalu rozčilení tak ukrutného a brutálního zločinu, k němuž se přiznal?

Nepředpojatost a profesionalitu vyšetřování nám dokazují archivní materiály, které na druhou stranu sdělují, že komise nebyla zcela spokojena a přesvědčena o příčině vraždy, tedy že by Abrahám zabil ženu jen kvůli penězům a své zkažené pověsti, a tudíž se snažila obžalovaného všemožně přimět k přiznání pravé příčiny jeho vražedného činu.²⁵⁷ Přesto Abrahám trval neochvějně na svém doznání. K jejich nedůvěře přispívala i skutečnost, že zavražděná podle výpovědi dvou židovských svědků ještě nebyla mrtvá, když pachatel uprchnul.²⁵⁸ Z těchto důvodů bylo komisi uloženo, aby příčinu vraždy důkladněji prověřila.

V Holešově se tedy ověřovala pravdivost výpovědi Abraháma Árona, byla vyslechnuta matka, bratři a sestra oběti zvláště proto, aby komise zjistila, jestli Trnečková

²⁵⁵ SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 75.

²⁵⁶ Příloha – překlad *Sefer niflaot*.

²⁵⁷ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 73.

²⁵⁸ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 73.

očekávala nějaký příjem o velikonocích, případně od koho. K výsledku byli předvedeni také někteří z holešovských Židů, aby se ověřilo, zdalipak osoba Abraháma jevila v době okolo vraždy nějaké podezřelé známky opilosti. Kromě konceptu výsledku příbuzných oběti dochovaného v českém jazyce, podává zprávu o všech těchto výsledích holešovských rychtář nejvyššímu soudnímu tribunálu v Brně dne 9. a 13. května 1774. Zpráva říká, že zavražděná se o žádných očekávaných penězích nezmínila, naopak že se zdržovala u matky a pomáhala jí, aby si nějaký výdělek zajistila. Židovský rychtář Herzl Josef Hruška vypověděl, že se nesetkal v den vraždy s Abrahámem Áronem vůbec, pouze den předtím se Abrahám účastnil večeře pohřebního bratrstva. Další Žid jménem Isac Schimmerle dosvědčoval, že Abrahám nebyl přítomen, když nesl truhlici a nepamatoval si, že by ho v den vraždy spatřil. Šimečke Otrokovic vypověděl totéž a Stolz Jassik opět jen dodal, že Abraháma viděl den před vraždou na večeři, jinak nikoliv.²⁵⁹ Výpovědi Židů odkazují na obřad obnovování pohřebního bratrstva, které uváděl Abrahám ve své výpovědi před soudem, jehož se měl údajně účastnit. Z těchto výpovědí však plyne, že Abrahám se v den vraždy skutečně žádného obřadu pohřebního bratrstva neúčastnil.

Vzhledem k tomu, že dané výsledky nepřinesly žádné nové poznatky, vyšetřující komise, které se nepodařilo přimět Abraháma k jiné výpovědi, přijala jeho přiznání o motivech vraždy a na základě toho byla sestavena obžaloba. Obžalovací řeč, jejíž koncept je zachován v Moravském zemském archivu v Brně, byla pronesena ústy člena vyšetřující komise, refernta de Flamma. Z právního pohledu se člen komise touto řečí pokouší charakterizovat druh vraždy spáchané Abrahámem Áronem a nakonec si po mnoha analýzách vybírá pojetí *homicidium dolosum simplex*, vraždu prostou.²⁶⁰ Z této řeči vycházel také rozsudek, jenž byl vynesena nad Abrahámem Áronem vynesena 19. května 1774. Kronika se opět v datu uvedeném v archivních dokumentech odlišuje, podle ní byl rozsudek vynesena 21. května 1774²⁶¹, oba prameny se schází ve znění rozsudku, kterým bylo stětí hlavy, její naražení na špici a položení jeho těla na kolo, vše k výstraže a odstrašujícímu příkladu, odsouzenému však k zaslouženému trestu.²⁶² Rozsudek nám odkrývá také totožnost členů vyšetřující komise skládající se z devíti osob, Ex. Dr. Camesarina, Ex. Dr. Jodla,

²⁵⁹ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 75.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Podle židovského kalendáře už začal měsíc sivan, který je třetím měsícem židovského kalendáře, který připadá v gregoriánském kalendáři na část měsíce května a část měsíce června.

²⁶² Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 76; srov. příloha – překlad *Sefer nijlaot*.

Dr. Bukavky, Dr. Astfelda, Dr. Langeho, Dr. Palestrazy, již jmenovaného referenta de Flamma, Dr. Grimma a Dr. Neregyho.²⁶³

Abrahám ještě před svou smrtí napsal dopis, v němž provedl pořízení o svém majetku, dluzích a ve kterém žádal o odpuštění všechny, jimž jakkoli ublížil nebo je poškodil. Prosil tedy o odpuštění všechny Židy, kteří se trápili pro jeho zločin, včetně své rodiny. Jeho poslední vůlí také bylo přání splatit ze svých peněz své dluhy.

Kronika v posledních odstavcích přibližuje, jak se Abrahám ve zbývajících dnech svého života obrátil k Bohu, pohroužil se do svého nitra, postil se a zpytoval své svědomí. 31. května 1774 mu bylo oznámeno, že v sobotu 31. května 1774 bude na něm vykonán rozsudek smrti. Abrahám měl požádat šadlana Lazara Abrahama Politzera, aby mu opatřil dva pecny chleba, uvařené maso, ryby a víno, aby mohl uctít den šabat. V pátek se připravil na sobotní popravu, omyl si tělo v teplé vodě a oblekl si rubáš, který byl prostým splývavým oděvem určeným pro zemřelé, v noci přivítal a uctil šabat. Následuje smutný popis popravu, ve kterém je o sobotě Abrahám vyveden z města oděný v rubáši na místo připravené k popravě. Z dokumentů je jasné, že tímto místem byl prostor před židovskou bránou běžně užívaný k účelu popravu.²⁶⁴ Abrahámova hlava byla dle rozsudku sřata mečem kata a napíchnuta na kopí vražené do země, jeho tělo položeno na kolo. O den později porodila vdova po Abrahámovi, svého syna a pojmenovala jej po svém otci Abrahám, jeden život vystřídal na světě život druhý.

---

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Srov. SCHWARZ, R., „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 76.

Závěr

Obvinění, že Židé užívají křesťanskou krev pro rituální účely, byla poprvé vznesena v západní Evropě ve 12. a 13. století, přičemž za první dokumentované nařčení je považováno obvinění Židů z vraždy Williama z Norwiche v roce 1144. V raných případech z Anglie a Francie byli Židé obviňováni z mučení, bičování a nakonec ukřižování obětí, která měla předvádět a napodobovat Ježíšovo utrpení. V této fázi se nezdá, že by magické užívání krve v těchto nařčeních hrálo nějakou zásadní roli, navíc se v nich nevyskytují ani zmínky o slavení Pesachu. Židé byli obviňováni spíše ze spáchání krutého výsměchu křesťanským obřadům než z užívání krve v jejich vlastních obřadech. Ve vrcholném středověku se nařčení šíří po evropském kontinentu a archetypální obvinění postupně nabírá podobu. Oběti byly povětšinou prepubescentní chlapci, kteří zmizeli v době velikonočních svátků. Nezakopané tělo bylo nalezeno pohozené v řece nebo v lese. Ohledání mrtvoly odhalilo početné rány zasazené dýkami a jehlami. Ačkoliv byla mrtvola naprosto zbavena krve, začala krváčet, jakmile se ocitla v blízkosti Žida, tím zázračně okryla totožnost vraha. Představy zločinu samotného dospěly ke splynutí s eucharistickým učením. Motivem vraždy se stává údajná židovská touha získat křesťanskou krev, jež byla předpokladem k ovládnutí spásonosných a jiných magických sil. Vlna obvinění dosáhla vrcholu na konci 15. století a velká většina všech případů následovala stálý a standardizovaný vzor. Nicméně po nastolení a upevnění diskursu rituálních vražd, se tento soudržný model začal rozpadat. V 16. století se odchylky od tohoto archetypu staly více běžnými. Mezi oběťmi vražd se stále častěji nacházely osoby různého věku, obou pohlaví. Ztotožňování zavražděných dětí s eucharistickou obětí se pozvolna vytrácelo ze soudních procesů a víra v magickou moc křesťanské krve začíná být zlehčována a nakonec je úplně opuštěna.

Rozpad magického a náboženského diskursu rituálních vražd je provázen poklesem počtu procesů. Příčina takového vývoje je vědci spatřována v šíření reformačních myšlenek a ve všeobecném „rozčarování světa“ zahrnující odmítnutí katolické nauky o transsubstanciaci.²⁶⁵ Pokles v četnosti soudních procesů však neznamenal, že by tato krvavá

---

²⁶⁵ Srov. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude, Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*, s. 93.

obvinění zcela vymizela. Přesvědčení, že Židé vraždí křesťanské, děti přetrvalo v lidovém povědomí a kolektivní paměti. Zatímco se soudní procesy postupně vytratily, raná obvinění dosáhla významu faktu, který dosvědčovaly kroniky, příběhy, poutní místa, obrazy a sochy.

V 18. století případy krvavých obvinění vzrůstaly v četnosti ve východní Evropě, kdežto v západní Evropě zaznamenávaly opačnou tendenci. Nemnoho případů se vyskytlo v Polsku, když tento fenomén vrcholil v Německu. Ovšem právě v 18. století, kdy se prakticky zavíraly soudní síně těmto obviněním na západě, překotně narůstá jejich počet v Polsko-litevské unii, zemích koruny české a Uhrách.

Holešovský případ sledovaný v této práci řadíme k těm nařčením, v nichž původní archetyp nabývá širší podoby a kdy už ústředním motivem vražd není snaha simulovat Ježíšovo ukřižování, mučení a výsměch křesťanské víře, rituálům, nýbrž touha po spásonosné a magické síle křesťanské krve, ať už dospělého muže či ženy nebo chlapce či dívky. Podle hebrejské kroniky *Sefer niflaot* také víme, že za účelem podnícení nenávistných bouří proti Židům a posílení představ o zvrácených vraždících Židech v povědomí obecného lidu byl vytvořen a rozmnožován pamflet o zavražděné Josefě Trnečkové obviňující Židy z rituální vraždy. Tuto skutečnost můžeme rovněž zasadit do obecného rámce, jelikož pamflet byl jedním z nástrojů, který měl posouvat pouhé obvinění do roviny faktu, jak bylo naznačeno výše.

Závěry vyplývající z hlavního úkolu této práce, tedy srovnání informací, jež nám podává o případu vraždy Josefy Trnečkové hebrejská kronika *Sefer niflaot* a archivní prameny, jejichž sdělení shrnuje ve svém článku *Příspěvek k dějinám Židů v Holešově* Roland Schwarz, jsou následující. Při porovnávání jsme vycházeli přednostně z překladu hebrejského záznamu, který jsme konfrontovali se zprávami archivních zdrojů. Bylo zjištěno, že v klíčových bodech jako je místo činu, hlavní podezřelý, události vyvolané vraždou, výpovědi zadržovaných a přiznání obviněného se oba prameny shodují. Pomocí archivních záznamů se navíc podařilo identifikovat hlavní představitele celého příběhu. Velkým přínosem hebrejské kroniky však bylo, že nám přiblížila náhled a vnímání všech událostí s vraždou spojených očima židovských obyvatel Holešova. Ovšem nejen to, kronika nabízí podrobný popis jednotlivých událostí vraždy, vyšetřování, protižidovských násilností, útěku podezřelého, postupů ve vyjednávání židovských představitelů a zástupců s úředníky několika měst, pronásledování údajného viníka nebo soudní proces. Zachycuje také vztah panujíc mezi

---

židovskými obyvateli Holešova a křesťanským úřednictvem a vrchností. Dotváří tak obraz celého případu. Z obou zdrojů vyplývá, že vyšetřující úřady přistupovaly k případu s úctyhodnou příkladnou nezaujatostí a s nedůvěrou ke každému pokusu ohrozit spravedlnost a čestnost při vyšetřování a samotném procesu.

Archivní materiály stejně jako hebrejská kronika se shodují na skutečnosti, že Josefa Trnečková byla zavražděna v domě Abraháma Árona. Avšak Josef Svátek ve svém článku o pogromech v Holešově v této věci vyslovuje pochyby podobně jako v případě skutečného viníka vraždy. Vznáší pochybnost, že byla zraněná Josefa Trnečková přemístěna do židovské čtvrti z nežidovského Holešova, kde prý byla těžce zraněna neznámými vrahy.²⁶⁶ Tuto námitku však musíme pokládat za holou spekulaci, kterou nelze doložit archivními materiály ani tím, co nám sděluje hebrejská kronika. Svátkovo zpochybňování skutečného vraha spočívající v domněnkách, že na bezbranném podezřelém bylo použito mučení, a tedy existuje možnost, že přiznání bylo vynuceno násilím, je rovněž těžko prokazatelné.²⁶⁷ V těchto bodech se pohybuje v rovině osobního názoru.

V některých místech jako je například datum příslušné události, se kronika s archivními prameny mírně rozešla, ale nejednalo se nikdy o tak důležitou záležitost, která by měla za následek zpochybnění nějaké skutečnosti podstatné pro průběh celého případu.

Jediná zásadní pochybnost, jíž vznáší archivní materiály, je motiv vraždy. Vyšetřovací komisi se totiž zdálo nedostatečné a nevěrohodné, že by měla příčina vraždy zůstat jen u drzého vydírání pachatele obětí, ztráty peněz nebo dobré pověsti a záchvatu hněvu, který oběť vzbudila u pachatele svým útokem. Archivní prameny nás informují, že se komisi nepodařilo přimět Abraháma k přiznání jiného motivu vraždy, a proto bylo vyšetřování ukončeno tím, že Abrahám vraždil z důvodů, které uvedl ve výpovědi. Hebrejská kronika výtky komise nezmiňuje. Zda motivy vraždy vycházející z Abrahámovy výpovědi byly skutečné či ne, zůstane zahaleno tajemstvím. Z těchto poznatků lze na druhou stranu předpokládat, že při výsleších Abraháma Árona nemuselo být skutečně užito práva útrpného vzhledem k tomu, že se komisi nepodařilo přinutit jej k dalšímu doznání.

Nicméně holešovský případ by si zasloužil ještě mnoho odborné pozornosti, která by mohla více do detailu nahlédnout do archivních zdrojů, prozkoumat všechny okolnosti případu a soustředit se na některé aspekty promítající se do této události.

---

²⁶⁶ Srov. SVÁTEK, J., Pogromy v Holešově v letech 1774-1918, in *Židovská ročenka (5740) 1979/1980*, Rada židovských náboženských obcí: Praha, s. 38.

²⁶⁷ Tamtéž.

Literatura a prameny

Primární literatura a prameny

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad. 3. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1987.

BEN-SASSON, Haim H. (ed.). *A history of the Jewish people.* 11. print. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2002. 1232 p. ISBN 978-067-4397-316.

BEREROVÁ, Natália. (ed.). *Na křižovatce kultur: historie československých Židů.* Praha: Mladá fronta, 1992. 224 s. ISBN 80-204-0305-1.

Brno, Moravský zemský archiv, fond C1, karton 105, č. 2091 (Sch. I 99). Abraham Aron.

DAVIS, Ruth. Myšlenka komunity ve světě plném násilí – 311 ustanovení. In PÁLKA, Petr. (ed.). *Židé a Morava: sborník z konference konané 15. listopadu 2000 v Muzeu Kroměřížska.* 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2001, s. 25-32. ISBN 80-859-4526-6.

DREXLEROVÁ, Alžběta. *Jákob a Ezau na cestě k smíření?: Dějiny židovsko-křesťanských vztahů.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 180 s. ISBN 978-802-4423-357.

FREIMANN, A. H. (ed.). Sefer niflaot me-r. Pinchas Jehuda Lejb mi-Lejpnik. In *Kobez al jad (Minora Manuscripta Hebraica)*, n. s. 1 (XI). Jerusalem: Mekicej Nirdamim, 1936, s. 116-120.

GOLD, Hugo. (ed.). *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart.* Brünn: Judischer Buch- und Kunstverlag, 1929. 623 s.

MACIEJKO, Pawel. *Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*. 1st ed. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011. 360 p. ISBN 978-0-8122-4315-4

XXVI. *Mikulovské sympozium 24. - 25. října 2000: Moravští židé v rakousko-uherské monarchii (1780 - 1918)*. 1. vyd. Brno: Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, 2000. 369 s. ISBN 80-727-5017-8.

MILLER, Michael L. *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*. 1st ed. Stanford, California: Stanford University Press, 2011. 464 p. ISBN 978-080-4770-569.

PÁLKA, Petr. *Židé a Morava: sborník příspěvků přednesených na konferenci : Kroměříž, 11.11.1998*. 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1999. 127 s. ISBN 80-859-4518-5.

PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1993. 430 s. ISBN 80-900-8954-2.

ŘEZNÍČEK, Jan. *Fond C1: Tribunál (Vrchní a Apelační Soud) Fondové oddělení Criminalia (1590) 1649-1783 (1790): Inventář*. Moravský zemský archiv, Brno, 2006 (rkp.), s. 368.

SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů*. 1. vyd. Praha: NS Svoboda, 2003. 132 s. ISBN 80-205-1036-2.

SCHWARZ, Roland. Příspěvek k dějinám Židů v Holešově. In *Věstník Okresního musea v Kroměříži*. 8 (1965). Kroměříž: Okresní muzeum, 1965, s. 70-76.

UHLÍŘ, Dušan. Moravští Židé mezi sabatiánstvím a frankismem. In *Židé a Morava: sborník z konference*. 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1997. 120 s.

YUVAL, Israel J. *Two nations in your womb: perceptions of Jews and Christians in Late Antiquity and the Middle Ages*. Paperback print. Berkeley, Calif: University of California Press, 2008. 338 p. ISBN 978-052-0258-181.

Sekundární literatura

DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky, Kalendářem od Pesachu do Purimu*. 1. vyd. Praha: P3K, 2005. 80 s. ISBN 80-903584-3-8.

FLANNERY, Edward H. *The anguish of the Jews: twenty-three centuries of antisemitism*. Rev. and updated ed. New York: Paulist Press, 1985. 369 p. ISBN 08-091-4324-0.

HERMAN, Daniel. Antisemitský časopis Brněnský drak v době hilsneriády. In In PÁLKA, Petr. (ed.). *Židé a Morava: Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13. listopadu 2002*. 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2003, s. 232-238. ISBN 80-859-4535-5.

STOJAN, Zdeněk. Židé v Holešově ve druhé polovině 18. století. In KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovské památky Holešova*. Holešov: Regionální půlměsíčník MěÚ Holešov - "Holešovsko", 1999. 76 s. Knihovnička Holešovska, sv. 3.

LANGMUIR, Gavin I. Thomas of Monmouth: Detector of Ritual Murder. In *Speculum*. Vol. 59, No. 4 (Oct., 1984). Cambridge: Medieval Academy of America, 1984. p. 820-846.

KATZ, Jacob. *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2000. 392 p. ISBN 08-156-2827-7.

NEWMAN, Ja'akov, a SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1992. 285 s. ISBN 80-900-8953-4.

PODLEŠÁK, Jan. *Naše dny se naplnily: Z historie Židů v jižních Čechách*. 1. vyd. České Budějovice: Klub přátel Izraele, 2002. 300 s. ISBN 80-238-9881-7.

RICHTER, Jiří. Šabtaj ben Meir ha Kohen a jeho doba. In PÁLKA, Petr. (ed.). *Židé a Morava: Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13. listopadu 2002*. 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2003, s. 27-34. ISBN 80-859-4535-5.

SMOLÍK, Josef. *Křesťanství bez antijudaismu*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2002. 221 s. ISBN 80-729-8043-2.

VESELÁ-PRUDKOVÁ, Lenka. *Židé a česká společnost v zrcadle literatury: Od středověku k počátkům emancipace*. Praha: Lidové noviny, 2003. 153 s. ISBN 80-710-6430-0.

Židovská ročenka 5743/1982-1983. Praha: Rada židovských náboženských obcí, 1980. ISSN 0514-3616.

Židovská ročenka 5740/1979-1980. Praha: Rada židovských náboženských obcí, 1983. ISSN 0514-3616.

Elektronické zdroje

GRAUS, František. *Nepřátelství vůči Židům ve středověku* [online]. Publikováno 30. června 2005. Přeložil Martin Schlemmer [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://glosy.info/texty/nepreatelstvi-vuci-zidum-ve-stredoveku/3>>.

KIEVAL, Hilel J. *Blood Libels and Host Desecration Accusations*[online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Blood_Libels_and_Host_Desecration_Accusations>.

Seznam zkratek

Gn	Genesis	Kaz	Kazatel
Ex	Exodus	Pís	Píseň písní
Lv	Leviticus	Iz	Izajáš
Nu	Numeri	Jr	Jeremjáš
Dt	Deuteronomium	Pl	Pláč
Joz	Jozue	Ez	Ezechiel
Sd	Soudců	Da	Daniel
Rt	Rút	Oz	Ozeáš
1 S	1. Samuelova	Jl	Jóel
2 S	2. Samuelova	Am	Ámos
1 Kr	1. Královská	Abd	Abdijáš
2 Kr	2. Královská	Jon	Jonáš
1 Pa	1. Paralipomenon	Mi	Micheáš
2 Pa	2. Paralipomenon	Na	Nahum
Ezd	Ezdráš	Abk	Abakuk
Neh	Nehemjáš	Sf	Sofonjáš
Est	Ester	Ag	Ageus
Jb	Jób	Za	Zacharjáš
Ž	Žalmy	Mal	Malachiáš
Př	Přísluví		

Seznam příloh

Příl. 1: Překlad hebrejské kroniky <i>Sefer niflaot</i> „Kniha zázraků“	102
---	-----

Přílohy

Kniha zázraků

V roce 5 534²⁶⁸ od stvoření světa, za vlády zbožné královny Marie Terezie, královny a vládkyně nad zemi Uherskou, Českou, Rakouskou, Moravskou a malou zemí Slezskou, byl ve městě Holešově, v zemi Moravské jeden muž, jmenoval se Abrahám syn pana Árona,²⁶⁹ jméno jeho matky bylo Reisl a jeho žena se jmenovala Nisl.²⁷⁰ I následoval tento muž vlastní chtíč,²⁷¹ řídil se vlastním srdcem a vlastníma očima,²⁷² a jeho duše zatoužila po jedné křesťanské ženě zkažených mravů,²⁷³ a mnohokrát s ní obcoval. A stalo se toho dne, čtvrtého dne Svátku nekvašených chlebů²⁷⁴ a čtvrtého dne v týdnu,²⁷⁵ že k němu přišla tato smilnice v čase večera, jako obvykle. Ale on povstal proti ní, ranil ji a pobodal čtyřiceti dvěma ranami, a zabil ji. A také ona ho poranila na tváři a ruce.

Nisl, Abraháмова žena, má strýce jménem pan Moše,²⁷⁶ a ten se oné noci vracel po večerní modlitbě ze synagogy a šel do domu svého syna pana Zalmana, který měl okna svého domu naproti oknům Abraháмова domu. Vtom pan Moše uslyšel v Abrahámově domě veliký a hořký křik a řekl svému synovi: „Slyším trýznivý hlas v Abrahámově domě. Není to nic jiného než hlas jeho ženy, kterou mlátí, poněvadž se k ní vždy chová tak, že se s ní hádá a bije ji.“

---

²⁶⁸ Tedy v roce 1774.

²⁶⁹ V archivních pramenech jeho jméno zní „Abraham Aron“, srv. SCHWARZ, „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 74.

²⁷⁰ V archivních pramenech se jmenuje Nisse Aron, srv. SCHWARZ, *tamtéž*.

²⁷¹ Hebrejsky *jecer ha-ra*, „sklon ke zlému“, koncept rabínské teologie.

²⁷² Srv. Nu 15,39. Verš je také součástí *Šema Jisrael*, tudíž byl všeobecně znám.

²⁷³ V překladu „prostitutka“; zde v tomto kontextu může znamenat „cizoložnice“ či „smilnice“.

²⁷⁴ Tedy židovského Pesachu.

²⁷⁵ Tedy ve středu 30. března 1774. Autor kroniky uvádí „čtvrtého dne v týdnu“, neboť židovský týden začíná nedělí jakožto prvním dnem, a středa je tedy „čtvrtým dnem v týdnu“. V celé kronice jsou dny v týdnu určovány podle židovského počítání.

²⁷⁶ Podle archivních pramenů se jmenoval Moyses Knöppfelmacher, srv. SCHWARZ, *tamtéž*.

A spěchal a běžel tam, podívá se a hle, dveře byly zavřené. Zaklepal na ně a řekl: „Otevřete mi!“ Abrahám mu však nechtěl otevřít. Když pan Moše viděl, že mu nechce otevřít, šel do pokoje manžela sestry Abrahámovy ženy, který se jmenuje pan Lejb,²⁷⁷ a vyprávěl mu [o tom]. Protože pan Lejb bydlel s Abrahámem v jednom domě,²⁷⁸ avšak nikoli v jedné světnici, šli oba dva, pan Moše i pan Lejb, ke vchodu místnosti pana Lejba, který je v zadní části světnice. Vzali do rukou svíci a přišli ke dveřím do zadní části Abrahámovy pokoje. Jelikož do každého z pokojů vedou dva vchody, přední vchod a zadní vchod, zakleпали každý na jedny dveře.

A Abrahám zvolal a řekl: „Kdo to klepe na dveře?!“ A pan Lejb odpověděl: „Jsem pan Lejb, manžel sestry tvé ženy!“ Pan Moše totiž své jméno zmínit nechtěl, neboť se domníval, že [Abrahám] bije svou ženu a pan Moše byl jejím strýcem; možná by mu pak neotevřel, protože by se bál, že by jí [pan Moše] pomohl.

A dveře se otevřely a oba vešli do pokoje. A jak tam vcházeli, rozhlédli se a hle, spatřili ženu stojící u stěny a vlasy jí padaly přes tvář. I pohlédli na sebe oba muži v úžasu nad tou věcí, neboť nevěděli, co to znamená. A zatímco se ještě podívovali, hle, ona padla k zemi. Tehdy pochopili, že ji [Abrahám] zabil.

I spěchal pan Lejb a běžel k domu jeho otce a matky a vyprávěl jim, co udělal jejich syn. Tehdy se jeho otec a matka velice zděsili. A zatímco s nimi mluvil, hle, přišel také Abrahám. Řekli mu jeho otec a matka: „Co je ta věc, kterou jsi učinil?“ A on jim řekl: „Jděte do mého domu, sami uvidíte!“ A vyšel z jejich domu, uprchl a unikl té noci.

I vzala jeho matka ocet a pálenku a šla v hrůze do Abrahámovy domu. Křísila zavražděnou ženu, a také dala do jejích úst ocet, aby se její duše vrátila, jelikož si myslela, že možná ztratila vědomí kvůli ranám, které jí uštědřil. Avšak nebylo jí žádné pomoci ani prospěchu, protože její duše odešla a [ona] zemřela.

I poslali jeho otec a matka pro křesťanského lékaře, poněvadž si mysleli: „Možná ji uzdraví a navrátí jí jejího ducha pomocí dobrých léků, které jsou známy lékařům.“ A přišel ten lékař a shledal, že je mrtvá. Přezkoumal její tělo od hlavy až k patě a našel na něm

---

²⁷⁷ V archivních pramenech je nazýván Löbel Deutsch, srv. SCHWARZ, s. 72.

²⁷⁸ V té době bylo v ghettech obvyklé, že i jedna místnost připadala na jednu rodinu, tedy v domě bydlelo často mnoho rodin. Srv. např. HRDLITSCHKA, M., „Die mährische Judengasse in vormärzlicher Zeit“, in GOLD, H. (ed.), *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*, Jüd. Buch. Kunstverl., Brünn 1929, s. 53-66. Byl to jeden z důsledků tzv. translokačního patentu z roku 1726, srv. chronologický přehled dějin moravských Židů na konci této knihy.

čtyřicet dva ran a bodnutí. A lékař řekl: „Tuto vraždu nespáchal jeden muž, protože bodnutí a rány dokazují, že se jí dopustilo mnoho lidí.“

A pan Árón šel a pověděl panu Hirschovi, jenž byl v té době hlavou obce, co učinil jeho syn. I zděsil se pan Hirsch velmi mocným děsem, spěchal a šel k rychtáři a oznámil mu tu věc, jelikož náš pán²⁷⁹ nebyl tehdy ve městě, protože byl v císařském městě Vídni. I poslal rychtář dva křesťanské muže, kteří byli hlavními vůdci města, městského rádce a písaře, a ti jsou poctivými a upřímnými lidmi a příznivci Židů. I přišli do Abrahámovu domu a spatřili mrtvou ženu ležící na zemi. Poslali tito soudci pro její matku a jejího bratra, poněvadž neměla otce, a oznámili jim, že byla zavražděna v židovské ulici. A nařídili jim: „Jděte do židovské čtvrti a přineste s sebou nosítka, abyste ji na ně položili a odnesli ze židovské čtvrti.“ Přišli k Abrahámovu domu a spatřili ji mrtvou, a naříkali tam velikým nářkem. Ale nosítka neměli, a tak jim pan Árón nosítka půjčil. Položili ji na ně a křesťanští lidé ji odnesli ze židovské čtvrti.²⁸⁰

A jak ji nesli – soudci jdouce v blízkosti nosítek –, její matka a bratr spustili hlasitý pláč. A umlčeli je soudci, v jejichž přízni se nalézáme, a řekli jim: „Neplačte tak nahlas [nyní] v noci, abyste nevydělili lid, který leží na svých ložích a spí.“ Neboť soudci a písař se báli, aby se křesťané nevybudili ze spánku a neviděli tu zavražděnou na vlastní oči; aby jejich srdce nevzplanulo; aby se na Židy nerozhořčili, a aby je v rozlícení nepobili a nevyhladili.

A bylo to [zázrakem] od Boha, že křesťané spali, i to, že byla zabita na počátku noci a oni [již] usnuli a spali celou noc až do rána. Kdyby jim však byla známa ta věc večer, nezůstal by ze všech Židů jediný, který by vyvázl nebo unikl.

A vynesli její tělo ze židovské ulice a přinesli ji k tržnici a uložili ve vazbě patřící vojákům. A té noci soudci vzali pana Lejba a ponechali ho ve vazbě, neboť řekli: „Jelikož žije u Abraháma v domě, možná se i jeho ruka podílela na té vraždě.“

---

²⁷⁹ Hrabě Ludvík Rudolf Erdödy.

²⁸⁰ V archivním pramenu nalézáme tento záznam: „Dne 30. března 1774 kolem 9. hod. v noci přišli židovští holešovští rychtáři Herzl Josef Hruška a Wolf Abraham a přednesli starostovi, že v židovském městě jistého Abrahama Arona leží zakrvácená ženská osoba. Po obdržení zprávy dostavil se starosta Rudolf Rozací, měst. rychtář Ignác Ehlacher a syndikus Bertholmann Žejkovít v rychlosti, aby obecný lid nepobouřili. Při příchodu do oznámeného domu Abrahama Arona našli tu ženskou osobu v její vlastní krvi mrtvou ležet. A poněvadž v celém domě žádná jiná osoba k nalezení nebyla, jen v předsíni Löbel Deutsch, byl tento jako podezřelý z této vraždy do vazby vzat a také žena Abrahama Arona zatčena a do vězení dána.“ Srv SCHWARZ, *tamtéž*, s. 71-72.

Jakmile jsme uslyšeli o té zlé věci, kterou spáchal ten vrah, ztratili jsme odvalu a pozbyli jsme ducha²⁸¹ a náš svátek se proměnil ve smutek. Oné noci od nás spánek prchal²⁸² a na lože jsme nevstoupili, jen jsme sedávali s pláčem ve vzpomínkách²⁸³ na to, co se na nás přivalilo a padlo na nás. Neboť jsme vzbudili nelibost u obyvatel této země,²⁸⁴ v níž s nimi žijeme, a kteří nám prokazují jen dobro, a jejichž prostřednictvím získáváme živobytí pro své domovy, a dosud jsme se těšili poklidnému bezpečí, takže i malý chlapec mohl jít po cestě o půlnoci samotný a nestalo se mu nic zlého. Velmi jsme se báli, aby se neshromáždili proti nám a nezničili nás a naše domy.

A ráno se o té věci dozvěděl každý z křesťanů žijících ve městě, a bylo to zlé v jejich očích a vzplanuli velikým hněvem. Bylo jim však příliš málo vztáhnout na nás ruku onoho dne, poněvadž si pomysleli, že by na nás možná nemohli vykonat pomstu podle své vůle, protože ve městě žije kolem šesti set židovských mužů včetně mládenců, a také mnoho křesťanů, kteří nás milují a pomáhají nám.

I řekli si mezi sebou: „Hle, v neděli máme slavnost, je svátek našich Velikonoc.²⁸⁵ Nyní budeme mlčet a ovládat se, dokud se k nám neshromáždí ve dny naší slavnosti všichni vesničané, kteří žijí v našem okolí. A tehdy se zmocníme Židů a naložíme s nimi podle našeho přání. A každý další den, počínaje čtvrtkem, shromažďoval se četný lid z vesničanů a mnoho obyvatel toho města proti domu Abrahámově a nahlíželi skrze okna dovnitř onoho domu a viděli krev té ženy, která byla na zdi, neboť ve chvíli, kdy byla zavražděna, stála u zdi a její krev vystříkla na zeď a také na podlahu. A vzplanul oheň jejich hněvu a zvolali: „Proč bychom měli mlčet, [namísto toho, abychom] učinili Židům totéž, co oni učinili jí?“

Toho dne soudci zatkli také pana Mošeho, neboť když vyslyšeli pana Lejba a vyšetřovali, jak se stala taková ohavnost, pověděl jim o tom, co viděli on a pan Moše, a proto zatkli i jeho. Neboť řekli: „Vzhledem k tomu, že mu byla známa ta věc vraždy, možná také on mu pomáhal zabít ji. Také chytili tu ženu Nisl a její sestru Deboru,²⁸⁶ ženu pana Lejba, a zavřeli je do vězení.

---

²⁸¹ Srv. Joz 2,11.

²⁸² Srv. Est 6,1.

²⁸³ Srv. Ž 137.

²⁸⁴ Doslova „naše vůně se stala zahrávající v očích obyvatel této země“, odkaz na Gn 34,30.

²⁸⁵ Tj. 3. dubna 1774.

²⁸⁶ Její jméno podle archivních pramenů bylo Veronika Deutsch, srv. SCHWARZ, *tamtéž*, s. 74.

A jedna žena, jmenovala se Cemach, šla tu noc v době vraždy k panu Lejbovi, aby od něj koupila víno, a uviděla onu ženu, jak stojí u Abraháмова domu. Zavolala na Abraháma a on jí odvětil: „Vstup ke mně do domu,“ a ona vstoupila k němu do domu. A tato žena Cemach přišla k Židům a řekla jim: „Takto mluvil Abrahám k té ženě oné noci.“ Šli Židé k soudcům a řekli jim: „Takto mluvila ta žena Cemach.“ A soudci poslali pro tu ženu, aby si od ní vyslechli slova, která pověděla Židům. Ale nezatkli jí, neboť soudci řekli: „Nemá vinu, protože nebyla přítomna u té vraždy.“

V pátek vyšli pan Lejb, jeho žena a ta žena Nisl z vězení, neboť soudci je důkladně vyslyšeli a vyšetřovali a prohlásili, že oni mu při vraždě nepomáhali.

A soudci poslali pro soudce a rádce města Kroměříž a seznámili je s tou záležitostí, jelikož na rozdíl od soudců města Kroměříž neměli právo vyhlásit rozsudek smrti. A toho dne kroměřížští soudci přišli a vešli do domu, aby viděli tu krev, a odešli odtud. V sobotu poslali pro pana Lejba a řekli mu: „Povězte nám, prosím, podle pravdy, a nic před námi nezatajujte, jak se stalo to veliké zlo.“ A on jim vyprávěl o všem, co viděl, a nic před nimi nezatajil. Pan Lejb mluvil dále a řekl: „Jestliže mi nevěříte, vyslechněte pana Mošeho a jednu dívku, která slouží v domě jeho syna, pana Zalmana. Také oni tam byli s ním a viděli [vše] stejně jako já, zeptejte se jich. Odpoví vám a uvidíte, že mám pravdu. Poslali pro pana Mošeho a tu dívku a ptali se jich na jejich mínění, a i oni odpověděli podle jeho slov. A soudci města Kroměříže nařídili soudcům našeho města, aby zatkli pana Mošeho a tu pannu, pana Lejba, jeho ženu a onu ženu Nisl, dokud nenařídí podle zákona, jak s nimi naložit. A soudci našeho města je uposlechli a učinili tak. Ten den²⁸⁷ se vrátili do svého města Kroměříže. Ještě než odsud odcestovali, nařídili pohřbít tu zavražděnou, a brzy poté vyrazili. I vzali křesťané kus tkaniny, kterou byla podestlána Abraháмова postel, zakryli ji s ním a tak ji pochovali.“

Naši nepřátelé však proti nám předložili lživá nařčení, řka: „Židé nemohou slavit svátek nekvašených chlebů, nemají-li krev křesťanů.“ A rozhlásili ještě další lež, řka, že na ni vztáhlo ruku mnoho Židů, někteří ji zabili, někteří ji bodali, aby z ní vyšla krev, a někteří z nich odebírali krev do nádoby. Říkali takové věci v přítomnosti rozlíceného a hloupého lidu, který uvěřil každému slovu, neboť neznali [pravdu] a neuměli rozlišit mezi pravdou a lží, a uvěřili jim. A přestože všichni vzdělaní mezi křesťany, jejich kněží a vrchnost, prohlásili mocným hlasem: „Nenaslouchejte²⁸⁸ těmto klamným slovům,“ nemohli vypudit tu věc ze

---

²⁸⁷ Tj. v sobotu 2. dubna 1774.

²⁸⁸ Materiál uvádí *taasu*, jedná se o chybu v tisku.

srdce zástupu lidu, pokoušeného a podvráceného slovy našich nepřátel. A nepřátelé Židů poslali dopisy do města Brna, hlavního města Moravské země, kde vládou velcí a vážení pánové na předních soudních stolcích, kam je usadila zbožná a vznešená paní královna,²⁸⁹ aby soudila a vládla všemu lidu této země, a aby se řídili podle jejich nařízení.

Obsah toho dopisu byl stejný jako vše, co rozhlašovali mezi prostým lidem. Dopisy nepodepsali svými jmény, aby se nepoznalo, od koho přišly, neboť věděli, že jsou ve skutečnosti lživé. Navíc křivě obvinili pana Mošeho s tvrzením, že jí zasadil poslední ránu, která způsobila její smrt, a zpívali o tom píseň na trzích a na ulicích. Představili ji a vyobrazili ve dvou podobách, první byla podoba za jejího života, když byla krásného vzezření a krásného vzhledu, druhá byla její podoba po smrti s ranami a bodnutími. Nakreslili tyto podoby a obrázky a rozeslali je po celé zemi; nebylo města ani vsi, do nichž by se tyto obrázky nedostaly. Ta vyobrazení byla poslána i do jiných zemí, aby rozpoutala hněv vůči Židům a vyvolala pomstu.

V pondělí, dvacátého třetího dne prvního měsíce,²⁹⁰ kterým je měsíc nisan,²⁹¹ vzkázali kroměřížští soudci soudcům našeho města, aby tam poslali zatčené vězně v poutech a železných okovech, jako odsouzence k trestu smrti. A soudci tak učinili, ale poslali je [až] po půlnoci, neboť se báli je poslat ve dne, aby se proti nim po cestě neshromáždil dav lidu, a aby je nezabili. Poslali s nimi také městského strážníka, aby je střežil.

A stalo se v úterý během jejich slavnosti, dvacátého čtvrtého dne v měsíci,²⁹² že se shromáždil početný vesnický lid po stech a tisících, a s nimi také velmi mnoho lidí z města, a přišli do židovské čtvrti. Židé prchali z ulic a utíkali do svých domů, zavřeli za sebou dveře svých domů a zavírali i okenice. I vzali vesničané a měšťané sekery a hrubé hole, tloukli silně do okenic a dveří a rozbíjeli je.

Když byly okenice otevřené, tloukli do okenních tabulí, dokud se neroztříštily – i když se jim to u všech nepodařilo – a vytrhali všechny kovové mřížky, do nichž byly vsazeny okenní tabule. U několika domů zlámali rámy oken a zničili také zeď, do níž byly rámy

---

²⁸⁹ Tj. Marie Terezie.

²⁹⁰ Tedy 4. dubna 1774.

²⁹¹ Nisan je první měsíc židovského kalendáře, který pokrývá v gregoriánském kalendáři období března až dubna. V tomto měsíci slaví Židé 15.-22. nisanu svátek Pesach a 27. nisanu slavnost Jom hašoa, srv. DIVECKÝ, J., *Židovské svátky*, Nakladatelství P3K, Praha 2005, s. 10-13.

²⁹² Tedy 5. dubna 1774.

zasazeny. Házeli dovnitř domů velké kameny a bořili kamna. Rozbili i všechno slavnostní nádobí, které bylo uvnitř.

A když byly domy otevřeny, vešli vesničané a měšťané dovnitř, a Židé prchali z domů a schovávali se na půdách a ve sklepeních, a někteří se ukryli u křesťanů, kteří je měli rádi. A někteří zůstali ve svých domovech, aby chránili to, co jim patří, ale nemohli [tam] vydržet kvůli velkým kamenům, které na ně vrhali, a také oni utekli a schovali se.

A vesničané a měšťané loupili peníze, stříbro, zlato, šaty i nádobí. V některých domech házeli svícný na zem a rozbíjeli je, ale v některých domech je vzali. V jiných domech vzali i polštáře a příkrývky, a roztrhali knihy. Ale Hospodin Izraele je dobrý a střeží nás ze svého trůnu, neboť nedopustil ztrátu jediné duše, leč dva nebo tři Židé, kteří zůstali ve svých domech, aby chránili svůj majetek, byli zraněni, avšak nikoli smrtelně.

Tu si řekli vesničané vespolek: „Pojďme do synagogy a učiňme to samé, co jsme udělali s jejich domy.“ Spojili se všichni dohromady a přišli ke vchodu synagogy, vedoucího do místnosti určené pro ženy, a zničili rám dveří i dveře samotné. Odtud vyšli po schodišti k dolní ženské galerii, odkud vyšli po schodech vedoucích k horní ženské galerii synagogy. Odtud odešli a šli přes vchod v dřevěné stěně, oddělující ženskou galerii a horní mužský sál. Vešli do mužského sálu a rozbili sloupy, naleštěné a načerveno natřené, jež stály vedle schodiště vedoucího z dolního velkého mužského sálu k hornímu mužskému sálu.

Otevřeli dveře horního mužského sálu synagogy a vstoupili dovnitř. A tam u schodů [byl] svatostánek a napravo i nalevo od schodů stojí sloupy představující sloupy světa. [Ti muži] rozbili sloupy nalevo od schodů. Ukradli oponu²⁹³ zavěšenou před svatostánkem a vyňali z něj svitky Tóry, svlékli z nich pláštíky²⁹⁴ a plátna²⁹⁵ a vzali je. Roztrhali listiny nacházející se na stěně, na nichž byly napsány chvalo zpěvy a modlitby.

Avšak dovnitř obou ženských galerií, dolní a horní, ani do dolního velkého sálu mužů nevstoupili, neboť zůstali ve čtvrti a rozbíjeli a tříštili sklo všech oken pomocí kamenů, které házeli do oken, a pomocí dlouhých holí, jimiž dosáhli na vysoká okna. A říká se, že zbožní

---

²⁹³ Tato opona (hebrejsky *parochet*), jež zakrývá svatostánek, má předobraz v biblické Arše úmluvy. Symbolizuje chrámovou oponu, která oddělovala svatyni od velesvatyně.

²⁹⁴ Pláštík (hebrejsky *mejil*) příkrývá svitek Tóry, je často bohatě vyšíván a kromě náboženských motivů (jako koruna Tóry, desatero apod.) obsahuje i jméno osoby, která jej vyrobila či jeho výrobu sponzorovala.

²⁹⁵ Autor tím mohl mínit povijan (*vimpl*), jímž byl někdy omotán svitek Tóry; je podobný povijanu pro novorozeňata. Tento zvyk je obvyklý především u aškenázských Židů.

z řad křesťanů a přátel Židů se jim postavili a nedovolili jim vstoupit do dolního velkého sálu synagogy.

Asi po dvou hodinách od doby, kdy [začali] ničit a loupit, ustali v ničení a loupení. Ale poté co přestali dělat to, co nám prováděli, neodešli z naší čtvrti, a přidali se k nim ještě další vesničané, kteří tam nebyli na začátku, a my jsme nevěděli, co se děje. I vyšli Židé ze svých domů s rozbitými dveřmi a okenicemi, poněvadž měli strach z vesničanů stojících na ulici, že se proti nim možná shromáďují podruhé, aby je zabili a vzali si to, co zbylo. A šli do těch nejpevnějších domů, u kterých [vesničané] nemohli zničit okenice, dveře, ani závory, a u nichž byly také mříže v oknech. Vzali ze svých domů vše, co jim zůstalo, a odnesli to s sebou tam, a zavřeli se uvnitř.

A když vesničané stáli v ulicích, hle, jede na koni jeden z vojáků, jaké má naše paní, její veličenstvo zbožná královna, přijel do židovské čtvrti a křičel na venkovany: „Vstaňte a opusťte židovskou čtvrť a jděte každý do svého domu, jelikož brzy přijede velitel setniny, jenž je v obci Prostějově, a s ním šedesát bohatýrů, a všichni drží v rukou meče, vycvičení k boji,²⁹⁶ a bodáky v rukou, aby chránili Židy. Proto je nechte být, abyste jej nerozlítli, a aby vám snad nakonec nebylo hořce.“ Ještě mluvil, když vtom jeden venkovan zvedá svou ruku a v ní má sekyru, a chce ho uhodit. A když voják spatřil, co ten vesničan učinil, vzplanul hněvem, vzal pušku, kterou držel, a na ní měl malý bodec; bodnul vesničana tím bodcem u oka a krev vystříkla na vesničanův šat.

A vesničané se zalekli toho, co učinil voják tomu venkovanovi, a křičeli silným hlasem: „Viděli jste, co učinil ten muž? Zabil muže, jednoho z nás, kvůli Židům!“ A vesničan pozvedl svůj hlas a zvolal: „Což nemá být má duše pomstěna na těchto Židech, kvůli nimž byla prolita má krev?“ Tato jejich slova jsme slyšeli v domech, v nichž jsme byli zavřeni. Zachvátila nás hrůza, poněvadž jsme si řekli: „Ach, zajdeme, zhyneme, my všichni zhyneme,²⁹⁷ neboť venkované nepochybně pomstí usmrčeného pomstou za prolitou krev jejich bratra. Nevěděli jsme totiž, že nebyl mrtev, ale pouze zraněn. Venkované se snažili zabít onoho vojáka, ale on před nimi uprchl, a oni jej pronásledovali. Skryl se v domě jednoho z městských soudců, odkud – aby si zachránil život – utekl do domu křesťanského kněze.

Potom se stalo, že přišel velitel setniny, a s ním šedesát udatných vojáků vycvičených k boji. Utěšoval nás a promlouval k našim srdcím: „Nebojte se, nebuďte ustrašení

---

²⁹⁶ Srv. Pís 3,8.

²⁹⁷ Srv. Nu 17,27.

kvůli vesničanům, neboť já a lid, jenž mne následuje, vás ochráníme. Rozdělil své vojáky a postavil je na stráž do židovských ulic, aby je střežili dnem i nocí. Jeden dům na veliké ulici byl strážnicí, a v něm bylo dvacet vojáků, a druhý dům byl na okraji veliké ulice u pole, odkud přišli vesničané do židovské ulice směrem od pole, a ten byl strážnicí pro dvacet čtyři vojáků, aby střežili vstup do města. A my jsme jim dali mzdu, jídlo a pití.

Také Židé měli noční stráž ve všech ulicích, někdy dvacetičlennou, někdy třicetičlennou. Hlídky Židů sama bez vojáků sloužila noc co noc téměř až do svátku Šavuot.²⁹⁸ Slyšeli jsme totiž, jak se říkalo, že naši protivníci chtějí založit v naší čtvrti požár. Kvůli tomu neuléhali Židé [ke spánku] ve svých domech s rozbitými dveřmi a okenicemi, ale spali v domech svých přátel na zemi, čtyři nebo pět hlav rodin v každém domě se svými rodinami. A někteří křesťané nás opět děsili a říkali: „Hle, přijdou na vás vesničané z hor, a bude jich padesát, s válečnými zbraněmi, a bude to pro vás horší než všechno zlo, jež vám způsobili obyvatelé vesnic v nížině.“ Dopadla na nás hrůza a děs, a vyprávěli jsme tyto věci vojákům, kteří nás střežili. I promluvili k nám: „Nemějte strach, nezoufejte ani kvůli vesničanům z nížiny, ani [kvůli těm] z pohoří: dokonce, i kdyby na vás přišly tři tisíce, dokážeme je přemoci.“

Pán tohoto kraje, který sídlil v městě Olomouci, slyšel o zlých činech vesničanů, jimiž nám ublížili, a měl velikou starost. Neboť byl milosrdným mužem hledajícím spravedlnost, který nesnášel bezpráví a velmi miloval Židy. A ten poslal jiného pána, aby jeho jménem prošetřil a důkladně prozkoumal, co nám učinili vesničané. Dorazil do našeho města ve čtvrtek, dvacátého šestého dne měsíce nisanu.²⁹⁹ Procházel ulicemi od domu k domu a viděl velkou škodu, která byla na nich spáchána; byl tou věcí velice udiven a prohlásil: „Bylo to vzplanutí velkým hněvem.“

Přišel také do synagogy, aby vyšetřil, co bylo napácháno v ní. Přišel ve chvíli, kdy jsme podle zákona odříkávali [modlitbu] „Buď vůle Tvá,³⁰⁰ která následuje po knize žalmů,

---

²⁹⁸ Šavuot je biblický poutní svátek na oslavu darování Tóry, slaví se 6. sivanu (mimo Izrael i 7. sivanu). Termín svátku je odvozen od pesachových oslav, poněvadž v Tóře nemá pevně stanovené datum. Svoboda získaná východem z Egypta (Pesach) dosahuje svého přirozeného naplnění přijetím Tóry na Sinaji (Šavuot).

²⁹⁹ Tj. 7. dubna 1774.

³⁰⁰ Není zcela jasné, co má autor na mysli, mohlo jít o místní zvyklost. Modliteb začínajících slovy „Buď vůle Tvá“ je veliké množství; jsou zahrnuty například in LANDA, M. (ed.), *Machzor le-jom ševii u-šmini šel Pesach u-le-šabat chol ha-moed*, Praha 1834, II, 4b-5a [hebrejsky].

neboť ode dne „Isru chag“³⁰¹ dále jsme každý den ráno recitovali jednu z pěti knih žalmů,³⁰² a stejně tak večer. Když slyšel, jak naříkáme a žadoníme, pocítil nad námi slitování. Byl dojat až k pláči a nedokázal tam [déle] stát, i odešel.

Vyšel odtamtud a šel do domu rady městských soudců, aby si od nich poslechl, jaké je jejich mínění o tom nařčení, které o Židech předkládali nepřátelé Židů, [aby zjistil,] zda mají pravdu či nikoli. Soudci mu odvětili jedním hlasem a řekli: „Neřid'te se podle jejich slov, neboť jsou to slova klamavá, jelikož pouze jediný muž se dopustil vraždy, a všichni [ostatní] Židé jsou neviní. V radě, svolané za tím účelem, však seděl jeden muž, který obviňoval všechny Židy a pomlouval je u pána. A když jeho slova uslyšel pán, hrozně se rozlítil a řekl mu: „Vstaň ze svého křesla a již v této radě nezasedej, neboť jsi mluvil hněvivě o Židech.“ Odstranil jej ze [seznamu] pozvaných hostů oné rady od onoho dne nadále.

I viděl pán, že dáváme mzdu vojákům a řekl: „Není dobré, co děláte, abyste neměli nouzi a nepřišli o své peníze. Nyní mě poslechněte: radím vám, aby [vojáci] nedrželi stráž ve vašich ulicích, s výjimkou šesti mužů; zbytek bude přebývat ve velkém domě³⁰³ na tržišti, v němž vojáci vždy přebývají, a tak je nebudete muset odměňovat mzdou. A pokud se vesničané shromáždí a přijdou do vašich ulic, strážci u vás uslyší hluk bubnů a bodáků, a vojáci, připravení uvnitř toho domu, pak budou spěchat, povstanou a pomohou vám, a budou vás bránit.“ A Židé uposlechli jeho hlasu a učinili tak.

Vesničané šli také do města Přerova a učinili se židovskými domy, s jejich okny a dveřmi to samé, co učinili nám, a majetek uloupili. Stejně tak naložili se všemi Židy, přebývajícími ve vesnicích v našem okolí v okruhu asi tří parasangů.³⁰⁴ Ve městě Kroměříži se shromáždili všichni křesťanští mladíci a chtěli jít do židovské čtvrti, aby provedli stejné věci, jaké učinili vesničané na všech místech, kam přišli. Ale křesťanský kněz, který tam byl, měl velmi rád Židy, následoval spravedlnost a nenáviděl bezpráví, a ten nám v oněch dnech prokázal veliké dobrodiní. Poslal jejich učitelům tento vzkaz: „Žádám vás, oznamte mi, zda máte moc zadržet vaše učedníky ve vaší škole, aby nepáchali zlo a neničili židovskou čtvrt'.“ A učenci uposlechli jeho hlasu a poslali pro jinochy s těmito slovy: „Střežte se [toho, abyste páchali] škodu v židovských ulicích a dopouštěli se zla!“ A odrazovali je, aby na ně

³⁰¹ *Isru chag* je název osmého dne Pesachu. Onoho roku to bylo 22. nisanu, tedy 3. dubna 1774.

³⁰² V Bibli je Kniha žalmů jedinou samostatnou knihou, v židovské tradici však bývá rozdělena do pěti částí.

³⁰³ Tj. ve vojenské základně.

³⁰⁴ Parasang je starověká íránská jednotka délky (putovní vzdálenosti) srovnatelná s evropskou ligou. Vzdálenost 1 ligy se mohla rovnat přibližně 6 km.

[mládenci] nešli. A mládenci se od nich [Židů] odvrátili, a tak měli Židé pokoj. Neboť vesničané nemohli vejít do města zvenku, protože město bylo opevněné a uvnitř byli vojáci. A obyvatelé našeho města byli ve městě uvězněni, nikdo ani nevycházel, ani nemohl jít z města ven. Vycházení ani chození totiž nebylo pokojné kvůli vesničanům, kteří po nich házeli kamením a zasazovali jim rány a údery holemi, a tak [obyvatelé našeho města] nemohli opatřit jídlo pro sebe, ani pro své ženy, děti a nemluvňata.

V hlavním městě Brně žil jeden židovský muž, jmenoval se pan Eliezer,³⁰⁵ a ten byl zástupcem³⁰⁶ [naší] země. Neboť to již dávno bylo zvykem mezi Židy v naší zemi, že měli nad sebou muže, který hájil jejich zájmy u pánů,³⁰⁷ jestliže mají věc vyžadující zprostředkování.³⁰⁸ Byl to muž moudrý, rozumný, bezúhonný, bohabojný, jenž se vyvaroval zla. A Bůh mu zjednal přízeň u velikých mocných,³⁰⁹ vznešených této země, rozprostřel nad ním milosrdenství, a on se těšil jejich přízni.

A když přišly spisy o té pomluvě, ti mocnáři se velmi rozlítili, neboť toužili po milosrdenství a milovali pravdu, a prohlásili: „Poněvadž se vražda stala ve městě, cožpak vskutku Židé nemohli chytit toho vraha? A proto mohou být pravdivá slova udavačů, totiž že na tom zločinu se podílela ruka všech, a oni mu pomohli utéct.“ A mocnáři řekli zástupci [Židů]: „Poslyš, slyšeli jsme opravdu o tom velkém zlu, které udělal tvůj lid, že prolil v onom městě nevinnou krev.“

A zástupce odpověděl a pravil: „Chraň Hospodin můj lid, aby se dopustil takové věci a někomu vzal život, jelikož jen jediný muž byl vrahem, a ostatní jsou nevinní.“ A mocnáři mu řekli: „Prověříme, zda opravdu posílají muže ze svých řad, aby pronásledovali vraha, dokud ho nedopadnou a nepostaví před nás, abychom ho soudili. Tak poznáme, že jsou upřímní, a budou v pokoji a nebudou se bát, protože budou sídlit v této zemi a obchodovat. Jestliže se však budou zdráhat jej pronásledovat – to je ta věc, o níž jsme mluvili, že všichni napomohli

---

³⁰⁵ Podle archivních dokumentů se jmenoval Lazaro Abraham Politzer, srv. Moravský zemský archiv, C1, inv. č. 2091a, fol. 27r.

³⁰⁶ V textu uvedeno slovo *melic* (jinak také *šadlan*) – pravděpodobně se jednalo o politického reprezentanta židovské komunity, v tomto případě Moravy.

³⁰⁷ Tím je míněna vrchnost, šlechta.

³⁰⁸ Podle jedné halachy měli šadlani privilegium spočívající v tom, že nemuseli dodržovat některé zákazy pro Židy, např. mohli se oblékat jako bohatí lidé či aristokrati a směli studovat sekulární vědy. Srv. např. KATZ, J., *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*, Syracuse University Press, Syracuse, New York 2000, s. 71-72.

³⁰⁹ Srv. Gn 39,21.

této vraždě, a tudíž jednali lstivě a vypudili jednoho z nich, o němž řekli, že on je jediný, kdo zabil, a zbytek se zločinu nedopustil – pak bude zřejmé, co se jim stane.“

Zástupce viděl, že je to s námi zlé, že není jiné záchrany, než dopadení vraha. Neboť slova mocných vyžadovala: „Musíte ho k nám převést.“ [Zástupce] spěchal a napsal dopis, a ten k nám dorazil v pátek za ranního rozbřesku, dvacátého sedmého dne onoho měsíce.³¹⁰ A toto jsou slova dopisu, poslaného židovským představitelům a vůdcům:

„Musíte vědět, že od mocných vůdců této země vyšel hrozný hněv kvůli tomu muži, který nejednal dobře pro svůj lid tím, že se dopustil vraždy v onom městě. Avšak mocnáři se s námi usmíří, pokud jej budeme pronásledovat, dokud jej nedopadneme a nepostavíme před ně k soudu, [nebudou usmířeni]. A když se tak stane, jediný vlasek z vaší hlavy nepadne na zem. Ale pokud tak neučiníte, bojím se, že dospějete až k branám smrti³¹¹ a na celý rod Izraele dopadne hněv. Teď mě poslouchejte a zachráníte si život: buďte silní a stateční, staňte se vojáky. Bezodkladně jej pronásledujte, dokud jej nedostihnete; to přinese pokoj vám i celému Izraeli.“

Také [židovští] vůdci [naší] země nařídili v dopise našemu městu, aby každý, kdo zná místo Abraháмова pobytu, jej oznámil, a neoznámí-li to, padne na něho klatba³¹² a ponese vinu.³¹³

A byl celý lid popletený a nevěděli, jakou cestu si vybrat, která bude v jejich očích přímá, aby se po ní vydali, která bude pro ně lepší, zda když jej vydají, či když jeho vydání odmítnou. Tak se lid rozdělil. Někteří říkali: „Naše rada je, abychom jej nevydali. Neboť pokud jej vydáme a stane se, že se nebude moci u soudu obhájit a zachránit se před smrtí, jeho rozhořčení vzplane jako oheň³¹⁴ a řekne: ‚Můj lid a mí bratři jsou vůči mně nelitostní, neslitují se nad mou krví, neušetří mne, a vydali mne propasti smrti. A já jim učiním to samé a pomstím se na nich a moje duše zemře spolu s nimi.‘ A řekl by před mocnáři: ‚Proč mám zemřít jen já sám, cožpak mně všichni židovští obyvatelé města nepomáhali a nezavraždili ji stejnou měrou jako já?‘”

---

³¹⁰ Tj. 8. dubna 1774.

³¹¹ Tento slovní obrat značí hrozbu pogromu.

³¹² Jmenována je zde klatba *cherem*, což je nejvyšší stupeň zavržení a znamená celkové vyloučení ze židovské komunity, podobné exkomunikaci v Římskokatolické církvi.

³¹³ Tj. vinu za důsledky svého jednání, mezi něž by patřil například rozsáhlý pogrom.

³¹⁴ Srv. Jr 4,4; 21,12.

A někteří [oproti tomu] říkali: „Rada, kterou jste dali, není dobrá, protože když zabráníme jeho pronásledování, mocní řeknou: ‚[Tím pádem] je skutečně známo a prokázáno, že je odedávna zákonem Izraele slavit Svátek nekvašených chlebů s krví křesťanů. Neboť právě proto Židé vzali svůj život do svých rukou a dospěli až k bráně smrti a nechtěli jej vydat do našich rukou, neboť jednal podle jejich příkázání a vůle, podle jejich zákona a náboženství.‘ A nebudou pohlížet křivě jen na samotné obyvatele našeho města nebo naší země, ale i na všechny Židy žijící ve vzdálených zemích, a oni nebudou schopni přetrvat v žádném místě diaspory. Proto musíme dodržet rozkaz mocných a neporušíme jejich příkazy, a musíme jej pronásledovat, dokud jej nedoženeme. Vzchopme se a buďme silní kvůli svému lidu, a Hospodin učiní, co uzná za dobré.³¹⁵ Poněvadž nám vždy odpověděl v den naší strasti, a On nám udělí milost před mocnými a nakloní jejich srdce k tomu, aby ospravedlnili Jeho lid. Také mocní jsou lidmi dobroty a milosrdenství, a neprolijí ukvapeně nevinnou krev; nebudou mu naslouchat a neuvěří jeho slovům, jelikož poznají, že z něj mluví jeho hněv a zuřivost.“

Tu lid, který se přimlouval za jeho pronásledování, převýšil počtem ty, kdo se přimlouvali za to, abychom jeho pronásledování zabránili, neboť jich bylo mnoho. Dva muži se uvolili jej pronásledovat; první se jmenoval pan Dód³¹⁶ a druhý se jmenoval pan Tovje,³¹⁷ vzali pro ně dva koně a na těch jeli. A pán, který tam byl, a který spravoval celou oblast a byl městským úředníkem, jim dal do rukou psaní pro soudce každického města a vesnice, [nařizující,] aby byla jejich ruka nápomocná v každém z těch míst, aby jej Židé či křesťané našli, chytili a předali do rukou těch dvou mužů.

Abrahám se vydal směrem do Uherska, aby tam uniknul; v noci svého činu šel do vesnice Veselí,³¹⁸ a odtamtud prchal do vesnice Kamenná Lhotka.³¹⁹ Tam si oholil své vousy, aby nikdo nepoznal, že je Žid, a aby nikomu ani nepřišlo na mysl, že je vrahem. Odtud prchal do vesnice Štítný,³²⁰ a odtamtud unikl do vesnice Bašic³²¹ ke své tetě, matčině sestře, a tam byl poslední dny během Svátku nekvašených chlebů.

---

³¹⁵ Srv. 2 S 10,12.

³¹⁶ Jidiš podoba jména David.

³¹⁷ Jidiš podoba jména Tobíáš, hebrejsky Tovja, Tuvja.

³¹⁸ Podle kontextu se musí jednat o Veselí nad Moravou.

³¹⁹ Dnešní Ostrožská Lhota.

³²⁰ Pravděpodobné, i když ne zcela jisté čtení názvu. Lokalitu se zatím nepodařilo identifikovat.

Tu oba dva měli téže noci sen, jeho teta a její muž, a hle, viděli, že otec jeho tety a matka, kteří byli mrtvi již mnohá léta, se jim zjevili a pověděli jim o všem, co se stalo ve městě Holešově, a o jejich vnuku Abrahámovi. Probudili se ze spánku a byli rozrušení a zděšení.

A bylo po svátku, a Abrahám šel k řece Váh,³²² která byla blízko jejich domu, a vyhlížel, zda třeba připluje loď nebo vor, aby na něj vstoupil. Jeho teta viděla, co chce udělat, a velmi se bála, protože si řekla, že vodou by se dalo ujet za jeden den mnoho parasangů, a kdyby se po něm ptali, nevěděli by, kam odešel. A děsila jej svými slovy a řekla mu: „Nevyčerpávej se tím, že vstoupíš na řeku, aby ses vznášel k nebi, řítit se do propastných tůní a ztrácel v té spoušti hlavu.³²³ Jelikož tě dosud nepronásledovali, nemají šanci tě vypátrat, neboť nevědí, kde by tě našli. Zůstaň u mě několik dní, dokud se nevyšetří a neprozkoumá, co stalo kvůli té věci ve tvém městě; pak budeš jednat podle toho, co se donese.“ Uvěřil jejím slovům, poslechl jí a pobyl u ní, poněvadž ho zlákala. Hospodin mu vložil do srdce, že se nechal lákat, aby jej nenalezli, jelikož se Hospodin slitoval nad svým lidem, aby nebyla prolita krev nevinných a spravedlivých.

Ti, jež ho pronásledovali, jeli od onoho pátku od jedenácti hodin dopoledne, a měli v rukou psaní od onoho pána a úředníka. Přijeli do města Vizovice. Vzali s sebou strážníky, aby jej zatkli, pokud jej naleznou. Spěchali a chvátali, jeli na koních ve dne i v noci, a jeli také o šabatové noci a o šabatu ráno dorazili do vesnice Štítň. Tam byl jeden muž, jmenoval se pan Menele, jenž byl bratrem manžela Abrahámovy tety. Přišli za ním a ten muž se třásl velikým děsem a řekl jim: „Z jakého důvodu jste za mnou přišli v den šabatu?“ A oni mu pověděli o těch věcech. A pan Menele si pospíšil a [ještě] v den šabatu napsal svému bratrovi dopis.

A toto je znění onoho dopisu: „Poslechni, můj bratře, všechna slova, která ti píší: nenech Abraháma vyjít ven ze dveří tvého domu ven a neskrývej ho, pouze ho vydej do rukou

³²¹ S největší pravděpodobností se jedná o vesnici Bošáca (maďarsky Bosác) na Slovensku, severně od Nového Mesta nad Váhom. Roland Schwarz tvrdí, že Abraham Aron uprchl do vesnice Boršice u Blatnice (srv. SCHWARZ, „Příspěvek k dějinám Židů v Holešově“, s. 73), nicméně podle textu byla lokalita „Bašic“ poblíž řeky Váhu, a tudíž je pravděpodobnější, že text zmiňuje Bošácu, a nikoli Boršice. Kromě toho je známo, že v Bošáci byla malá židovská obec, kdežto o Boršicích nic takového prokázáno není.

³²² V textu uvedeno v poznámkách pod čarou Waag jako německý název pro řeku Váh, nejdelší řeku Slovenska.

³²³ Srv. Ž 107,26.

dvou mužů, kteří přijdou k tobě; nevydávej životy všech Židů žijících v městě Holešově za jeho život.“

Pronásledovatelé vzali dopis do svých rukou a jeli odtamtud do vesnice Bašic. A když tam přijeli, stál Abrahám venku, rozhlédl se a spatřil přijíždět na koních dva muže a řekl si: „Bezpochyby mne stíhají, z toho důvodu jedou na koních i v den šabatu.“ A běžel do domu do jednoho pokoje, a tam byl velký sud, pod nějž se skryl. Ti dva pronásledující muži vešli do domu a vypověděli jeho tetě a jejímu muži vše, co se kvůli Abrahamovi přihodilo v našem městě.

A ten muž a jeho žena jim řekli: „O všem, co se tam stalo, jsme věděli už předtím, než jste sem dorazili.“ A ti muži jim řekli: „Odkud jste se to dozvěděli? Jste [snad] proroci?“ A oni jim vyprávěli o snu, jenž se jim zdál. A ti muži jim předali dopis, který napsal pan Menele svému bratrovi. Řekli jim onen muž a žena: „Hledejte jej v pokojích, možná se schoval tam. Pátrali po něm a našli jej, jak se skrývá pod tím sudem. Vzali pouta, spoutali jej a vypůjčili si kočár, a v něm jej odvezli do našeho města.“

A toho dne o šabatu, dvacátého osmého dne v měsíci nisanu,³²⁴ se stalo, když se četlo v knize Mojžíšovy Tóry, jak je přikázáno pro každý šabat, že jsme v našich ulicích zaslechli hlučný ryk: horalé jdou na nás! Ten zvuk byl slyšet i uvnitř synagogy a všichni, kdo tam stáli, se zděsili. Srolovali rychle svitek Tóry a utekli ven, aby běželi do svých domovů. Ale ti příchozí byli naši [přátelé], nikoliv naši nepřátelé, neboť je poslal pán našeho kraje, aby nás ochraňovali. A tak se na nás naplnilo to, co je napsáno v knize Mojžíšovy Tóry (Lv 26,17): „Budete utíkat, i když vás nebude nikdo pronásledovat.“

Poté, co jsme pojedli, přišel dopis od zástupce země v tomto znění: „Mnoho životů bude ohroženo, mladí, děti i ženy, nepřivedete-li toho vraha. Proto ať ke mně zítra přijdou dva z představitelů obce, abychom se společně poradili, co dělat v den souzení a trestání, neboť plod je připraven vyjít z lůna, ale rodička nemá sílu k porodu.“³²⁵

Kvůli slovům toho dopisu a všemu, co na nás mělo přijít, jsme se velmi roztráslí; popadlo nás chvění, ustala radost. A naplnilo se na nás, co je psáno v knize Mojžíšovy Tóry (Dt 28,66): „Tvůj život bude viset na vlásku, v noci i ve dne se budeš chvět strachem a nebudeš jist svým životem.“ Příštího dne jeli do Brna dva představitelé obce, a když tam přijeli, vyslechli si od zástupce o hněvu a rozhořčení, jímž se proti nám rozlítily mocní, a také

---

³²⁴ Tj. 9. dubna 1774.

³²⁵ Srv. 2 Kr 19,3; Iz 37,3.

o nenávisti místních lidí, a báli se vyjít ze dveří zástupcova domu ven, aby je lidé neporanili a nezabili.

Onoho dne přišel dopis od kroměřížských soudců [určený] soudcům našeho města, a nařizoval jim, ať k nim pošlou pana Árona a jeho ženu Reisl, a soudci učinili, co jim bylo přikázáno. Soudci našeho města je zatkli a byli u nich v noci, když byli ve vazbě. Po půlnoci je poslali ke kroměřížským soudcům. Zeptali se tito soudci na jejich mínění, prošetřovali a zjistili, že jejich slova jsou dobrá a zcela správná. Prohlásili je za nevinné, a ti od nich odešli v pokoji. Ta žena se vrátila domů stejného dne večer a pan Áron se vrátil v úterý odpoledne.

V oněch dnech byl v Brně jeden odpadlík z Polska, který, když byl [ještě] Židem, věřil, že Šabtaj Cvi, izmaelitský odpadlík,³²⁶ je mesiášem Jákobova Boha, a poté se obrátil k náboženství křesťanů. Ale polští křesťané poznali, že není věrný jejich víře, uvěznili ho do žaláře a strávil mnoho dní ve vazbě. A když král, náš pán císař Josef, jeho veličenstvo, syn naší paní, královny, jejího veličenstva, vládl nad velkou částí Polska, žádal po něm ten odpadlík, aby jej vyvedli ze žaláře, a aby jej přijal k sobě, aby se stal spolehlivým v jejich víře. A náš pán, císař, se nad ním slitoval a vyvedl jej z vězení. I odešel odtud, aby žil v zemi [naší] královny, jak bylo zjištěno. Přišel do Brna, rozhodl se tam usadit a usadil se tam.³²⁷ A když uslyšel ta nařčení z věcí, z nichž nás obviňovali ti, kdo nás nenávidí, připojil se i on k těm, kdo nás nenávidí, a posílil jejich slova. Řekl: „Vím, že Židé nemohou slavit Svátek nekvašených chlebů bez křesťanské krve, neboť jsem sám byl Židem.“

Poslal do našeho města dva odpadlíky, své přátele, kteří s ním pobývali v Brně, a kteří také byli věřícími jako on, když byli ještě Židy. Přišli v pondělí navečer 30. nisanu,³²⁸ a v noci šli k soudcům a k městskému písaři a vykládali jim tyto věci. Ale soudci a městský písař je pokárali a řekli jim: „Přestaňte mluvit takové věci, styďte se a hanbete se za to, že vypouštíte z vašich úst taková planá a lživá slova!“ A vyhnali je pryč. Ráno vyprávěli soudci a písař o těch věcech Židům. Jako svědectví pravdivosti napsali soudci a písař vlastními slovy dopis a opatřili ho pečeti. Dali ho těm Židům, aby ve smyslu jeho obsahu mohli odpovídat zemským mocnárům a soudcům.

---

³²⁶ Autor chce říci, že Šabtaj Cvi odpadl od židovství a konvertoval k islámu. Ohledně více informací o Šabtaji Cvi srv. úvod Tamáse Visiho k celé knize a příspěvky Miroslava Dyrčíka a Marie Krappmann v této knize.

³²⁷ Autor zde píše o Jakubu Frankovi, známém šabatiánovi, samozvaném mesiášovi a šarlatánovi. Ohledně něj a jeho hnutí srv. MACIEJKO, P., *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2011.

³²⁸ Tedy 11. dubna 1774.

Onoho dne druhého měsíce, což byl měsíc ijar,³²⁹ prvního dne onoho měsíce,³³⁰ čtyři hodiny po půlnoci přišli pronásledovatelé a oznamovali po městě, že přivezli Abraháma, a byl v moci strážníků.³³¹ Dvě hodiny po tom, co jej strážníci přivedli, spoutali jej lanem a přivedli k tržišti, a postavili jej vedle radnice. Soudci nařídili městskému strážníkovi, aby jej spoutal řetězy, vsadil jej do vězení a nechal jej tam. Okřál náš duch, neboť jsme řekli: „Teď poznají mocnáři a všichni, kdo hledají pravdu, že naše ruce neprolily tuto krev, jen on sám ji zabil, [a poznají to proto,] neboť jsme jej přivedli, aby před nimi stál u soudu. A odpadlíci viděli, že byli zostuzeni před soudci a také, že byl přiveden ten vrah, a uznali a pochopili, že nebude v jejich moci nám uškodit. Vstali, otočili se a šli svou cestou do města, kde žili, do Brna.

Asi dvě hodiny poté se stalo, že z Brna přijeli dva z nejvyšších mocnářů, a chtěli zatknout všechny křesťanské soudce zasedající [městské] radě, a také židovské představitele zasedající v radě, a odvézt je do Brna kvůli tomu, že nechtyli toho vraha a nechali ho, aby uprchnul a unikl. A když přišli, zeptali se: „Kde je ten vrah?“ Městští soudci jim odvětili: „Židé ho již přivedli.“ Mocní pravili: „To je dobrá věc,“ a nic dalšího už neřekli.

Před polednem odvedli strážník a písař Abraháma spoutaného v řetězech do kočáru a připoutali jej k němu [ke kočáru], a kolem vozu procházelo třicet mužů připravených k boji s válečnou zbrojí v rukou, kvůli tomu, aby jej dav lidu nezabil cestou. Když přijížděli kolem do Kroměříže, shromáždil se mnohý lid kolem toho vozu, až kočár téměř nemohl projet. Vojáci je odtáhli od toho vozu, aby mohl projet. I ti dva nejvyšší mocnáři jeli ve svém voze do Kroměříže. Vsadili Abraháma v Kroměříži do žaláře. Kroměřížští soudci jej vzali ze žaláře a předvedli před ně na radnici. Zeptali se ho: „Proč jsi učinil to, že jsi zabil člověka, ač bezprávi na jeho ruce nelpělo?“ On odpověděl a řekl: „Jsem nevinný, neboť jsem byl v synagoze, a když jsem přišel ze synagogy do svého domu, našel jsem jí ležící s jedním vojákem a nevěděl jsem, kdo to je. Pak vstal nad ní a zabil jí, chtěl jsem jí vyrvat ze spáru toho, kdo jí zabil, ale on vzal šavli a bil mne, a ty rány, jež jsou na mé tváři a ruce jsou mým svědectvím a odpovědí.“ I promluvili k němu: „Proč jsi tedy uprchnul?“ Řekl: „Neboť jsem se bál, aby o mně neřekli, že jsem jí zabil, a [ze strachu], že zabijí mne z toho důvodu, že byla zavražděná nalezena v mém domě.“

---

³²⁹ Ijar je druhý měsíc židovského kalendáře, který připadá v gregoriánském kalendáři na část měsíce dubna a část měsíce května.

³³⁰ Tedy 12. dubna 1774.

³³¹ Narážka na Jb 2,6.

Zavřeli jej do vězení a strávil tam ten den a celou noc. V úterý,³³² druhého dne v měsíci³³³, odjeli mocnáři odtamtud do svého města Brna. Spoutali všechny uvězněné těžkými železnými okovy z řetězů, v nichž přijeli z Kroměříže, a odvezli je s sebou do Brna, hlavního města. Dali všechny uvězněné do třech vozů a připoutali je pomocí řetězů k vozům. Abraháma dali do jiného vozu a vložili železné břemeno na jeho šíji tak, že nemohl otáčet hlavou dozadu, a železnou obruč na jeho tělo. Když byli přivezeni do Brna, dali je do věznice, do temnot je vsadili, každého zvlášť do místnosti, jeden k druhému se nepřiblížili a nespatřili světlo. A ta žena, Nisl, byla těhotná, a byla v osmém měsíci těhotenství.

Když jsme uslyšeli, že všechny uvězněné odvezli do Brna, padla na nás veliká úzkost, poněvadž jsme se báli, že tam možná vynesou rozsudek smrti. Také jsme měli strach, aby je tam nemučili, a aby tak jeden či druhý neposkytli přiznání, že mu ji pomohli zabít. A když je budou trýznit, možná bude v důsledku těch muk zmařeno jejich poznání nebo poznání některého z nich, a řeknou o svých židovských bratrech to, co nepřikázali, o čem ani nemluvili, a co jim ani nepřišlo na mysl. A bylo nám úzko, a [když] jsme zjistili všechny tyto věci, vzali jsme si je k srdci, jelikož nám to způsobily naše hříchy a naše nepravosti se otočily proti nám.

Vyhlásili jsme půst a připravili slavnostní shromáždění od čtvrtka po čtyři dny v tom měsíci,³³⁴ od chlapců až po starce, mládenci od třinácti let věku výše a dívky od dvanácti let výše. Kdo ví, možná že se Bůh v lítosti obrátí a odvrátí od svého planoucího hněvu a nezahyneme.³³⁵ A volali jsme naléhavě k Bohu, neboť bylo řečeno: „Ach, Hospodine, prosíme, ať nezahyneme pro život tohoto muže, nestíhej nás za nevinnou krev.“³³⁶ A při Modlitbě osmnácti požehnání³³⁷ jsme recitovali prosby o odpuštění³³⁸ mezi požehnáními

³³² Toho dne byla ve skutečnosti středa, autor se zřejmě spletl a namísto „čtvrtého dne v týdnu“ (což by bylo správné označení pro středu) napsal „třetího dne v týdnu“, což je středa podle křesťanského uvažování, ale podle židovského počítání úterý.

³³³ Tedy 13. dubna 1774.

³³⁴ Tedy od 14. dubna 1774 po čtyři dny.

³³⁵ Srv. Jon 3,9.

³³⁶ Srv. Jon 1,14.

³³⁷ Modlitba „Šmone Esre“ čili „Amida“, jejíž původ sahá až do doby Druhého chrámu. Ve všední dny se recituje třikrát denně. Srv. např. NEWMAN, J., SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Sefer, Praha 1992, s. 16.

³³⁸ Výraz *slichot*, *slicha* znamená v hebrejštině omluva. V měsíci elul (v gregoriánském kalendáři připadá na období srpna – září), před slavností Nového roku, v hebrejštině Roš hašana, se Židé modlí *slichot*, v nichž se omlouvají jednak jeden druhému, jednak Bohu za přestupky proti Jeho příkazům. V těchto modlitbách se

„Goel“ a „Rofe“,³³⁹ v souladu s pravidly pro [vyhlášení] veřejného postu.³⁴⁰ Po odchodu ze synagogy jsme šli k hrobům spravedlivých, zbožných rabínů, kteří žili v naší zemi, a modlili jsme se tam. Také každý, koho srdce pudilo a kdo byl ochotné mysli, dal peníze nuzným a ubožákům podle svých možností.³⁴¹

Toho dne, kdy [nám] soudci řekli o spiknutí odpadlíků, chvátali lidé našeho města a poslali jednoho muže na koni, aby rychle spěchal do Brna a zpravil [našeho] zástupce o úmyslech odpadlíků. A poté, co byl přiveden Abrahám, spěchali a poslali na koni ještě jednoho muže, aby mu oznámil, že byl Abrahám přiveden. Ten posel dorazil do Brna k zástupci krátce před půlnocí a oznámil mu tu věc, i vůdcům našeho města, kteří tam byli; a velmi se zaradovali a řekli, že teď už Hospodin dá, abychom se rozrostli. A zástupce si pospíšil a běžel [ještě] o půlnoci k mocnárům a oznámili jim tu věc; byli potěšeni a jejich hněv opadl.

Po těchto událostech poslala naše paní, zbožná královna³⁴², dopisy do všech krajů země moravské, a také opisy³⁴³ těchto dopisů, aby všichni mocní a soudci ochraňovali Židy. A každý, kdo vztáhne ruku proti Židům, zle bude potrestán. Také její syn, náš pán, císař³⁴⁴, se řídil jejími slovy a napsal příkaz podle všeho, co nařídila jeho matka královna. A mnohé z vesničanů, kteří pobíjeli Židy, soudci pochytili ve městech i na vesnicích. A mnozí z vesničanů, kteří plenili a kradli, museli vrátit, co ukradli a uloupili. Avšak bylo toho jen

---

zmiňují Boží atributy milosti, které Židé nazývají 13 vlastnostmi; tyto vlastnosti se dozvěděl Moše, když prosil za odpuštění hříchu zlatého telete. Srv. např. NEWMAN, J., SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Sefer, Praha 1992, s. 184-185.

³³⁹ Tj. mezi sedmé požehnání, které končí slovy „Goel Jisrael“ (Vykupitel Izraele), a osmé požehnání, které končí slovy „Rofe cholej amo Jisrael“ (uzdravující nemocné svého lidu Izraele), byly výjimečně vloženy prosby *slichot*.

³⁴⁰ Pro přerušení „Šmone Esre“ a vložení zvláštní modlitby existuje halachické ospravedlnění v talmudické době, kdy Sanhedrin vyhlásil veřejný půst v případě velikého sucha. Tato modlitba je vložena mezi požehnání „Goel“ a „Rofe“, když kantor (*chazan* či *šelijach cibur*) opakuje „Šmone Esre“ při bohoslužbě v synagoze, ale nikoli při soukromé modlitbě. Srv. *Babylónský Talmud*, Taanit 13b a *Tosafot* ad loc. „*ela amar*“, a *Šulchan Aruch, Orach Chajim*, 566,1-3.

³⁴¹ Doslova „podle toho, kam dosáhla jeho ruka“.

³⁴² Marie Terezie.

³⁴³ Srv. Est 4,8. Slovo použité zde pochází z Knihy Ester, neboť stejně jako v této knize i holešovských (a moravských Židů) se nyní mocní zastali proti zlovolným nepřátelům.

³⁴⁴ Josef II.

málo, co bylo navraceno z mnohého, co ukradli, neboť není známo, kdo byl mezi těmi loupícími, kromě těch několika, o nichž se ví.

Ale navzdory tomu se vesničané neodvrátili od své zlé cesty, a stalo se, že když vyjel židovský muž z města přes pole a směřoval do vesnic, aby si opatřil živobytí, způsobil [u vesničanů] vzplanutí hněvu a od smrti ho dělil jen krůček, protože vesničané po něm házeli kameny, aby mu přivodili smrt, a bili jej holemi, ale Hospodin jej chránil, takže neskončil.

Dva židovští vůdcové odjeli do města Olomouce k pánovi toho kraje. Padli před ním k zemi, [řka]: „Zachraňte nás před vesničany!“ A našli u něho přízeň. A řekl jim: „Nebojte se, neboť já vyšlu [příkaz] po celém kraji a varuji je, aby vám neublížovali.“ Velice se rozlítil na úředníka kvůli tomu, že nechal vesničany ničit a krást ve městě, a chtěl ho nechat odvést do Brna a dát ho do vězení. Ale vůdcové kvůli němu [úředníkovi] pána žádali, aby tak neučinil, a pán toho kraje jejich prosby přijal. Řekl jim: „Vyhovím vám i v této věci a neprovedu to, co jsem měl v úmyslu.“ Napsal tomu úředníkovi dopis a dal ho i vůdcům, a v něm mu přikázal, aby varoval všechen lid, aby už více nepáchali zlo na Židech.

A pán toho kraje rozeslal další dopisy po celém kraji, do každického města a vesnice [s tím, že] pro každého, kdo zabije nějakého Žida, platí jediný zákon, totiž že bude pověšen na prvním stromě, který se na místě bude nacházet. Srdce vesničanů se zatvrdilo, ani toto si nevzali k srdci, jejich hněv neopadl a jejich ruka byla stále napřažená, aby nám ubližovala. Ale většina úředníků, kteří přišli od královny, císaře a mocnářů, ze strachu opustili svou cestu. Neboť všichni, kdo drželi žezlo vlády, nás pokládali za nevinné, protože věděli, že jsme poctiví lidé. S výjimkou nemnoha mužů, kteří měli malou pravomoc, a kteří nás odsuzovali, ale nemohli činit zlo, neboť vysoko a vysoko nad nimi byli významnější [lidé], kteří nás ochraňovali. Byli jsme otroky, ale náš Bůh nás v našem otroctví neopustil, příznivě nám naklonil království a mocné.³⁴⁵ A naplnila se na nás slova Hospodina, našeho Boha, která nám přislíbil ve své Tóře prostřednictvím svého služebníka Mojžíše (Lv 26,44): „Avšak i když budou v zemi svých nepřátel, nezavrhnou je a nezprotivím si je, jako bych s nimi měl skoncovat a zrušit svou smlouvu s nimi. Já jsem Hospodin, jejich Bůh.“

Dopisy obsahující nařčení,³⁴⁶ které poslali do Brna, dorazily do královského města Vídně k našemu pánovi, místodržiteli. Ale i onen úředník a soudci poslali místodržiteli dopisy a vyprávěli o té události tak, jak se [skutečně] stala. A místodržitel napsal onomu úředníkovi,

---

³⁴⁵ Srv. Ezd 9,9.

³⁴⁶ Ohledně židovského rituálního zneužití křesťanské krve srv. exkurz Daniela Soukupa v této knize.

aby svůj zrak obrátil k Židům a nechal je střežit před davy lidí, a také oznámili, že brzy přijede do jeho města. Jakmile jsme uslyšeli tu věc, zaradovalo se naše srdce, těšilo se naše ledví, neboť náš pán, místodržitel nám vždy prospěl a má slitování s nuznými a půjčuje jim peníze. Řekli jsme: „V jeho stínu budeme žít mezi pronárody³⁴⁷ a ve vesnicích. Stane po naší pravici, aby nás zachránil před soudci.“

Když přišel, vyšli proti němu naši nepřátelé a žalovali na nás. Rozlítli jej, poněvadž odklonili jeho srdce svou úlisnou řečí a svými lživými slovy, až byl pln rozporů a málem jim uvěřil. Přišli k němu vůdci Židů a úpěli před ním: „Pomoz, náš pane, místodržiteli, a sud' mezi námi a vesničany, neboť zničili naše domy a sebrali naše vojsko.“ Odpověděl místodržitel a řekl: „Jak to, že opět naříkáte a žádáte veliké věci? Stačí, že jste naživu, a jako kořist jste získali své životy.“ Vůdcové viděli, že jsme vzbudili nelibost v jeho očích, a zděsili se a říkali si mezi sebou: „Co se nám to stalo, že srdce našeho pána, jenž nás vždy miloval, se obrátilo, a on se nyní chová jako nepřítel?! Hle, naděje, s níž jsme doufali v jeho pomoc, byla marná!“ Ale on tak učinil, neboť jej rozlítli naši protivníci, a také mu bylo potupou, že má pod svou vládou vrahy.³⁴⁸ Opustil nás však jen na maličký okamžik, dokud se neprozkoumá a nevypátrá, zda jsme vinní či nikoli.

A v neděli, třináctého dne v měsíci,³⁴⁹ se stalo, že křesťané kopali v zemi na okraji židovské ulice, kde z jedné strany výkopu byla zahrada křesťanského lékárníka, a z druhé strany bylo pole, a vytáhli odtamtud hlavu mrtvého. Nevěděli jsme, kdo ho tam dal, zda tam byl pohřben od dávných dob, nebo zda ho [předtím] nevzali z hrobů Židů či z hrobů křesťanů a neskryli ho tam. A onoho dne vzrostla radost těch, kdo nás nenávidí, a řekli: „Ano, toto je den, na nějž jsme čekali; našli jsme a uviděli, že tato hlava je hlavou křesťana, jehož zabili Židé.“ Shromáždil se tam početný lid, aby viděl onu hlavu, která byla nalezena.

I šel pan Herz, vůdce tamní obce, k městským soudcům, a vyprávěl jim tu špatnou věc, co vytáhli [ze země], a co si vymysleli naši nepřátelé. Měštští soudci s ním šli k místu, kde byla hlava nalezena, a spatřili lid, který tam byl shromážděn. Vysmívali se jim soudci a zesměšňovali je a řekli jim: „Proč tak činíte a vytahuje proti Židům další lživou věc?“ Ale lidé, kteří tam stáli, nedbali jejich slov, jen rozhlašovali po celém městě, že byla nalezena hlava křesťana, kterého zabili Židé. A na onom místě se shromáždily ještě další početné davy lidí, někteří odtamtud odcházeli a jiní přicházeli.

---

³⁴⁷ Srv. Pl 4,20.

³⁴⁸ Tj. podle lživých nařčení oněch protivníků.

³⁴⁹ Tj. 24. dubna 1774.

A jedna žena vzala tu hlavu a zavinula ji do šátku, a ukázala ji křesťanskému knězi, aby viděl, co Židé učinili. Ale kněz se na ní rozlítil a řekl: „Jak dlouho se budete zdráhat zanechat této hanobné a ostudné lži, a budete vypouštět z úst takovéto věci? Neboť kdo ví, zda je to hlava křesťana či hlava Žida, a zda byl zabit či zemřel? Navíc to vypadá, že tam byl pohřben od dávných dob, jelikož u něj prý byly objeveny staré mince popsané písmeny, z nichž bylo zjevné, že jsou sto padesát pět let.“³⁵⁰ Ta žena měla u sebe onu hlavu zavinutou v šátku celou noc. Příští den ji vzala a přinesla k místodržiteli, aby ji ukázala. Vzal ji od ní a řekl jí, „jdi do svého domu.“

A místodržitel pochopil, že nás křivě nařkli ve všem, co proti nám mluvili. Přinesl darem sklo, aby z něho vyhotovili okna synagogy. Také našim chudým věnoval sklo do jejich oken. Nadto poskytl padesát éf pšenice,³⁵¹ aby je rozdělili mezi nuzné a chudáky.

V onen čas byl ve městě Kyjově u křesťanů, městských soudců, nalezen dopis starý dvě stě let od císaře a papeže v jejich písmu a v jazyce tehdy užívaném. Byla nalezena zpráva, která svědčila a prokázala, že Židé neužívají křesťanskou krev. Židé, kteří tam byli před soudci onoho města, začali dopis opisovat a opatřovat ho svými jmény a dokazovat, že opisují dopis od císaře a papeže, a to samé dělali i soudci. Tamní Židé poslali opis toho dopisu nám, a my jsme velmi zaplesali a poslali ho mocnárům, sedícím na soudných stolcích.

Po těchto událostech se chtěl náš pán, místodržitel, vrátit do královského města Vídně. Poslal pro všechny městské soudce, povolal je a naléhavě je žádal, aby byli Židům pevností a útočištnou skálou, a aby je ochraňovali od všeho zlého. Vydal se na cestu do Brna a navečer dorazil do města; oné noci šel k pánům a zastával se pana Mošeho, že je to muž čestný a věrný, a že se v něm po všechny dny nenalézala podlost. Odtud se pak vydal do královského města Vídně.

Zemští páni v Brně dopravili všechny vězně na místo soudu, kde je pečlivě vyslyšali a vyšetřovali, aby jim pověděli, jak k tomu činu došlo. Řekli jim to samé, co vypovídali v Holešově a v Kroměříži. Potom předvedli k soudu Abraháma bez účasti těch vězňených. Stál za svými slovy a vůbec se neodchýlil od slov, jež vypověděl v Kroměříži, napravo ani nalevo. Onoho dne, v sobotu, devatenáctého dne v měsíci,³⁵² ti páni vyslali zprávu našim soudcům, aby tam poslali pana Árona, jeho ženu a onu ženu Cemach; i nařídili jim soudci,

³⁵⁰ Jednalo se tedy o mince z roku 1619, tj. z doby vlády císaře Matyáše.

³⁵¹ Éfa je starodávná izraelská jednotka objemu používaná pro sypké látky. Jedna éfa se rovná přibližně 36,4 litrů.

³⁵² Tedy 30. dubna 1774.

aby tam jeli podle příkazu pánů. Vydali se na cestu v neděli, dvacátého dne v měsíci,³⁵³ dorazili do Brna a předstoupili před pány. Páni se jich vyptávali a dotazovali se na jejich výpověď a oni jim odpovídali pravdivě a upřímně. Páni pochopili, že v jejich výrocích jsou slova pravdy a nespočívá na nich tíha provinění, a přikázali jim, aby se vrátili do svého města Holešova. Přijeli do města v pokoji ve středu, dvacátého třetího dne v měsíci.³⁵⁴

V úterý dvacátého druhého dne v měsíci³⁵⁵ postavili páni vězně i Abraháma před soud společně, aby vypovídali za jeho přítomnosti. A mocnáři řekli Abrahámovi: „Mluv nyní před nimi, jak se to stalo,“ a pověděl před nimi to samé, co říkal celou dobu. Řekli pak vězněným: „Mluvte vy, jak to bylo,“ a vypověděli jako předtím. V pátek, dvacátého pátého dne v měsíci³⁵⁶ přikázali ti páni, aby vzali pan Moše a pan Lejb knihu Tóry do svých paží a přísahali, že se [vše] odehrálo podle jejich slov, a že v Abrahámově pokoji neviděli žádného vojáka, nýbrž jen Abraháma samotného, a učinili tak. Vrátili vězněné do věznice a Abraháma ponechali v budově soudu samotného.

Strážník mu zasadil šest velkých ran hrubým řemenem, aby se přiznal a doznal pravdu. A když ho bil, Abrahám vykřikl a řekl: „Nech mě, pusť mě a přiznám se vám a vypovím pravdu!“ A strážník mu řekl: „Mluv!“ A Abrahám řekl: „Vskutku, oddával jsem se s ní smilstvu, a ona přišla ke mně a žádala ode mě padesát zlatých jako odměnu za smilstvo, a já jsem jí je nechtěl dát. Řekla mi: „Nedáš-li mi, co chci, budu smilnit s jedním křesťanem, a když otěhotním, budu říkat, že jsem počala s tebou.“

Když jsem uslyšel její slova, popadl jsem ji za vlasy a svrhnul jsem ji v hněvu k zemi. Pak vstala ze země a vzala nůž, který ležel na mém stole, a chtěla mě zabít, máchala s ním před mou tváří a rukou poranila mne. Když jsem viděl, že mě chce zabít, chtěl jsem zachránit svůj život; vzal jsem sekeru a zasazoval jsem jí údery na všech místech jejího těla, kam jsem dosáhl, dokud jsem jí neuštědřil všechny rány a bodnutí, jež jste spatřili, a dokud jsem ji nezabil.“

Když mocnáři uslyšeli jeho doznání, že on sám ji zabil a všichni ti Židé jsou nevinní, vyvedli vězněné ze žaláře a sňali jim okovy a řetězy. Do jejich rukou vložili dopisy, jedno psaní pro každého zvlášť, napsané a podepsané jmény těch pánů, aby bylo všem zjevné, že na ni nevztáhli svou ruku. Vyšli ze žaláře v pátek a šli k Židům, kteří tam žili, a strávili tam

---

³⁵³ Tedy 1. května 1774.

³⁵⁴ Tedy 4. května 1774.

³⁵⁵ Tedy 3. května 1774.

³⁵⁶ Tedy 6. května 1774.

šabat. V neděli odtamtud odjeli na krytých povozech a pozdě večer přijeli do Kroměříže. Odtamtud přiběhli dva Židé, přišli sem a ohlašovali ve městě, že věznění jsou na cestě, a že jsou v Kroměříži.

A naši nepřátelé řekli, že přijde-li pan Moše do svého domu, zabijí ho. Leč věznění dorazili ve skutečnosti o pondělku, jeli ulicí před očima všech a nikdo ani neotevřel ústa. Neboť měli strach před Hospodinem, když uviděli tuto velikou spásu pro Izrael, [která se uskutečnila,] přestože nevěřili, že se uskuteční. A zbožní a věrní páni k nám byli opět přívětiví, a vytiskli listiny a vyjasnili v nich co nejzřetelněji jeho doznání, aby z nás sňali žalobu, aby byla zacpána ústa těm, kdo zrádně mluví³⁵⁷ a strojí nám zlo.

A třetího měsíce, tedy v měsíci sivanu,³⁵⁸ o šabatu, jedenáctého dne v měsíci,³⁵⁹ vzali páni Abraháma z kobky, aby stanul před nimi v místě, kde sídlil soud, a řekli mu: „Jsi synem smrti.“ Rozhodli, že jeho rozsudkem bude setnutí hlavy, její naražení na kopí upevněné v zemi, a jeho mrtvolu že dají na kolo. Když Abrahám uslyšel, jak o něm bylo rozhodnuto, napsal dopis s pořízením o svém domě, v jazyce křesťanů. To jsou slova onoho dopisu:

„Můj milovaný otče a matko, úpěnlivě vás prosím, odpusťte mně, že jsem se proviňoval proti vám od počátku až dodnes. A vy, mé tři sestry, ať není mým hříchem, že jsem se proviňoval proti vám po všechny mé dny. A ty, má milovaná ženo Nisl, ať není mým hříchem, že jsem se provinil proti tobě, dohlížej mi na dítě, jenž se ti ze mě narodí, ať už chlapec či dívka, aby zajistilo mé potomstvo na zemi, aby mé jméno nebylo z Izraele vymazáno. Pakliže se již narodilo, mnoho štěstí k jeho zrození! Také toto učiň mně, prospěj mně a přikaz, aby se učilo, aby byl spánek mé duše dokonalý. Dva muži, první se jmenuje pan Baar Dajan a druhý pan Pinchas Lejb, i dva muži mých sester, ať mně odpustí, čím jsem se proti nim prohřešil. Jeden muž, jeho jméno je pan Mordechaj syn pana Avrijela, ať promine můj hřích, že jsem jej udeřil do tváře. A také pan Lejb, manžel sestry mé ženy, kéž mi odpustí, čím jsem se proti němu provinil. Velmi se trápím pro vás, mí bratři, Židé, obyvatelé mého města, kvůli ztrátě vašich vojáků a újmě, kterou jste kvůli mně utrpěli. Padám nyní před vámi na kolena [a prosím vás], abyste mi to nepřičítali za vinu a odpustili mi.“ Sepsal rovněž a přemýšlel, kolik peněz je dlužen, komu je dlužen a kdo dluží jemu, a poručil splatit z jeho peněz tomu, proti komu se provinil.

---

³⁵⁷ Srv. Ž 63,12.

³⁵⁸ Sivan je třetí měsíc židovského kalendáře, který připadá v gregoriánském kalendáři na část měsíce května a část měsíce června.

³⁵⁹ Tedy 21. května 1774.

Abrahám se obrátil k Bohu, našemu Hospodinu celým svým srdcem a celou svou duší, a počínaje dnem, kdy vstoupil v Brně do žaláře, se postil po tři dny ve dne i v noci, od neděle až do středeční noci a o středeční noci pojedl. A pak se postil další tři dny v noci i ve dne až do šabatové noci, a takto jednal po všechny dny, až do dne své smrti. V úterý, dvacátého prvního dne v měsíci,³⁶⁰ mu páni oznámili, že v sobotu, dvacátého pátého dne v měsíci³⁶¹ zemře. A Abrahám vzkázal [židovskému] zástupci, aby mu upekl dva pecny šabatového chleba, uvařil mu maso a ryby, koupil mu víno a poslal mu to, aby uctil den šabatu, a zástupce tak učinil. V pátek omyl své tělo v teplé vodě a oblékl si šat mrtvých, to je rubáš z jemné tkaniny. O sobotní noci přivítal šabat, a pronesl požehnání nad pohárem s láskou a radostí. Spal přes noc a spočinul bez úzkosti, a jeho spánek byl příjemný.

V den šabatu jej vyvedli ven z města oděného v rubáši k místu, které bylo připraveno k popravám. A když tam přišli, vytasil kat meč z pochvy, a Abrahám řekl: „Hospodin je Bůh, slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný.“³⁶² V tom okamžiku setnul kat jeho hlavu a jeho duše jej opustila. Vzal jeho hlavu, napíchl ji na kopí vražené do země a jeho tělo vložil na kolo. A duch se vrátil k Bohu, který jej dal,³⁶³ a byl pojat do svazku živých, u Hospodina, jeho Boha.

Příštího dne zachvátily Nisl, ženu Abrahámovu, porodní bolesti, a povila pacholíka. A jeho jméno v Izraeli bylo Abrahám, jako jméno jeho otce.

---

³⁶⁰ Tedy 31. května 1774.

³⁶¹ Tedy 4. června 1774.

³⁶² Srv. Dt 6,4.

³⁶³ Srv. Kaz 12,7.

Anotace

Příjmení a jméno autora: HRUŠKOVÁ Andrea

Název katedry a fakulty: Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP v
Olomouci

Název diplomové práce: Případ krvavého obvinění v Holešově

Vedoucí diplomové práce: Doc. Tamás Visi, MA, Ph.D.

Počet stran: 128

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 29

Počet pramenů: 3

Klíčová slova: rituální vražda
Židé v Holešově
protižidovské násilí
židovská komunita na Moravě

Diplomová práce rozebírá a srovnává poznatky dvou hlavních pramenů o případu vraždy křesťanské ženy Josefy Trnečkové, která se udála v Holešově v roce 1774 a z níž byl jako hlavní podezřelý obviněn a posléze shledán vinným Abrahám Áron, jeden z členů tamní židovské komunity. Tato vražda posloužila k nenávistnému postoji židovských nepřátel, kteří obvinili Židy z Holešova z rituální vraždy, protižidovského stereotypu, jenž vyvolal nejen v Holešově silnou vlnu násilí. Případ je sledován na pozadí historického vývoje i vzniku a konceptu nařčení z rituální vraždy. Hlavní zdroj informací představuje překlad hebrejské kroniky *Sefer niflaot* „Knihy zázraků“, jehož vypracování bylo rovněž úkolem této práce. A tyto skutečnosti zachycené kronikou jsou pak konfrontovány se záznamy archivních pramenů.

Summary

The diploma thesis analyses and compares knowledge of two major sources of the murder case of a Christian woman Josefa Trnečková which occurred in Holešov in 1774 and from which Abraham Aron, one of the members of the local Jewish community, was convicted as main suspect. This murder served to hateful attitudes of Jewish enemies, who charged of ritual murder the Jews from Holešov. anti-Jewish stereotype, which caused strong wave of violence not only in Holešov. The case is observed on the historical background, also emergence and concept of accusation of ritual murder. The main source of information is the translation of the Hebrew Chronicle *Sefer niflaot* „Book of Miracles“, whose preparation was also the task of the work. And these events described with the chronicle are confronted with the records of archival sources.